

439

מדרש

שיר השירים

על פי כתב יד ישן נושן הנמצא בעיר קאהיר באהת

מהגניזות שם.

יצא לאור בפעם הראשונה

עם הערות ותיקונים, מראה מקומות ומבוא בראש הספר

ובלוי עליו ז' הוספות בסוף הספר

ז

ע"י

אלעזר הלוי דר' גרינהוט

בעה"ק ירושלים תו"ב.

בשנת לר"ח ש"מנ"ה מו"בים לפ"ק.

נמצא להמכר אצל האדון ווילהעלם גראסס

בירושלים ויפו תו"ב.

מחירו ב' פראנק

ברפוס מערכת "הצבי"

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 439.

אבל בית החכם הוא חכם
מצד כל מה שיהיה
מה שהוא

מדרש

שיר השירים

Midrasch

SCHIR HA-SCHIRIM

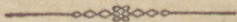
Zum ersten Male nach einer aus dem .12
Jh. stammenden in Egypten aufgefundenen
Hs. edirt, kritisch untersucht, mit Quel-
lenangabe und einer Einleitung versehen

von

Dr. L. GRÜNHUT

in

Jerusalem

Zu beziehen durch Herrn WILHELM
GROSS Kommission .et Export-Geschäft,
Jerusalem—Jaffa.

PREIS FRNC. 2.

Nachdruck strengstens verboten.

מדרש

שיר השירים

על פי כתב יד ישן נושן הנמצא בעיר קאהיר באחת

מהגניזות שם.

יצא לאור בפעם הראשונה

עם הערות ותיקונים, מראה מקומות ומבוא בראש הספר
ונלוו עליו ז' הוספות בסוף הספר

ע"י

אלעזר הלוי דר' גרינהוט

בעה"ק ירושלים תו"ב.

בשנת לר"ת שטנ"ך מו"ב"ם לפ"ק.

נמצא להמכר אצל האדון ווילחעלם גראסם

בירושלים ויפו תו"ב.

מחירו כ' פראנק

בדפוס מערכת "הצבי"

21

Dr. H. Horowitz (Frankfurt)
Dr. H. Horowitz (Frankfurt)

22

Dr. L. STERN (Frankfurt)
Wolff, Hermann
als Neichen hiesiger Versicherung

vom 18. 1890

הקדמה .

המדרש כ"י העתיק הזה , אשר אני מניש כהיום לפני חכמי זמנינו דורשי קדמוניות נ"י , נכתב לפני שבע מאות וחמשים שנה , עד שברוב הימים נפל שרוד בפני שני הזמן , תיבות לפעמים גם שורות שלימות נמחקות בתוכו , חוץ מזה איננו חפשי גם מטעית הסופר ועתה נוסף עליהם עוד שגגות המעתיק . ואני בראותי את גודל יקרת ערך הכ"י הזה הן מצד יושנו והן מצד יקר מציאתו , לא שלחתי ולא שקדתי , והרד שינה מעיני עד שהנהתיו , כחנתיו וצרפתיו כצדף כסף כיד ה' הטובה עלי . על הרוב עמדה לי גרסת הילקוט , במקום שראיתי שדבריו נבלעים בתוכו גם את דברי הראשונים ז"ל נועצתי במקום שראיתי שהם נובעים ממדרש הזה . וגם העירותי על מקור המאמרים ולמדתי לפרש הסתום בתוכו מן המפורש שבהם , גם חלקתי אותו לפסוקים על הסדר והצבתי ציונים בתוכו על פסוקי שאר התנ"ך , אשר נדרשים בו . ואבוא בראש הספר אל העיון על כל הפרטים , אשר מצאתי שראוי להשים לב עליהם בפתח השער . את כל אלה ירי עשתה לכבוד חכמינו ז"ל וזכותם הרב יעמוד לנו ולזרעינו מעתה ועד עולם .

בל אפוגה , כי כל שוחרי תושיה ישישו לקראת המציאה היקרה הזאת אשר היתה ספוגה זה רבות מאות בשנה מעיני כל חי , ומי יתן שגם מצאכתי ועמלי הרב תיטב בעיניהם .

ואפריון נמטיה לכבוד הארון מויה זאב גראסס נ"י אשר דברי חכז"ל יקרו בעיניו , ויואיל לתת לכסף מוצא ולהביא את הספר הזה תחת מכש הרפום , למען לא יעבור זכרו מקרב הארץ , והי מקורו ברוך !

ירושלם תוב"ב , ט"וב א"ש תרנ"ז לפ"ק :

אלעזר הלוי דר' גרינהוט .

רבים מספרי אגדת הכז"ל הנוסדו על החמש מגלות לבר
 מן המדרש רבה, ירענוס אמנס מפי ספרים וסופרים שונים,
 אולם ברפוס לא ראינו אותם. מאות בשנים היו ספונים וטמונים
 או באיזה בית עקר הספרים באין דורש ומבקש, או באיזה
 גניות הספרים ועש יאכל אותם, עד שקם האהר המיוחר בדרון
 איש שהכל בו, ה"ה הרב החכם המצוין מהרש"ב נ"י ויחמול על
 יתר הפלטה, הנשאר לנו למנה מוזן הקדמון. ומאו אשר רוח
 האלהים החל לפעמו, לא שב ולא שקט ותנומה לא יחו עפעפי
 עד שהביא לבית הרפוס את המדרש אבא גריון ומדרש פ"א על
 אסתר [תרמ"ז], אח"כ את המדרש זוטא על שת"ש (*), רות (1) איכה
 וקהל [תרנ"ד], וכעת אגדת אסתר על מגלת אסתר [תרנ"ז];
 והנם היום לפנינו ביופי זהרם במלואת אבן הפיץ, חוצבה טהררי
 החקירה האמיתית מסביב להם הנחמדה למראה וטובה למעיינים בה.
 והנה במבוא (2) למדרש זוטא יעיר החכם הנ"ל שהראשונים

(1) החכם הש"ס מהר"ר מ"ש נ"י העיר במ"ע על הפסיקתא
 רבתי דף ק"ב כי המאמר: „אל תאמין בנר עד כ"ד דורות" ליסא
 לפנינו ברבה, אולם כבר מובא בהילקוט על רות רמז תר"א, ושכשו
 שזכינו להזוטא נודע לנו גם המקור המאמר ההוא.
 (2) דף י"ג הערה ה'. ומה שכתב עוד מקודם לזה [שם דף
 ט], כי הילקוט לא ראה את המדרש רבה על קהלה, כי"ב כתבתי
 גם אני בספרי על קהלת רבה משנת תרנ"ב, אשר ז"ל שם

...Von Matnot Kchuna bis auf die Spätsten derselben war die irri-
 ge Meinung verbreitet, dass die im
 Jalkut mit „Midrasch“ überschriebenen Auszüge aus
 dem K. r. stammen; in Folge dessen nahmen sie
 nicht selten... Verbesserungen in K. r. vor, die man

(* כעת נודע לי שזה המדרש בעלמו ילא ללוג גם ע"י החכם
 המזוין מה"ר ש"ז שכטער נ"י ועיין בסמוך ובסוף הספר.)

מביאים מאמרים בשם מדרש שה"ש אשר אינם לפנינו לא בחזית ולא בזווא. וביחוד כשנעיין בילקוט על המגלה הזאת נמצא הרבה מאמרים. מהם מצוינים בתיבת "מדרש" סתם ומהם על הרוב בלי שום ציון כלל. אשר לשוא כל העמל בס למצוא מקור להם, אין זאת אפוא כי אם שלמראה עיני הראשונים היה עוד מדרש שלישי מסודר על שה"ש. (3)

והנה המדרש הזה אשר כבר השבנוהו לנאבד מאתנו. הנה הוא היום לפנינו בעצם תוארו, במתכנתו ובצורתו כבראשונה. בו השתמש בעל הילקוט ואותו נושאים גם יתר הקדמונים בסיהם כאשר תראה בהרשימה הנתונה בסמוך, זולת ממה שכבר העירותי על כל אחד ואחד מהם בתוך הספר איש איש בסקומו. וע"ד שאלת חוסן, אשר בו נסדר המדרש הזה, וחארץ אשר בו חולל, וחספרים אשר מהם שאב מסדרו נחזה דעתינו כי ה' הטובה עלינו בפרקים הבאים אחרי כן. ותהי נא תחילת דבר סי בדבר:

bei näherer Betrachtung nicht gelten lassen darf. Denn vergleicht man die bezeichneten Stellen mit einander so stellt sich heraus, dass dem Jalkut unser Midrasch gar nicht zugänglich war...“ Midrasch K. r. p. 43—44.

גם מה שהבחי עוד שם שנס על יתר המגלות היה מדרש אחר לפני בעל הילקוט, נחמתו כעז על ידי המדרש זוטא והמדרס כ"י על שה"ש אשר אני מוציא לאור. אך לא קלעזי אל המערה בהשערתי שם שכל דברי הילקוט על המש מגלות נכעו מאלו המדרשים שנאבדו מאזנו, כי בחמת השמש בעל הילקוט על שה"ש, רות וזוכה בסניהם כאלה, כמו בזווא כן ברבה וכן ע שה"ש בהכ"י לפנינו.

(3) חס למראה עיני הראשונים ז"ל היה עוד איזה מדרש ע"י רות, איכה וקבלה זולת אותן המדרשים הידועים לנו היום, יבואר אי"ה במקום אחר.

א

הילקוט וחמדרש כ"י שלפנינו . 4)

(א) הילקוט על שה"ש השתמש בחזית ובוטא ומלבר זה מביא הרבה פעמים גם המדרש שה"ש שלפנינו . והנני נוהג לפיכך רשימה מהמקומות אשר המדרש חזה'מובא בהן . ילקוט רמז

4) הכ"י הזה נכתב על ק"ף בהכנית רביעית המטה עשר והלוי לענטימעשער רוצה על שבעה עשר וחל"י ג"מ אורך . העמוד מחזיק כ"ח סורה נכתב מרובע , לורת האותיות משונה במקצת משלנו לדוגמא : הלי' כתיבה כמו חלי' עגול לבנה ; הא' והק' תואר אחד להן : גג עב ז'וקו יולא מחוכו , רק שזה קצר ושל זה ארוך מעט אל קצה להכיר למי שאינו רגיל בכ"י זה , השמות נכתבות בשני י"י וקו משולש ישר יולאמן הגל ועולה על גביהן . הזמן לימתי שנכתב הכ"י הזה נמצא בסוף הספר והיא שנת התק"ז לא"ף החמישי וחמסר עליו , יהוד (ה) [ה] בר' שבתי בר' יהודה הזקן . ומחוך יושנו נפל ממנו גם רב הן מגד הכתב שכבר היה מעושטש בליזה מקומות והן מגד הק"ף שנפרך ממנו באורך הזמן . הכ"י הזה היה ספון ועמון בלחת מהגניזות בעיר קאהיר ונמצא בשנת הרמ"ט ומשם הובא לעיר יפו וה"ב ונמכר להרבני מו"ה דוד מנחם מענדיל דיינארד , הוא העתיקו לכתב שלנו ושלת את יעחקחו בלירוף ה"י בעלמו לפני הרב הגאון האמיתי והמסוי' כבוד מו"ה ר' מרדכי גימפל ז"ל אשר הרבין חורה ברבים בכפר יהוד הסמוך לעיר יפו . והגאון ז"ל חקן הרבה מהשניות אשר נפלו בהעזקה ארחת זשעוש הכתב , כאשר תראה מהשוכחו בסמוך . וכן הבאתי הכל בשמו כאשר מנאחי כתוב על הגליון בכ' ידו במקו' הראויו . עם כל זה נשארו עוד הרב' טעויו . ולא מעט היחה עבודתי עד שתקנתי אותן כיד ה' הטובה עלי . גם העמוד הראשון אשר הוא לפנינו מתחילת הספר עד דף ב' ע"ב סורה י"ב תיבה ע' לא היה נעחק מאת המעתי' ואחי העתקזיו בעמל רב ובאמצעות שונות זולת איזה תיבות שלא יכולתי לקרות בשום פנים . גם הראתי מקום להמאמרים החסרים ונשארו לנו קיים ע"י הילק' . אמנם כל זה הוא מעט מזעיר לעומת החסרון אשר לא יכול להמנות בשום אופן . וחבל על דאבדין ולא משתכחין . ועוד זאת עלי להודיע

תתק"פ שיר השירים 5) שהיא חביבה מכל השירים לפי שיש בו שבה וכו' הוא לפנינו דף א' ע"ב. עוד שם רמז תתקפ"ב אל תראוני ר"י אומר וכו' עד סוף המאמר הוא לפנינו דף ט' ע"א וע"ב. עוד שם רמז תתקפ"ג צוארך בחרוזים אלו הן הפייטנים הוא לפנינו דף י"ג ע"א. עוד שם צרור המור דודי אין ערב מכל הבשמים כמור וכו' הוא לפנינו דף ט"ז ע"ב. עוד שם רמז תתקפ"ד ד"א הנך יפה בתוכחות שני' וכו' הוא לפנינו דף ט"ז ע"ב. עוד שם תחילת רמז תתקפ"ה ד"א בשר ודם וכו' הוא לפנינו דף י"ב ע"א. עוד שם אף ערשינו רעננה וכו' היא לפנינו שם. עוד שם קורות בתינו ארזים אלו צדיקים וכו' הוא לפנינו שם ע"ב. עוד שם רהיטנו ברותים וכו' וכו' הוא לפנינו שם. עוד שם ד"א קורות בתינו אלו הסופרים וכו' הוא לפנינו שם. עוד שם רמז תתקפ"ו ד"א כתפוח בעצי היער שכל הגוים עובדים ע"א וכו' הוא לפנינו דף י"ט ע"ב. עוד שם בצלזל המדתי וישבתי זה המשכן וכו' הוא לפנינו דף כ' ע"א. עוד שם ד"א הביאני אל בית היין זה סיני כשם שהיין וכו' הוא לפנינו שם. עוד שם ודגלו עלי אהבה אלו מ"ש פנים טהור וכו' הוא לפנינו דף כ"ב ע"א. עוד שם ד"א

כי הכ"י הזה בא לידי באמצעות הרה"ג מו"ה שלמה אהרן ווערטהיימער נ"י.
 5) המאמר בריש רמז זה לקוח מהחזית, ומה שמזוין עליו פסיקתא רבתי, הוא לפי דרך נקרא מדרש זה אלל בעל הילקוט. ועיין מבוא לפסיקתא דר"כ הערה ב' ומבוא למדרש זוטא אות ה' מ"ש הרב הכהן מה"ר שלמה בזבער נ"י בטעמו של דבר. והנה עלת פסק בארמי דומה למלח פסק בלשון סורי, אשר מוכנה לשון ביאור [עיין לוגן בספרו על הדרשות דף ר"ג אות ב'] וכבר מנינו שאלל רבינו נתן בעל הערוך פרשה ופסיקתא חדא מלתא היא [סס] לכן אפשר לומר שמעט זה מוכנה בעל הילקוט למדרש חזית בשם פסיקתא רבתי, ר"ל פסיקתא על שם פרשה [או ביאור] ורבתי לפי שפרשיותיו גדולות בכמות מפרשיות הזוטא והמדרש כ"י שלפנינו, אשר היו ג"כ למראה עיניו והשתמש בהם הכונה.

כי הנה הסתיו עבר והסתיו ששה חרשים וכו' הוא לפנינו דף כ"ד ע"א. עוד שם [ע"פ ב' י"ן 6] ד"א עד שיפוח היום עד שיופיע הקב"ה מלכותו בעולם הזה, ונסו הצללים אלו צללי המלכיות הוא לפנינו דף כ"ו ע"א. [ועיין מה שכתבנו מזה בהשמטה דף ל"ו ע"א] עוד שם אחותיו ולא ארפנו וכתיב וגפלינו וגו' הוא לפנינו דף כ"ח ע"א [ע"ש הערה ג']. עוד שם רמו תקפ"ה הנך יפה רעייתי אלו חנניא מישאל ועוריה הוא לפנינו דף ל"ב ע"א. עוד שם מבעד לצמתך זה נבוכדנצר הוא לפנינו דף ל"ב ע"ב. עוד שם שערך בעדר העזים אלו בני 7) ראובן וכו' הוא לפנינו דף ל"ג ע"א. עוד שם שניך בעדר הרחלים אלו ת"ח וכו' הוא לפנינו שם עוד שם שעלו מן הרחצה שמרחיצין וכו' הוא לפנינו שם. עוד שם

6) חיבות עד שופיע וכו' הן פירושו של הכתוב זמנא בפנים ואפשר שנירסא אחרת היתה לפני בעל הילקוט. גם בסמוך גרס ונסו הצללים אלו צללי המלכיות ולפנינו כתיב יום שאין בו כל [אשר] אה"ע ולקמן יבואר עוד. וכל הדרש כמו שהוא לפנינו נמצא באגדה בראשית סרק ל"ו [עיין בסמוך]. וממדרש כ"י זה הוא לקוח. ועיין עוד שם סרק כ"י. וכן נמצא שם עלם לשונו של החיזה על סיפא דקרא ד' ו' [אלך לי וגו'] ובטעות נסמן שם [הנחא יעללינעק, בית המדרש חדר רביעי דף כ"ח] שיר ב'. כי הנך חיבות אלך וגו' לימנהו שם רק בשיר ד. אפס מה שמביא שם הפסוק במדגד י"ד ט' מובא לפנינו בשיר ב' י"ז. לכן נראה שמחבר המדרש הזה הרכיב את שתי הדרשות שלפנינו ועשה מהן מאמר אחד. כי כן נמצא שם גם הלשון כמו באותה שעה ישראל וכו' אשר הוא לפנינו על פ' ד'. ועיין צונץ על הדרשות דף רס"ח. אישם שישתה זעמא האמרה בן זמנא

7) כבר העירוחי במקומו שלפנינו היתה הגירסא משובשש מאוד כי כן היה כחוב... שירשו את הר הגלעד בשביל העזים שלהם שכן משה אמר להן לישראל אם יעברו בני גד ובני ראובן. ובאמת מקודם נ"ל; אלו בני גד ובני ראובן. ואך אח"כ שירשו וכו' כמו שהוא לנכון בהילקוט. ועיין עוד בסמוך.

אלף המגן וכו' הוא לפנינו דף ל"ד ע"א . עוד שם ד"א לבבתי אחותי כלה זה אברהם עד תיבת צופים הוא לפנינו שם דף ל"ה ע"א וע"ב . עוד שם ר"א אומר נוסת וכו' 8) הוא לפנינו דף ל"ז ע"א עוד שם גן נעול ד"א זו התורה שנעולה וכו' הוא לפנינו שם עוד שם שלהיך וגו' וכו' הוא לפנינו שם ע"ב . עוד שם באר מים חיים זו תורה וכו' הוא שם . עוד שם עורי צפון בגליות וכו' הוא לפנינו דף ל"ז ע"א . עוד שם שמו ושכרו דודים אלו ישראל הוא שם ע"ב . עוד שם ישנה אני בין המלכות הוא לפנינו שם עד סוף הענין . עוד שם פשטתי את כתנתי הוא לפנינו שם עד סוף הפסוק . עוד שם דורי שלח ידו מן חחור בשעה שעברו וכו' הוא לפנינו דף ל"ה ע"ב . עוד שם קמתי אני לפתוח לדודי אמר הקב"ה וכו' הוא לפנינו שם. פתחתי אני לדודי כל אשר דבר וכו' הוא לפנינו שם עד דף ל"ט. מצאוני השומרים בשעה שצרו על ירושלם וכו' הוא לפנינו שם. רמו תקצ"א עיניו כיונים שנאמר וכו' הוא לפנינו דף מ' ע"א עד סוף הענין . רמו תקצ"ב ד"א צח לישראל וכו' הוא לפנינו דף מ"א ע"א . עוד שם קווצותיו תלתלים אלו ת"ח וכו' הוא לפנינו שם ע"ב עוד שם לרעות בננים אלו אוה"ע הוא לפנינו דף מ"ב ע"ב . עוד שם רמו תקצ"ד והכך כיון המוב זה 9) המדרש וכו' הוא לפנינו שם מ"ח ע"ב .

(ב) מלבד על שה"ש לא מצאתי שיביאו הילקוט רק פעם אחת . והוא על דה"י רמו אלף ס"ב כמו שהעירותי עליו דף א' אות ד' . ואפשר שמן המדרש כ"י שלפנינו דף מ' ע"א וע"ב נובע גם המאמר אשר הילקוט מביא על יהושוע ה' מ' [רמו ט]. וע"ש בהערות אות ד' ובסמוך יבואר עוד .

8) סיוס המאמר שם "לימתי בשעה שאלה עסוק בחורה" חסר לפנינו ונראה שגם בשנת המעתיק או הסופר .

9) וכן הוא לקוח ממדרש כ"י זה כל המאמר שם מחילת מים רבים עד ת"ג. אור גדול כאשר הוכחתי בהערותי שם [דף מ"ז ע"ב] .

ב.

המדרש שיר השירים ויתר הראשונים .

(א) במדרש זה השתמשו גם שאר גדולי ראשונים , הן בפירושיהן והן בחיבור פיוטיהן. כן תמצא שכל המאמר על דבר עשרה הרוני (10) מלכות , המובא בלקה טוב [עיין הוספה ב'] אשר מחברו הי בזמן רש"י ז"ל, הוא לקוח ממדרש ב"י זה מתחילת דף ב' ע"א עד סוף דף ד' ע"א , הח"ץ מזה מביא עוד מאמר אחד אשר מקורו הוא המדרש ב"י שלפנינו עיין הוספה א' , ואפשר שנמצאים בו עוד מאמרים אחרים אשר שאבם ממקור זה , אך אין הספר ת"י לעיין בו .

(ב) המדרש הזה היה גם למראה עיני רש"י ז"ל (11) ונסתייע ממנו הן בפירושו לשה"ש הן בפירושו לשאר ספרים מספרי התנ"ך , כמו על פסוק אל תראוני (א ו) אל תסתכלו בי לביוון כמו בי ראו בארון ה' הוא לפנינו , דף ט ע"ב . ובן פירושו על הפסוק עיניו כיונים (שיר ה ב) , כולו הוא לפנינו דף מ' ע"א

10 ע"ד הרוני מלכות נוסדה גם הקינה הרני הלבנון המיוחס לרי מאיר ב"ר יחיאל עיין גוגן Synagogale Poesie דף חס"ט . חמסס שם אינו מונה רק ח' מהס , וכ"י הנחמס חסר שם וחתם ר"ח [זו ב"ע] חושר את ר"ח בן שמוע . נראה מזה שלא היה הדבר ברור לכל הראשונים שר"ט וב"ע בכלל עשרה ה"מ היו . בשינוי קצת מונה את ה"מ גם הסיימן ר' יוסף בן אזובי עיין גוגן שם דף ח"פ .

11 בהקדמתו לשה"ש כתב רש"י ז"ל : וראיתי לספר הזה כמה מדרשי הגדה וכו' ע"ש . למדני מזה שמלבד החזיה והזוטא [עיין דף מ"ה ע"א הערה א'] היה לפניו עוד חזיה מדרש מסודר על שה"ש כי לולא זאת לא היה כתב , כמה מדרשי"ן ואף שמה אין להסתייע על חזיה מדרש כיון עוד , חמסס לפחות זאת נדע מתוך דבריו , שראה חזיה מדרש מסודר על המגלה הזאת זולת אותם השנים הנזכרים , ועכשיו שזכרתי למדרש כ"י זה נדע צבירור שהוא הוא המדרש השנסי אשר כללו במלה , כמה" . אבל ר"ג בעל הערוך לא ראה את המדרש הזה .

ובספר דברים ד לה כתב : פתח להם ד' רקיעים וכו' הוא לפנינו
 ב' ע"ב . ובמלכים א' י"ח ל"ז : כי אתה ה' ואני עבדך ובשתשלחנו
 לבשרם (12) לע"ל יאמינו כי אם היום תעננו . הוא לפנינו דף
 כ"ה ע"א . ופעמים מזכירו בפירוש בפירושו למגלת שיר השירים .
 בראשונה על פ" ד' א' כי זה דשוננו שם : "שערך כעדר העזים
 אף הרקים שביך הביבים כיעקב ובניו שגדשו לרדת מהר
 הנלעד . . . ד"א כאותן שצבאו על מדין בעבר הירדן שהיא
 בארץ נלעד . ולשון זה במדרש שיר השירים" עכ"ל והנה
 ברור הדבר שמלת ולשון זה מוסב על כל המאמר , כי מהיכן
 יצא לו הדרש הראשון ? אמנם כשנחפש אהר מקור זה
 המאמר לא נמצאנו , לא כולו ולא מקצתו . לא בחזית ולא
 בזווא , אכן הוא במדרש כ"י שלפנינו . אך יען שהגירסא שם
 משובשת , צריך אני לבאר דברי . והנה לפנינו כתוב : שערך
 כעדר העזים .

אלו הראשונים שבעים שירשו את הר הנלעד
 בשביח העזים שלהן שכן משה אמר להן ליש' אם
 יעברו בני גר ובני ראובן . . לא יעברו הלוצים
 אתכם .

דברים אלו אין להם שחר . אך כבר הראתי לעיל [דף 10]
 שתיבות בני גר ובני ראובן שבשטה השלישית שייכים קודם
 תיבת שירשו שבשטה הראשונה ע"ש . מעתה לא נשאר לפנינו
 כ"א : הראשונים שבעים שכן אמר להן משה לישראל אם
 יעברו . . . אם לא יעברו הלוצים אתכם . אך עדיין נשאל ומה

(12) את הדרכים הזה לא מלחי עוד כ"א בתגרת בראשית פדך
 ע"ו [הולאת יעלינעק ב"מ ח"ד דק"ה] אמנם את המדרש הזה לא ראה
 רש"י ז"ל . גם מסדרו בעלמו שאב ממדרש כ"י שלפנינו , עיין מ"ס
 מזה לעיל הערה 6 . ונראה כי מה שכתב רש"י בחזנות קי"א ע"א
 דה"ב ופ"א יגלו וכו' אחרי לה סוד העיבור , שזון בזה על נוסחתינו
 יחיד דף כ"ה ע"א ועיין ט"ו בסת החוסת' .

מירושן של דברים הללו? איזה קישור יש ביניהם ואיזה המשך להם עז הדרש שלפניהם? פתרון הדבר נדע, אם נגיה תחת הראשונים שבע"ל: הרקיס שבין חביבים, ומלת "יעברו" בריש שיטה שלישית, צריך להשימה אחר תיבת חביבים ולקרות תחתיה יעקב ו[בניו וכי']:

לפי כך היה, כתוב: ובך קרא המעתיק:

הרק' שבין חביבים כיעקב	הראשונים שבעים כיעקב ו...
ובניו שנלשו לרדת מהר הנלעד	נלעד . . . . . נלעד שבן
.. דיא כאותן שצבאו על מדין	משה אמר להן לישי' ההלצו...
בעבר הירדן שהיא בארץ נלעד	בני נד ובני ראובן שירשו...
שבן משח אמר להן לישראל	נלעד ...
החלצו מאתכם אנשים (13) דיא	

אלו (14) בני נד ובני ראובן שירשו את הר הנלעד בשכיל עויהן

רק משמוש חכתב וכפילות מלת נלעד ניפ. גרם את הטעות, שכל המאמר דרש אחד הוא כאשר יצא מלפני המעתיק, ועיין בהערותי שם. שנית מוכירו שיר ח' י"א אשר ז"ל שם: במדרש שה"ש (15) מצאתי מקצת סמך על נוסרים חללו שהם המלכויות ע"ב. וחנה כלשון הזה ליחא לא בחזית ולא בנזמא, אבל מ בא בילקוט שם וכבר הוכחתי שם במקומו שהוא לקוח ממדרש כ"י זה.

(13) ר"ל לדיקיס כמו שפירש"י ז"ל שם במקומו ועיין שם בספרי

(14) ואפשר שזה המאמר צריך להיות הראשון שכן כתיב פירשו מיד אחר ה"בז, "שבעים".

(15) את הזמנה מכנה רש"י ז"ל פעם בשם אגדה סחם [שיר ח' י"ד] ופעם בשם מדרש סחם [שם ז' ה'] אבל בשם "מדרש שה"ש" מכנים גם שאר הראשונים ז"ל את המדרש שלפניו, ועיין בסמוך.

ג) המדרש כ"י שלפנינו מובא גם בס"י יחסי הנא"כ
 ואמוראים, 16) אשר לא גודע שם מחברו עיין הוספה ג'. וכן
 תמצא שם, כי בכל פעם שמוכרו מכנהו בשם, מדרש שה"ש".
 ד) גם רבינו הלל אשר חי בסוף מאה התשיעית לאלף
 החמישי, 17) ראה את מדרש כ"י שלפנינו ונסתייע ממנו
 בפירושו [כ"י] לספרי כאשר הריעותי עליו דף י' ע"ב אות ב'.
 ולפי שהמאמר הוא כאשר מביאו החכם א"ש במאיר עיין [פ'
 פנחס סי' ט"ו]. אינו נקי משגיאות הדפוס וזה שלפנינו נלקה
 בחסר וביתר, אציגה נא אותן הנה זה לעומת זה.

מדרש שה"ש :

רבינו הלל :

בגדה שה"ש :	הגידה לי שאהבה
לי שאהבה נפשי במשה הכתוב	נפשי במשה הכתוב מדבר
בשעת פטירתו מן העולם	אמר לפני הקב"ה רבש"ע הגידה
לי מה יהא בסופן של ישראל?	לי מה יהא בסופן של ישראל?
איכה תרעה אותן במלכיות?	איכה תרעה איכה תרביץ
שלמה אהיה כעוטיה על עררי	בצהרים איכה תנהג אותן בין
חביריך ישרי חביריך הן להקב"ה	המלכיות שלמה אהיה כעוטיה
הן קרבו ימיד למות התחיל	על עררי חביריך (וכי) יש חברים
תבע דרכן 18) של ישראל.	להקב"ה (ח"ו)
יפקוד ד' א' הרוח' וגו' אשר	
יצא לפניהם. איכה תרעה	
איכה תרביץ מי הם הרועים	(אלא) זה דורו של שמד

16) עיין סעכטער אגדה שה"ש לד סג"ז הערה ב'.

17) עיין בונער סדר"כ דף ע"ז אות י"א ובהערה סס [מבוא]

והסמוך יבואר שגם הבבלי הסתמם כנר במדרש שה"ש ס' פניו.

18) עי' דרכן.

שאתה מעמיד לפניהם מי שנתחברו על שמו של הקב"ה מנהיגן בחבלי מלכיות שלא ונהרגו ולא נראתה קשת בענן יראו בניך בצרתם 19) ויעברו שני דורות דורו של שמד ודורו אחריו] אמר לו אם לא-אני של רשבי ועליהן הוא אומר מקלסך ולא קם נביא עוד ויאמר אלקים זאת אות ברית בישראל כמשה ואתה חושדני לרורות עולם חסר שני ווין (כשה ? 20) הצאן דרבו של פרט לשני דורות וכו' [רף י"א רועה הוא מהלך תחילה (ויעברו ע"א) ; אחריו ?] וכו' .

גרסת ר"ה מוטעת היא אמנם אבל הענין קל להבין. משה שאל : מי הם הרועים שינהגו את ישראל בחבלי מלכיות [כדי שלא יעברו מאחריי יתברך] ? ובאת לו התשובה [כאשר הוא לפנינו], אותן הרועים, הם הסנהדרין אשר נהרגו על קידוש שמו יתברך [ע"י דף י"א ע"א]. אך הגירסא שלפנינו אי אפשר להולמה. ראשית מפני שבסמוך נדרש [דף י"ט ע"ב] שישראל נקראין [מאת הקב"ה] אחים ורעים, איכ מאי קמתמה וכי יש חברים להקב"ה ? ועוד עיקר התשובה על שאלת משה חסרה מן הספר כמובן. אין זאת איפוא. כ"א שהרבה מן המאמר נשמטו בשגגת הסופר או המעתיק ; וחיבת יש' וח"ו" 21) צריך להגיה כמו שחנחתי בפנים :

19) פה המאמר סוחר את עלמנו מניה וניה, כי מקודם שאל מי מנהיגן בחבלי מלכיות וח"כ חמר שלא יראו בצרתם, הלא הם לא יראו בצרתם, לא יהיו גם בחבלי מלכיות ולא ח"ינ צריכים להנהגה ח"ינ זאת אפוא הלא שחינוה ועברו אחריו, אשר פה מקומן, כשהרבו ונכבדו למטה מן הענין .

20) חיבת כשה ח"ינ לה שחר, ח"ינ ספק שחיבת כמשה בטעה שלפניה נכפלה שלא לצורך ונכתבה בטעות וצריך להגיה החתים "בצאתי" 21) החת מלת ח"ו היה כחיב הן וכן צריך להיות על חיבת

ה) במדרש שה"ש השתמש גם הרמב"ן (22) ז"ל וכנה מכנתו גם הוא בסירושו על במדבר י"ד ט' שבן כתב שם: וכך אמרו במדרי שה"ש ונסו הצלים אלו (23) שרי (24) אומות העולם. והמלאכים שלהם. והוא לפנינו דף כ"ו ע"א ובן מובא זה המאמר בסירושו שה"ש המיוחס להרמב"ן ז"ל [עיין דף כ"ו ע"ב הערה א'] .

ו) את המדרש שה"ש ראה גם הרוקח ז"ל וכן מביאו בסירושו לשה"ש. כמו על ב' י"ז שכתב מה צבי ואיל חוזר למקומו כך שכינה תחזור. וכנ"י הוא לפנינו דף כ"ו ע"ב ובמלת וכו' כיון על מה שכתב אחר זה. וכן מסיים שם למקום שנגלה בין הבתרים כמו שהוא לפנינו. חוץ מזה מביא ממנו עוד הרבה מאמרים כאשר ציינתי ע"כ כל אחד ואחד במקומו. ופעם מזכירו גם בסירושו והוא על פ' א' י' באשר הערותי עליו דף י"ג ע"א אות ב' ע"ש .

ז) גם הרקנטי על התורה [פ' בהעלותך] מביא את המדרש שה"ש זכך מבנהו גם הוא באשר העירותי דף א' אות ב', אך על דבר השבלי הלכת השלם (25) והצינוני אשר החכם המצוין

"יש" סימן של ר"ח, וכולו בלשון ניחוחא גאמר ז"ל בלשון קושיא, וכונה המלה "שנחשברו" בסמוך אין ר"ל שבשביל זה נעשו חכמים להקב"ה אלא ר"ל הסכימו ביניהן להרג על קידוש השם, והוא כמו שנחשפו הרגיל הרבה בדברי חכמיל.

(22) עיין לעיל הערה 6. לפי הגרסה השתמש גם הרמב"ם ז"ל במדרש שה"ש כאשר תראה בהערותי דף ל"ח ע"ב [הערה ב'] .

(23) לפנינו הגירסא י"ח שאין בו כל וכו' ונראה כי גירסת הרמב"ן ז"ל יוחר נכונה וכן גרס הילקוט עיין דף 9 .

(24) לפנינו כתוב לאוה"ע [ואפשר שז"ל לשרי אוה"ע] ומפרש הרמב"ן ז"ל שמוסב על השרים של מעלה שיש לכל אומה ואומה ולכן מוסיף חיבה, והמלאכים, אולם הילקוט הבין שפירוש של שר כאן הוא כמו מלך לכן כתב לללי מלכיות .

(25) וכבר תלמי אמורה [עיין דף ל"ט הערה ז'] שקרוב לודאי

מו"ה שלמה בוכער ג"י העיר עליהם במבוא למדרש זוטא דף י"ג הערה ה' , אין לרעת עד איזה מדרש כונו הם , לפי ששם חסר במדרש כ"י זה , במקום שהיה ראוי שהמאמרים ההם יבואו בתוכו (עיין הערה 25) .

ח) המדרש שה"ש היה למקור גם לבעלי פייטנים , כן יסד ר' שמעון בר' יצחק (26) ביוצר לשבת חול המועד של פסח על הדרש לקמן [ח , ד] בפסוק השבעתי אתכם : וזו לבנין העתיד' , את החרוז : קוות מועד עתכם ציון עלות קריתכם השבעתי אתכם (27) , וכמו כן בסמוך , שוכני בגיא גלותם' , מיוסד על הדרש שמן המדבר [שם ה] , ר"ל מן הגדיות (28) .

ט) גם הבכ"י (29) דקשיש מן ההוא דרעיל (30) השתמש כבר במדרש שה"ש , כמו ביוצר ליום ראשון של פסח : קמתי גצבתי בחמד הרים וכו' . פתחתי מאלי בניסוף מורים נעשה ונשמע אמרים , מיוסד על הדרש דלקמן ה' ה' -ו' , וכן עוד שם : דודי נוח לי המנחמי ומחל לי מי יתנך כאח לי , נוסד על הדרש דלקמן ח , א ישכן מסיים שם מי יתנך כאח לי לראות

שהבעל שבלי הלקט כיון על המדרש כ"י שלפנינו , ועיין לקמן מ"ז ע"א] .
 (26) חי בלמנע מאה השמיניה לאלף החמשי ועיין לזקן

(Synagogale Poesie) קי"א - קי"ב .

(27) זוהו גם מה שיסד הבבלי [יוצר ליום ראשון של פסח] מהר לשלם בכפלים השבעתי אתכם בנות ירושלים , מהר"ל הגאולה המרומזת בפסוק השבעתי , שהוא שבועה כפולה לישראל! [עיין דף כ"ח ע"א] ולאזה"ע .

(28) גם החרוז : ראשון עשור פז כהר טהור צופה כל סתר וכו' עיניו ננדו יישיירו חושים יה חכם הרזים , נוסד על המאמר שלפנינו ה' י"א - י"ב .

(29) עליו עוררנו החכם מהרש"ז שעכעער ג"י .

(30) עיין לזקן שם דף ק"א .

כצערי . עיד שם : חזות כאז צנאך זוהר שכינת מיראך [ע"ן
 דקמן דף ב , ע"ב] אנהגך אביאך , כתיבות אנהגך אביאך
 מרמז על הכתי מדרשות (שבח"ל) כמו שנדרש לפנינו על
 פ' ה , ב . 31)

( ) כמדרש שה"ש השתמש גם הפיוטן ר' משולם בר'
 קלונמוס מחבר היוצר ליום ב' של פסח , כן יסד את החרוזים :
 „חבש מחין מריתי כסה ערום עריתי חכבני כשע געיתי הנך יפה
 רעיתי ; הכל עול רודי נגף שוללי רדידי חדשתי שיר לידידי
 חנך יפה רודי" על המאמר פ' א' ט"ו—ט"ז שנדרש שם הנך
 יפה רעיתי ביסורין , והנך יפה רודי גדריש על הנסים שעשה
 עמנו . 32*) וכן כסמוך : יושבי נוף כגער חית 33) קנה יגער
 יחצנו ממכרסם מיער 34) כתפוח בעצי היער , כונתו על מה
 שנדרש לפנינו (ב , ג) שאון עושין פירות ואין בהן ממש ע"ש
 עוד שם : שניך לחתך פרט וכלל הוא ע"פ הדרש (ד , ב) אלו
 ת"ח ע"ש .

יא) גם המחבר הפיוט של אלה אזכרה 35) למוסף יוה"כ

31) על הדרש ה' י"ב יסד הבבלי את החרוז כיונים גד
 וכו' נוסח נוסים לפונים פחוחה ט"ח ספונים וכו' ע"ש .

32) חי בזמן ר' שמעון בר' ילחק ועוד קשים מניה מעט ,
 לונן שם גד ק"ח [כשגנה נפל שם זה מהערות] .

* 32) פה המקום להעיר כי גם בתרגום מובאים הרבה
 מאמרים ממדרש שה"ש , כן המלא מ"ש על זה הפסוק : אחיבת
 כניסחא דישראל הוא לפנינו שם , וכן מ"ש שם חלזין לכרמי עין גדי
 ונחבין מהמן אחלזין וכו' הוא לפנינו שם דף ע"ז ע"א , וכן העירותי
 על כל מאמר ומאמר במקומו ואין צריך להכפיל הדברים .

33) עיין לקמן דף ג' ע"א .

34) עיין בר' פ' ס"ה .

35) קדום בזמן מהמאה ה"ב למספרם , כן כתב החכם
 לונן שם דף ט"ח וכו' .

שאב ממדרש כ"י שלפנינו אף שנמה מקבלתו במקצת דברים [עיין לקמן דף ג' הערה ה' ודף ו' ע"ב הערה ג', הוספה ב' ולעיל הערה 11]. כי כד הספור ע"ד ר"י ליתא כ"א לפנינו [דף ד']. ועל הרוב תמצא שם גם לשון המדרש בעצמו. ועד דבר נמיתו ממנו במקצת אין לתמוה, מאחר שכבר מצינו חילוף נוסחאות בדבר ע"ש בהערותי:

אחר בירור הדברים האילו נוכל לומר כי גם ר' משה הדרשן (36) שאב ממדרש כ"י זה, לכן אל תתמה על החפץ, שרש"י ז"ל מוכה שמרה לכי תרי: פעם [שמית י' כ'] מיחס את המאמר שהביא שם כמ"א ופעם [יהושע ה' מ'] מיחסהו לר' משה הדרשן? כי באמת דא ודא חדא מלתא היא, ר"ל המאמר ההוא קנה מקומו במדרש ישה"ש ומשם לקחו גם ר' מ"ה.

ג.

הספרים אשר מהם שאב המסדר.

ואלה הספרים. אשר המסדר המדרש הזה השתמש בהן:

(א) בירושלמי השתמש המסדר הזה הרבה, כן תמצא כל הספור על דבר ר"ע [דף ו' ע"א]. הוא לקוח מן הירושלמי שקלים פ"א ה"ה. גם המעשה (37) עם אותו תינוק שהביא על פ' ב' מ' הוא בירושלמי ס"פ מ' דברכות. וכן נמצאים עוד הרבה מאמרים אשר אסף המסדר מתוך הירושלמי, אך די בזה כדי להעיר את לב הקורא, אשר זה לבד מגמתי בזה הפרק

---

(36) המחברה של החכם מהר"א עפשטיין נ"י על דבר רמ"ה [מוכח בהקדמת מדרש אגדה מהחכם מו"ה שלמה בזבער נ"י] אינה חתה ידי לעיין בה.

(37) דומה לזה מוכח גם בדברים רבה, אך כונח הסופר היה על הירושלמי כמו שהוכחתי שם בהערותי. לפי דעת זונן בספרו על הדרשות 2 דף רס"ד מוכח מדרש זה ממהכרים שחיו בתחילת מאה ה"ג למספרם והסופר של המדרש שה"ש חי בקרוב לאמצע המאה ה"ב א"כ

והישאר ידרשם מעל הספר איש איש במקומו .

(ב) לעיני המסדרי הזה היה גם התלמוד הכבלי כן כתב גם הבעל יחסי תנאים ואמוראים [עיין הוספה ג'] וכן צינתי על כל מאמר ומאמר המובא מהתלמוד בבלי במקומו . ומה שמשונה הסיפור כאן עד דבר שקמה המלך ממה שהוא בתלמוד גיפין עיין לקמן [דף כ"ש ע"ב עד דף ל'] , ועיין בסמוך :

(ג) גם התיספתא 38) היתה למקור לבעל מסדר זה , כן לדוגמה לקוח המאמר על דבר ר"י בן בכא [דף ה' ע"א] מתוספתא ב"ק פ"ח . ע"ש בהערות ועוד במקומות שונות .

(ד) המסדר שאב ג"כ מהמכילתא כמו שצינתי עליה הרבה פעמים בזה הספר . לדוגמא עיין דף כ"ד ע"א הערה ד' , ודף ל"ד ע"א הערה ה' :

(ה) הספרא אינו מובא בזה הספר רק פעם אחד על פ' א' י"י .

(ו) הספרי היה למראה עיני המסדר ומביא כמה וכמה מאמרים מתיכו במדרש זה עיין למשל דף י"א ע"א , י"ב ע"ב [הערה א'] כ"ג ע"א ובהערות שם ועוד במקומות אחרים , אשר כבר העירותי עליהם במקומם :

(ז) לפני המסדר המדרש שה"ש היה גם הבראשית רבה כאשר תראה בדף ל"ט ע"ב הערה ג' וד' ועוד במקומות שונים , ואפשר שגם המאמר על ז' א' לקוח ממדרש ב"ר אף שהנוסחאות אינן שוות 39) . וע"ד התנחומה עיין בסמוך .

קרוי לומר שהוא עדיין לא באה אה הדברים רבה .

38) לשון המשנה מובא פ"א על פ' ד' , נ' ועיין שם בהערותי .

39) נוסחתו משונה גם מנוסח שאר המדרשים , כמו הפדר"כ

ו"ר ואיכה רבה לכן אין להחליט שהמסדר שאב מהם ובחזית על פ' ד' . ד' נמצא מאמר אחד , אשר מסגנון לשונו נכר שאינו מן החזית לכן נראה שמכ"י שאינו הובא שמה , ע"ס דף ל"ג ע"ב .

ע"ד השם, הזמן וארץ מולדתו של המדרש שה"ש.
 כבר הוכחנו לעיל [צד 14 — 16 ובהערות שם] שאצל
 הראשונים (40) נקרא המדרש שלפנינו בשם: "מדרש שיר
 השירים", וכן הנחתי לו את השם הזה. וע"ד הזמן קשה אמנם
 להביא על ענין זה מופת חותך, עם כל זה נראה שלא נהטא את
 המטרה באמרנו שמסדרו חי במאה השישית לאלף החמישי (41).
 וחילי דידי א) ממה שבאו דרשותיו בתרגום [ע"ן לעיל הערה
 *32], אשר בו דעות החוקרים שוות, שלא נכתב בומן מאוחר מימי
 הגאונים, [ע"ן מה שכתבתי על ענין זה בספרי על קה"ר ה"א
 צד ל"ט הערה א]. ב) מורה על קידום זמנו, מה שלא נשא
 מסדרו את השם אשמראי על שפתו. ע"ן ערך מלין צד רמ"ז
 ופ"ש אני שם דף ל"ח ולקמן דף כ"ט ע"ב ודף ל' ע"א ובהערות
 שם ג) נמצאים בתוכו מאמרים אשר המסדר מביא מן החדש, ר"ל
 שלא שאב מן הספרים הקדומים לו בומן, והיא ערות נאמנה
 שלא פסק עדין המעיין של ההגדה בימיו. ולעומת זה נמצאים
 בתוכו הרבה מאמרים הקרובים לדרשות (42) התנחומא וגם
 לשונו היא לפעמים לשון (43) התנחומא, ע"כ נראה שלא לאחר
 זמנו מומן סידור התנחומא. [ע"ן צונץ על הדרשות 2 צד רמ"ז].

- 40) מלבד ר"ה שמכירו בשם הגדת שה"ש.
 41) ואפשר שזה הזמן מרומז כמה סדרש [דף כ"א ריש ע"ב]
 באחרית הימים ה' ימים והוא על פי הכלל הכללי הרבה בספרי הגדה
 שיומו של הקב"ה הוא אלף שנה וה"כ מאחר שעברו ד' אלפים וחמש
 מאות שנה, נקרא אליו הזמן ההוא אחרים של ה' ימים.
 42) הספרש בינין הוא, סדרשות התנחומא הן למודות ושל
 מדרש שה"ש הן דרשות פשוטות ע"ן מ"ט בזה הסכם מהר"א עפשטיין
 ג"י בספרו מקדמוניות וגםנה במכתבו להרב הגדול מוהרש"א ווערטהיימער
 ל"י ב"מ בית שלישי על ל"ח.
 43) לדוגמא: בלשון נקיה דברה הסורה [דף כ"ז ע"א]

ועיד ארצו נראה שחיא ארץ ישראל. כי כן תמצא שרוב דרשותיו נובעות או בנויות על מאמרי הירושלמי ורק מעט מן המעט על הבבלי גם המין מהדרשות אשר בתוכו מורה שידי חכמי א"י כוננהו [עיין הערה 42]. ואפשר שמטעם זה לא ידע המסדר כלום מחסיפור על דבר שלמה המלך הבא במסכת גיטין. לפי שזה הסיפור נולד על ברכי הבבליים והוא היה ירושלמי, ועיין גיר בסמוך השמטה ג'.

כל זה מצאתי נכון לפני להקדים בראש הספר והי יצילנו משגיאות ויעזרינו להוציא לאור שאר ספרי אשר הגם בכתובים חחת ידי ויזכני לראות בנחמות ציון וירושלם תובביא.

ירושלם. א"ש תרנ"ז לפ"ק.

זוה הספר [אולם לשגוז, כמו יפנך וישתבח וכו' הנמלכים על הכוב בתחומא, או זהסיה נרו"ק ע"י... ליחא במדרש שה"ש גם זה אות על קדמותו בזמן.

השמטות והוספות למבוא. [צ"ד 17]

א.

זוגן בספרו Literaturg. d. S. P. לד הר"ה העיר, כי מ"ש מפרש אחד [פירוט המחזור כ"י] שדברי יוסי (1) באוצרו: מתי בארצי חור ישמיע קול [רפיטו אלוסה לעוסף יוס ב' של ר"ה] גוסדו על דברי אנדה ר"ל על הפ"ר, כי בחזית ליחא כעין הדרש הזה. והנה עתה שזכינו "למדרש שה"ש" כ"י, נראה שהמפרש כיון על מה שגדרש שם [דף כ"ה ע"א]: וקול החור נשמע בארצנו (2) זה אליהו ע"ש, ועיין עוד שם כמה שכתב: שום ישים לבי בקרבי בשמע י דודי דוסף על פתחי וכו' וכמה שכתוב לקמן דף ל"ח ע"א.

[צד 18]

ב.

בפירוש המחזיר [כ"י] ליוצר יום א' של פסח, אשר חברו ר' שלמה הבבלי כהוב [מובא מהחכם שיעכטער נ"י הערות ותיקונים לאגדה שה"ש דר ר"נ]: וכן דורש במדרש סמכוני באשישות אלו דברי אגדה, הלסון הזה נמלא לפנינו דף כ' ע"ב, אך מה שסיים: שנוחין לשומעין באשישות של יין שנוחין לשחוקן, ליחא שס — ונראה או שזה מדברי המפרש עלתו, סכן הבין בכוונה המדרש, או שכך היחה גירסת המדרש לפניו. ומה שמביא עוד שס למה נמשלו וכו' כיון על הזועא, רק שסס הגירסא "ישראל" ולא ד"ח ע"ש.

צד 11 [סוף הערה 10].

ג.

ובמדרש זושא על פי א' ד' ליחא: משריס אהבוק, זה בן עזאי וחבריו, משמע מזה שגס אללו הי' מקובל שבי"ע היה אחד מה"מ. ודע כי שס סוף שורה ג' נפל עינת בדפוס וז"ל ר"ע ולא ר"ה. ולקמן דף כ"ב ע"ב אחר השטה השישית נשמטה שורה אחת וז"ל:

דף	עמוד	שורה	אות	ז"ל
ג'	ב'	ט'	בביזר	בביח תר

ועיין מ"ש לונץ שס דל ל"ג ובהערות שס, ולפי דבריו גם מכאן ראייה שא"י היא ארנו של המדרש שה"ש ובה חולל.

(1) ע"ד זמנו עיין לונץ שס דל כ"ז, ועיין עוד בערלינער Geschichte d. J. in Rom דל ע"ז ע"ד זמנו של הקליר, ולפי דברי דערענבורג שהביא שס, קרוב הדבר שייסי לא רחא אח המדרש שה"ש.

(2) היבה הנלנים במקרא זה חסר כתיב בכל הספרים, ולפי דעה המדקדקים הראשונים שרש המלה הזאת היא ניץ ובלא הדגש המורה הנה; ואין כן דעה חכמי זמנינו. ולפינו היה כחוב מלא עיין לוח התיקונים.

מכתב מהרה"ג הגדול, החכם המפורסם, המבקר הנפלא
 כ"ש הפארתו מו"ה שלמה באבער נ"י ויופיע מלכוב יע"א,
 עם הערות ממנו המפיצות אור על פני המדרש שה"ש.
 ב"ה י"ב אדר שני תרנ"ז.
 לכבוד ידידי הרב החכם הגדול מוהר"ר אלעזר הלוי
 דר' גרינהוט נ"י.

מכתביו היקרים לי מאד מן הי" שבט ומן ח' אדר
 באו לנכון לידי, גם הגליונות מן מדרש שיר השירים אשר החל
 להעלותו עד מכבש הרפוס, עפ"י כתב יד ישן נושן על קלף
 אשר נשאר בכתובים והי' מונח בקרן זוית עד כה, וערך עליו
 הערות מושכלות כיד ה' הטובה עליו. מי יתן והי' כי ימצא
 בארץ המערב את הילמרנו ומדרש אספה, ומדרש השכם,
 מדרש אבכיר, ומדרש רבי משה הררשן, ומדרש אלה הדברים
 זוטא ועוד ועוד.

ואשר שאל ממני להגיד לו משפטי על גוף המדרש וגם
 על הערותיו אף כי רבו טרדותי בכל זאת לעשות רצוני
 הפצתי, ואחזה דעי גם אני. המדרש הזה על שיר השירים
 הוא מן המדרשים הקדומים ושיבה זרקה בו. אבל נלקה בחסר,
 ובהרבה מקומות הוא כספר ההתום. גם משובש מאד ולפעמים
 אין סדר וקישוד להמאמרים. ויען כי חי' למקור לבעל הילקוט
 שמעוני והביא קצת ממנו בילקוטו על שה"ש נוכל עפ"י הילקוט
 לתקן ולהוסיף כאשר הביא כבודו בהערותיו. ואף כי נמצא
 איזה מאמרים גם בלקה טוב על שה"ש אבל נראה ברור כי לא
 ראהו והי' לו מקור אחר אשר הי' גם לבעל מסדר המדרש הזה.
 הערותיו נעשו בשקידה רבה חתר בכל עזו להניח את
 דברי המדרש מחרולי הטעיות וירד דעמקי החקירה והעלה
 פנינים בידו. אבל לא אוכל להתעלם כי קמצן גדול היה
 במלאכתו ובהרבה פעמים כתב "עייך...". וזה טורח גדול לפני
 הקוראים לעיין בכל מקום ומקום ולמצוא לאיזה מאמר כוון. גם
 הדום ראיתי אחרי רואי כי לא היה לפניו התנתומא הקדום, ומדרש

והלים בשלי ושוואל וספרי דאגדתא אשר הוצאתי בחסד אל לאור עולם עם הערות ותקונים. וחנה להוסיף הערות ומ"מ קשה מאד. כי לזה נדרש זמן ועירן לחפש אחר כל מאמר ומאמר אנה נמצא להשוותם זו מול זו. אבל דברתי אראה את פניו ריקם הנני שולח לכבודו איזה הערות אשר מצאתי להעיר ואם אקבל המבוא אשימה עיני עליו ואם אמצא מה להוסיף אבוא עוד הפעם לפניו. ובוה אשים קנצי למלין. יהי נועם ה' עליו מעשה ידיו יבונן סלה.

כאות ידירו הדו"ש מכברו והמוקירו שלמה באבער.

הערות.

(דף א' ע"א) ההתחלה ה' צבאות עמנו ונו' הם דברי המעתיק (1): (שם) וישב שלמה על כסא ה'. עיין מדרש זוטא צד 5 הערה כ"ב. (שם) ומה כסא ה' בלא עדים והתראה. צ"ל דן בלא עדים והתראה: (שם ע"ב) שעתידים לעונש. זה חוסף רוי"מ ובילקוט שה"ש סוף רמז תתק"פ מובא שרמז בו שעבוד. (שם שם) ואמר ר' יוסטא בר שונים כו' עיין תנחומא הקדום בשלח סי' י"א ובהערה מ"ד ומ"ה: (שם שם) הערה ו' ועל פיו הוספתי חיבת עליהם. מלת עליהם (2) בלתי מובן ואולי צ"ל חיבת. א"ר"א. (דף ב' ע"א) על פה צ"ל על פה; (שם שם) אה"כ נחלק הקול רז' קולות כו'. העיר בהערה ב' התנחומא דפום וויניציא משנת שיה לסדר שמות מביא זה המאמר בשם ר' יוחנן. תמה אני מה לנו לדעת (3) אם התנחומא הוא דפום וויניציא ובאיזה שנה נדפס. הוא בתנחומא הנדפס מכבר שמות סי' כ"ה ובתנחומא הקדום שמות סי' כ"ב ע"ש מה שהעריותי בהערה קי"ג

-
- (1) בן הוא האמה וכיון בזה לדעת יחסי הנאים והמוראים עיין בסוף הספר [הוספה ג'ן]. המו"ל.
- (2) לפנינו ה"ה כתוב "שמשיקין את הפה" והוספתי חירת "עליהם" המו"ל.
- (3) כדי להסיר מעלי חלונת הקורא של שלא ינמי בחיזה אות

אבל כל המאמר ממדרש שה"ש לא נמצא בתנחומא שם והוא מאמר
 אחר (שם שם) והרהוקין היתה אוחותן טרטרדה והניה רוי"ט שצ"ל
 רעדה . ולדעתי אין להגיה מסכרה . וברור שהי' כתוב דרמיטה
 ופי" בהלה ושינה עמוקה כעין מות עיין ערוך השלם ערך
 טרמיטא . או צ"ל טרמוטה שענינו רעדה ותנועת קול תרועה:
 (דף ג' ע"א) . וכתוב הנה העלמה הרה ויולדת בן" המלות האלה
 יש למחוק טן חספר כי יותרות הן : (שם שם) בהערה ג' ולא היה
 ריחה גורף . צ"ל גורף 1] : (שם שם) בהערה ד' הביא עיין
 ססחים קי"ח ע"ב בשינוי קצת . ועיין ילקוט תהלים רמו ת"ת
 ושם חסר הציון . הילקוט שם הביא המאמר מססחים וכן נמצא
 הציון . ססחים קי"ח במאמר שלפניו : (שם שם) בהערה ה' הביא
 איזה דברים בענין עשרה הרוגי מלכות . עיין מה שהעירותי
 במדרש תהלים מזמור ט' הערה פ"ט : (שם שם) הביא מדרש
 אלה אוזכרה אשר הביא צונץ . המדרש הזה נדפס בבית המדרש
 ח"ב צד 66) . (שם ע"ב) שלח הקוסטיר יש לחקן הקוסטנר
 (דף ד' ע"א) והזכיר את השם בסילודים . צ"ל במיזואים : (דף
 ה' ע"ב) הביא בהערה א' ראיתי ביוחסין דפוס וג' רשי"א (אולי
 צ"ל דפוס ווארשא) ערך ר' שמעון בן עזאי שכתב וזה ב"ע חשקה
 נפשו בתורה שהי' ארום עם בת ר"ע ולא נשאה כדאיתא בסוטה
 ובמדרש משלי פ' ותקם בעור לילה , וזה הלשון בעצמו מביא
 בעל סדר הדורות שם ובעל משכיל לאיתן [צ"ל וה"ר נפלתי
 משכיל לאיתן] מניה עליו . לא מצאתי . ובאמת ליתא ש. ואפשר
 שכונתו על המדרש שלפנינו רק נתחלף לו מדרש שה"ש במדרש
 משלי עכ"ל . במבוא למדרש משלי צד 26) העירותי על זה .
 היוחסין דפוס קראקא דף מ"ד ע"ב . וביוחסין השלם דף מ"ח
 ע"א הביא זה בן עזאי חשקה נפשו בתורה שהי' ארום עם בת
 ר"ע ולא נשאה כדאיתא בסוטה ובמדרש משלי פסוק ותקם בעור

ימלא . ותנחומא אחר אין עמדי המו"ל .

1) וכן כבר הקנתי בסוף הספר עיין לוח המיקונים המו"ל .

לילה י אולם אין זכר לזה במדרש משלי. ומה שהביא כדאיתא
 בסוטה הוא דף ר' ע"ב, ומה שהביא זה בן עזאי השקה נמשו
 בתורה כונתו למאמרם יבמות ס"ג ע"ב וע"ש בתום ד"ה שיתקיים.
 וראיתי בסה"ד ערך שמעון בן עזאי שהביא דברי הו"ל מיבמות וסיים
 ובמדרש משלי פ' ותקם בעוד לילה. וזה לקח מהיוחסין: (שם
 שם) וכשראה את המים בידה התחיל יושב ודרוש על ס' מי
 מרד בשעלו מים, והעיר בהערה ב' אפשר שצ"ל ותקם בעוד
 לילה ע"כ. אין לשבש בחנם כי דרש על שהביאה לו קיתן של
 מים וכשראה המים בידה דרש על הפסוק מי מרד בשעלו מים:
 (דף ו' ע"א) והיה מביאים קולמסים של קנים. הביא בהערה
 א' עיין פסיקתא דר"כ דף פ"ב ובהערות שם ע"ב יש לתקן דף
 פ"ז וכוון להערה קל"ד ועיין גם מדרש תחלים מומור מ"ז הערה
 כ"ד: (שם שם) תחת שהיו צ"כ שחיו: (דף ו' ע"א) הערה
 ד' ציין שו"ט מומור צ"ו יש לתקן מומור ט' והוא שם באות י"ג.
 (שם ע"ב) את מוצא בשעה שבא משה למצרים, העיר בהערה
 א' בל הענין בתנחומא פ' שמות" כונתו לתנחומא שמות אות
 כ"ד וכן בתנחומא הקדום שמות אות כ"א אבל בתנחומא שם הוא
 בסגנון אחר (שם שם) א"ר חייא בר אבא יום פרוכטיא של סרעה
 היה, הוא בתנחומא הנדפס מכבר וארא אות ה' ובתנחומא
 הקדום וארא אות ב' ע"ש הערה כ"א וכ"ב. (שם שם) והיתה
 לפלטרין שלו ט' פתחים העיר בהערה ה' בתנחומא וארא ליתא
 ובילקוט שמות רמו קע"ה טובא בשם מדרש אבביר ר"מ אומר
 ה' פתחים כו' והג"י שלפנינו יותר נכונה ואפשר שמכ"י שלפנינו
 (היינא מדרש שה"ש) הוא לקוח ע"כ. המאמר ממדרש אבביר
 הוא מאמר אחר 1) ע"ש. (שם שם) והיום הזה היה אור לאותן
 האנשים הסניור במסגרת המלות האלה ובתכ"ה פ' על יום

1) כונתי שיותר קרוב הדבר לאמר ששם' פתחים נעשה כרוב
 הזמן ה' מלסיפך. ועוד הרחבת הלשון של מדרש זה מעיד בו שנסדר
 בזמן מאוחר מהמדרש שה"ש המו"ל.

פרובטיא ותחת אור צ"ל איר והמפרש לא הבין המלה ובשנת
 חמעתיק נשתרבכו ונכתבו שלא במקומם ובילקוט שם "יום גינוסיא"
 ונס זה נכון ע"כ. דבריו המה ברוחק לגרום איר במקום אור ושהוא
 פירוש ונשטט ממקומו. גם חוראה אחרת לפרובטיא עיין הנחומא
 וארא הערה כ"ב. ומה שהביא בילקוט טובא יום גינוסיא ונס זה
 נכון 1) כתבתי בהערה שם, כי הילקוט הביא המלה יום גינוסיא
 שלא כמשפט. (דף י"א ע"ב) בהערה א' ציין ירושלמי שקלים
 פ"א ה"ח וסיים מהרב הגאון ר' מרדכי נימפל ז"ל בתחילה חשבתי
 כי הרב הנ"ל. הוציא לאור ירושלמי שקלים ואח"כ הבנתי, כי
 בונתו הצינן הזה ירושלמי וכו' הוא אשר ציין הרב הנ"ל בנליון
 הכ"י הזה. (דף י"ב ע"א) עביו כנגד טורמיות שלהן ונוסף שם
 באמצע "שקיפשמ" והניה שצ"ל סקפסטום התיקון הזח לא נכון
 כי מה למלת סקפסטום לכאן? רק המלות שקיפש מיט הוא
 חוספה ממעתיק טועה. (שם שם) רבה בר... צ"ל רב אבא
 בר כהנא ובירושלמי טוטה פ"ח ה"ג רבו בא בר כהנא הוא כמו
 ר' אבא בר כהנא. (דף י"ג ע"א) הערה א' מ"מ מתחילין צ"ל מ"ט
 מתחילין. (שם שם) כתב ר' פתקין של כסף צ"ל נטל פתקין של
 כסף (שם ע"ב) בהערה א' הביא ברש"י ב"ת [ר"ה כי תשא] ל"א
 ד' הביא וי"א מיכה כו' ומס שכתב בו משה עלה שור עלה שור
 והוא מתנחומא ע"כ. בראשון יש לתקן ברש"י שמות ל"ב ד' ומה
 שציין תנחומא הוא בתנחומא הנדפס מכבר תשא סי' י"ט ונס
 טובא ברש"י סנהדרין ק"ג ע"ב ד"ה זה פסלו של מיכה כשכתב
 משה את השם והשליכו אל גילום להעלות ארוננו של יוסף בא
 מיכה ונטלו בחבא כו': (דף י"ד ע"א) רבי אמר לר' פרודי.

1) יום הולדת [בראשית מ'. כ'] מפרש הכ"ר "יום גינוסיא";
 ומלות יום גינוסיא [במדרש ח"ג בפ' א' ג'] "מאזננס יומא דאידא"
 ע"ש בתרגום. מעזה חס נניה "איר" חתח אור יהיה לבעל הילקוט על
 מי להשען; אבל מלה "אור" אינה מתרגמת לא חיבה פרובטיא ולא
 גינוסיא המו"ל.

בהערה א' ציין ירושלמי פאה פ"ב ה"ד דף כ' ע"ב, וכתב ולפנינו
 ה"י כתוב רבי 1). אך החכם פראנקל במבוא הירושלמי ערך
 פריא כבר הוכיח שצריך לקרות רבי ועל פיו תקנתי פה ע"כ.
 דבריו הם בלתי מובנים, מה הכוונה לפנינו ה"י כתוב רבי אך הרב
 פראנקל כבר הוכיח שצריך לקרות רבי. אבל בלתי ספק כונתו
 כי ה"י כתוב ר' אמר לר' פרודי והרב פראנקל הביא המלה
 בשלימות, רבי וכל זה אשר כתב הוא אך למותר כי בירושלמי
 במקום רבי כתוב ר': (דף י"ז ע"ב) ר' יהודה נשיא שלח לר' חייא
 כו' ובהערה ד' כתב עיין ריש פתיחתא דאיכה רבתי ומקור הסיפור
 הוא בירושלמי פ"ב דחגיגה ה"ז ע"כ. נשנה גם בפסיקתא דר"ב
 פסקא איכה ק"ב ע"ב וע"ש בהערות שלי; ועיין גם בשו"ט מומור
 קכ"ז ובהערות ודברי השו"ט שם הם מהילקוט כי לא נסדר המדרש
 שו"ט רק עד מומור קי"ח: (שם שם) אזלי ואייתי להון נטורי
 קרתא. צ"ל סנטורא קרתא ועיין בפסיקתא שם הערה ל"ו ובשו"ט
 שם הערה ה': (דף כ' ע"א) הביאני אל בית היין זה סיני כו'
 מה היין הזה יש בו כמה דמיונות כו'. מובא בלקח טוב על שה"ש
 בפסוק הזה. ושם במקום מגדלין את עושיהן הגי' מגדלין לומריהן
 ובמקום אין דרכו להנתן אלא בקנקן מרועע. הגי' שם אלא בכלי
 טוב. ובמקום אלא בגוף כשר הגי'. שם אלא בגוף טוב ונראה
 כי ה"י לו מקור אחר 2) (דף כ"א ע"ב) בהערה ג' הביא בילקוט
 הושע רמז תקכ"ח מצוין על המאמר הזה פ"ד [ר"ת פסיקתא רבתי]
 ומעות סופר הוא צ"ל איכה רבתי והוא בפ' איכה יעיב. ט"ס אין
 כאן רק הציון פסיקתא רבתי נשמט ממקומו ושויך על המאמר
 שלאחריו ד"א תרגלתי תרתי וכו' והוא בפ"ד פ"ג ועל ד"א תרגלתי
 משל למלך שהי' לו בן חסר הציון איכה רבתי. (שם שם)

1) נפס עעות בדפוס וז"ל "רב" עיין לוח התקונים. ור'
 במקום רב לא ימצא המ"ל.

2) נראה שיותר יש להוכיח מזה שגי' אחרת ביחס לפיו או
 שגייה הפעל ה"ע את פעמו לסכת. המ"ל.

הערה ה' הביא כי מובא בילקוט האזינו רמז התקמ"ה ומצוין
מגלת אסתר והיא טעות וצ"ל רות רבה. וכן העירותי גם אני על
זה בגליון הילקוט שלי (דף כ"ז ע"א) דורי לי זשיה וארשתוך לי
לעולם וכמה ג' פעמים כו' מובא בלקח טוב בפסוק זה. (שם שם)
הערה א' כתב עיין בילקוט המכירי על ישעי' א' כ"ז במה שמביא
שם בשם אלה הדברים וברברים רבה ליתא ע"כ. באגרת בקרה צד
8 כתבתי כי כוונת המכירי למדרש דברים רבה פ"ג אות ז' והמלות
החסרות בילקוט המכירי יש להשליטם עפ"י המדרש שם (שם
ע"ב) הערה ה' הביא עיין ילקוט המכירי ישעי' מ"ט י"ד שמביא
שם בשם מדרש דשחנ"ע ע"כ המו"ל את ילקוט המכירי על ישעי'
כתב בהערות שלו מדרש דשחנ"ע זה מדרש בפני עצמו על
הפטרות והוא כמו חלק העיקר. ושורש הפסיקתא דר"כ ואינו
הפסיקתא ממש כו' ורו"ט חלק אחריו בזה ועיין באגרת בקרה
צד 11 העירותי כי אין זה אמת ואיננו מדרש בפני עצמו רק
מה שהביא המכירי הוא לקוח כולו מן הפסיקתא דר"כ פסקא
י"ז דף קכ"ט. וי"ב הפטרות מסודרים היו בפני עצמם ולכן יכנס
המכירי בשם דש"ח נו"ע עפ"י ס"י הפטרות ועיין מה שכתבתי שם
צד 7 (דף כ"ח ע"ב) עד שהביאותיו אל בית אמי זו א"י ואל הדר
הורתי זו בית המקדש הובא כן בלקח טוב בפס' הוה (שם שם)
השבעתי אתכם כו' מובא בלקח טוב בקצת שינויים (דף ל' ע"ב)
בהערה ב' הביא וז"ל. ודע כי ראיתי לבעל יד יוסף שכותב
בהקדמתו למדרש אגדת בראשית (ווארשוי תרל"ו) שכן ביד רש"י
היה נמצא מדרש אנ"ב ומצוין לרש"י איזב כ"א. י"א והוא טעות
במח"כ כי רש"י כוון על ב"ר או על ו"ר עכ"ל בראשון נעלם
מאת כבודו כי ההקדמה איננה מבעל יד יוסף (הוא בעל עין
יוסף וענף יוסף מר' חנוך זונדיל ז"ל) רק מחברה הוא הרב מהו'
אברהם ז"ל בן הגאון הרא"ו ז"ל ונדפסה בוויילנא בשנת תקס"ב
עם אגדת בראשית שהוציא לאור הר' אברהם הנ"ל ואה"כ נדפס
שנית בוואלקווא בשנת תקס"ד ע"י ר' יעקב ברי' נפתלי הירץ
מבראדי והדפיס את ההקדמה מר' אברהם בן הגאון מוויילנא

והכחיד את שם הר' אברהם גם השמיט מההקדמה כל מקום
 שמוזכר את שם אביו הגר"א ז"ל עיין באריכות מ"ש במבוא
 התנחומא דף מ"ב ע"ב בהערה י' וכנראה גם הר' הנוך זונדל
 הנ"ל לא ידע ואשם והדפיס את ההקדמה בלי זכרון שם
 מחברה. ואשר הביא כבודו מן ההקדמה התיא כי ביד רש"י היה
 נמצא מדרש אנ"ב נו' הדברים ההם הם דברי הר' אברהם הנ"ל
 וכופל דבריו בספרו רב פעלים (צד 28) שיצא לאור ע"י החכם
 המהולל מו"ה שמעון משה האנעס בווארשוי. כבר העירותי
 בבית תלמוד (ה"ד צד 58) כי רש"י דא כוון כלל למדרש
 אנ"ב. והמאמר לא נמצא כלל באנ"ב רק במדרש ב"ר פ' ל'
 אות א' ונשנה בו"ד פ"ה ומובא בילקוט אויב רמז הקכ"ה בשם
 ב"ר ולמאמר הזה כוון רש"י ז"ל וצ"ל בהגדת בראשית רבה ועיין
 גם במחברתי יריעות שלמה הערות והוספות לס' רב פעלים
 (נדפס ע"י הנ"ל בווארשא) צד 10. (דף ל"א ע"ב) בהערה ב'
 הביא בילקוט על מגלת אסתר רמז אלף מ"ז מובא מאמר ארוך
 על צורת כסא שלמה ומצוין עליו מדרש ע"כ המאמר שהביא
 הילקוט נובע מן מדרש פנים אחרים [שהוצאתי לאור בספרי
 דאגדתא] נוסח ב' דף כ"ט ע"ב וע"ש מה שהעירותי בהערה כ"ד
 (שם שם) הביא ורש"י מלכים א' י'. י"ט כתב וכל צורת הכסא
 מפורשת באגדת מגלת אסתר אמנם עוד יותר מבואר בתרגום שני
 ע"כ. בפתח דבר לספרי דאגדתא הבאתי רש"י בפ"י מ"א י' י"ט
 תביא וכל צורת הכסא מפורשת באגדת מגילת אסתר כוון למדרש
 אבא גריון וע"ש בהערה ז' והבאתי כי דברי התרגום נובעים מן מדרש
 א"ג ע"ש (דף ל"ה ע"ב) מה יפו דודיך. אחותי בלה א"ר יוחנן נו' בלקה
 טוב על שה"ש מובא א"ר יוחנן כשם שהכלה אינה באה אלא
 בתכשיטין כך ישראל אינם באים אלא בת"ח. מה טובו דודיך מין.
 מה היין מגדל את הנוף כך ת"ח מגדלים את ישראל שבן אמר אלישע
 לאליהו אבי רכב ישראל ופרשיו וריח שמניך מכל בשמים
 אלו שמנים של קדש שמן כהונה ושמן מלכות שאין לכל אומה
 ולשון כיוצא בהן עכ"ל (דף ל"ז ע"א) בהערה ב' הביא והילקוט

שה"ש רמו תקפ"ה אהר שמביא מאמר אחד מתנחומא והוא
לפנינו בס' כ"ח (ר"ת כי תשא) כתב ר"א אומר כו' והוא מכ"י
שלפנינו. כי שם ליתא לזה המאמר ע"כ המאמר שהביא הילקוט
מתנחומא לא כוון לתנחומא הנדפס מכבר כי לא ראהו רק בכל
מקום שהביא התנחומא כוון לתנחומא הקרום שהוצאתי בחדר
אל לאור עולם והמאמר שהביא שם בשם התנחומא היא בתנחומא
הקרום כי תשא אות ט' ושם נמצא כמו שהביא הילקוט בשם
התנחומא ושם בהערה ס"ג העירוני ר' אלעזר אומר נוספת וכו'
בתנחומא הנדפס מכבר כ"ח אות י"ה נשמט שורה שלמה וכצ"ל
[ר"א אומר נוספת זה הדבש של צופים יש דבש שהוא נקרא
צופים] בשם שהדבש מעולה כך את מעולה, מכל האומות ע"כ.
לכן לא שאב הילקוט מן המדרש שה"ש שלפנינו בכ"י. (שם
שם) גן נעוץ ר' חנינא ורב מנא מובא גם בלקח טוב על שה"ש
ושם הביא וז"ל ר' חנינא ורב מנא הר אמר גן נעול זו התורה (2)
שרומה לגן נעול עד שיבא חכם ויוציא פרותיה. גל נעול מעין
חתום זו התורה שהיא דומה למעין חתום עד שיבא החכם ויפתח
אותה שני הורת חכם מקור חיים. וחד אמר גן נעול אלו הבחורים
שאינן סרוצים בעריות גל נעול אלו הבתולות שנועלות פתחיהן
דבעליהן. וראיתי בהערה א' הביא ר"מ בשו"ט מזמור קכ"ג
גדס להיפך גן נעיל אלו הזכרים וכו' מה שהביא בשם השו"ט
מזמור קכ"ג יש לתקן מזמור קכ"ב אבל דברי השו"ט הם נוספו
מבעל הילקוט כי השו"ט נסדר רק עד מזמור קי"ח עיין מבוא
המדרש שו"ט אות ג' ודרשות על י"ד מומרים נשלמו מן הילקוט
מלה במלה ודברי השו"ט פה במזמור הזה המה נלקחים מן הילקוט
תהלים רמו תת"פ עיין במדרש תהלים שם בהערה י"ג. דף
ל"ו ע"ב) שלחך פרדם רמוניג את מוצא שלש מאות וששים

- (1) הילקוט ממ"ס: אימתי שאת עסוק בחוכה, וגם זה אימתי
סס, וכמדרש שה"ש אפשר שנסמט בסגנת המעתיק המו"ל.
(2) זה חסר לפנינו סס וזכ"ך לתקן ע"פ הל"ט המו"ל.

וארבע מיני בתי שלחים היו מקיפין בו והעיר בהערה ג' בילקוט דפוס זאלקווא גרם שכה"א והוא ט"ס וצ"ל שס"ד כמו שהוא לפנינו. ואפשר שכן היה כתוב בילקוט שלחך בתי שלחים ובשנת המדפיסים נעשה מן שרחך המלה שכה"א עכ"ל למה רב הדוחק הזה (1) כי בכל הדפוסים מהירקוט כתוב: שכן הוא אומר וברפוס זאלקווא קצר המדפיס והציג שכה"א ובלקח טוב על שה"ש הביא רק והיו סביבות ירושלם בתי שלחים מלאים מכל מיני בשמים [דף ל"ט ע"א] בהערה ב' הביא עיין ילקוט איוב סוף רמז תתק"ת מה שמביא בשם פסיקתא רבתי ע"כ. המאמר שהביא הילקוט מפ"ר הוא פסקא מ"ז.

(דף מ"א ע"א) הדרך חר לאומות ורך לישראל, וכן נדרש בפסיקתא דר"ב פסקא רני עקרה (דף קמ"ג ע"א) הדרך מהו הדרך זה מלך המשיח שהוא חר לאומות ורך לישראל. (שם) ולאסורים פקה קוח (ישעיה ס"א א') מפקה לישראל ומקה לאוה"ע ע"כ הדרוש דרש קוח כמו קוה בה"א. (דף מ"ד ע"א) (2) אומה שאו"ה אומרים לה שובי שובי.

(1) יען שאין לחיוב "שכה"א בתי שלחים היו מקיפין" וכו' שום הבנה, כי אף אם נאמר שזחה את מוגל [במדרש שם] השתמש בעל הילקוט בחיבור שכן הוא אומר, . . . עדיין חסר איזה מלה ועכ"פ כך צריך לנכוס שם שכן היא אימר שס"ד בתי שלחים וכו', או כמו שהעירוני אני שם, אבל בילקוט לפנינו חסר המספר הזה, ובספרים שיטנו שם, מנבחר שמלה שכה"ה הוא ר"ה. ואם אין המלה הזאת אף באחד מהנדפסים נדע בברור ע"י מדרש כי זה שטעוה נפ! בכל הספרים. ועוד גם הלשון בעלמו שכן הוא אומר וכו', קשה, כי על מה נוסב וקאי שבחב "שכן" למאמר גלפני זה אין שום קישור עם של זה, ואם כונתו שכן אומר במדרש שה"ש, א"כ חסר שם חיבת שס"ד כנאמר. המו"ל.

(2) החכם המגזין והמבקר מוהר"ר ש"ז שעכטער ג"י עוררנו במכתבו מן כ"א ניסן דהאי שחא, כי המאמר על הסני עניך מנגדי

עיינן גם בתנחומא הקדום במדבר אות י"א , (שם ע"ב) שררך
אנג הסתר אלו הסנהדרין , עיין גם בתנחומא הקדום ריש כי
תשא ובהערה א' ב' . (דף מ"ה ע"א) זאת קומתך , בילקוט סוף
רמו תתקצ"ד מובא : זאת קומתך דמתה לתמר א"ר אבוה בשם
שעשיתי גם לתמר לבניה וביישתי את שונאם כך אני עתיד
לעשות לכם גם ולביש את שונאיכם , ושדך לאשכולות זה
חנניה מישאל ועזריה" , אין ספק שזה נובע מן המדרש שה"ש
שהו"ל ונשמט לפנינו , (דף מ'ה ע"ב) בהערה א' כתב עיין
ילקוט יחזקאל רמו שמ"א מה שמביא בשם התנחומא ע"ב
הילקוט כוון לתנחומא הקדום קדושים אות ו' , (שם) דקלמינס
מלכא צד צביין וחפי קרניהון בדהב ושלחון לאפריקי בסוף י"ג
שנים הלכו לבתריהון ע"כ , בירושלמי שביעית פ"ט ה"ב אשר
ציין ר"מ נאמר וחפי קרניהון בכסף , ולא בזהב , גם נאמר שם
ובסוף תלתין שני פ' לסוף שלשים שנת והמסדר הביא לסוף י"ג
שנים , היתה הני' לסוף תלת עסרי או תליסרי שפיי שלש עשרה
גם במקום לבתריהון הגי' בירושלמי לאתריהון פ"י למקומם ,
(שם) ר' תנחומא פתח לב חכם ישכיל פיהו כו' העיר בהערה ד'
מה שמצוין בילקוט סוף שה"ש פסיקתא רבתי כוון למדרש
חזית . . . כי נמצא קצת דומה לזה בחזית פ"א ע"כ , הציון פ"ד
בילקוט שם מוסב על "ברח דודי אמרו שראל לפני הקב"ה
רבש"ע ערוק מריח בישא ואיתא לך לריח טבא על הרי בשמים"
והוא בפ"ר פ' ב"א ומן רבי תנחומא פתח הוא מן מדרש 2)
שה"ש שהוציא ר"מ לאור וחסר הציון , אבל בילקוט משלי

[דף מ"ג ע"א] מובא גם בלקה טוב על שה"ש דף כ"ו ע"ה .

2) ע"ד השם המדרש הזה כבר מלתי ואמורה [נד 21] והנה
ענה מלתי ברוקה הילכות עזרת סי' רל"ה שכתב ח"ל : ואיכא במדרש
"סיר השירים" ד"א מה קרבנות מתכפרים אף הם מתכפרים הוא
לפנינו די"ג ע"ה בסוף [ה] פסוק, ועל הדרש שנמוך שם [לוארך בתרוזים]
עיין ספר סנתי להחכם צבילל ז"ל חוברת ה'—ו' נד ק"פ.

דמו תתקנה במקום פסיקתא צ"ל מדרש וכוון למדרש חזית כמו
 שהעירותי במבוא לפדר"ב אות ה' סי' י"א : הילקוט משלי רמז
 תתקנ"ה במאמר לב חכם , מצוין פסיקתא וליתא בפסיקתא ונמצא
 בריש מדרש חזית , ועיין במבוא שם אות ה' הערה כ"ב .
 צד 10 במבוא , ואפשר שמן המדרש כ"י . . . נובע גם
 המאמר 1 אשר הילקוט מביא על יהושע ה' רמז ט' , לא
 אדע עכ"א איזה מאמר כוון .

1) כונתי על המאמר על הפס' היום גלותי אה חרפת מצריים
 מעליכם , וחסד רמז ט' ס"ל "ט"ו" .

מכתב

להמעתיק מהרב הגאון האמיתי מו"ה מרדכי גימפל ז"ל
 שחיה אבדק"ק ראזנאי ובסוף ימיו שכן כבודו בארצנו ק"ק
 יהוד (סמוך ליפו) ושם מנוחתו כבוד .
 בעזרי"ת .

הן בהגיע אלי המדרשות על מגילת שה"ש כתי עתיק ונלוה
 לו העסקתו בכח ידו מחדש , הייתי אז משך זמן במיחוס עינים
 ל"ע וזה מקרוב שמתי עיני עליו בהעברה בעלמא , ראיתי הומר
 לזכרו , הקלף שנכתב עליו וחולר הכתב והמפתח האותיות והדיו המה
 יעידו כי עבר עליו כלה מלאות בשנים והדרת השיבה החופפת עליו
 יחרטה בכולו . ושמתי לב גם להוכן המאצרים ראיתי אמנם כי הוא
 אחת מהעתיקות איזה מדרש מסודר על שה"ש , ואם כי רובו נמלא בדחז"ל
 בתלמודים ומדרשים הידועים לנו נמלא בו גם מאמרים חדשים , ואף
 המוצא מדחז"ל בהמדרשות ש"פנינו ע"פ רוב גם בחוכם נמלא אומר
 מן החדש לזאת מלחתי אי"ע מנחובב להגיד כי להזיאו כמו שהוא , לא
 יחבן כלל , ואנכי לא אוכל לעשות בעזר הכ"י דבר , כי עהוהי אינם
 מופנים לכחלה ונחוגים המה ללמודים אחרים , ובזירוף חולשת עיני ל"ע
 המלכה לסדרו ולהגיהו ולהשלימו לא ליום ולא ליומים , כי עין בוחנת
 תראה ויעידהו כי גם ערב רב עלה אהו הן במאמרים עלמם שנקו

בחסר וביתר ופעיות והן בסידורו בקדיניה ואיחוד וחילוף שורות
 וחיבורה ואף שנייתי בעברי איזהו מראה מקומות ופעיות, אבל אינו
 גם אחד ממאה הגחון לזיין ולהעיר לב הקוראים על כל פרטין עד
 שיהי' מהוקן וראוי להזיאו לאור לפני הדורשים מדרשים חדשים גם
 ישנים... המדבר לכבוד הכו"ל כו"ח ביום א' ט"ז לירח זיו ל"א
 למז"י פתרג"א יהוד תוכב"א:

מרדכי גימפלא *

מכתב

הרב הגאון מו"ה נפתלי הירץ הלוי אבדק"ק יפו תו"ב
 כ"י. כיהודא ועוד לקרא מעיד גם אנכי כי בעיני ראיהי עלם שכ"י
 עתיק ישן נושן שהועתק ממנו המדרשות האלה על מגלת שה"ש וראיהי
 כי חסר בראשיתו (1) ואחריתו ולפי הגרסה ממקום עהור יאל ועלת
 הגאון ר' מרדכי גימפלא ז"ל היא נאמנה אם רק יוכל היות להזיאו
 המדרשות האלה לאור וראיהי כי הוא הולך ובלה מעט מעט לזאת
 מצוה רבה להזיאו לאור במקום. דברי החוקם פה יפו תו"ב יום
 א' כ"ז ניסן תרנ"ב לפק.

נאום נפתלי הירץ הלוי החוגה פה ק"ק יפו תו"ב

(1) בראשיתו אינו חסר, עיין בסוף הספר הוספה ג'.

* * *

ביאור איזה ר"ה שאינן מורגלות או שיש מקום לטעות בהן.
 א"ב—אגדת בראשית. א"ג—אבא גריון. א"ד—איכה רבה.
 ב"ע—בן עזאי. ר"ה—רבינו הלל. ה"מ—הרוגי מלכות. רמ"ג—
 ר' מרדכי גימפלא. פ'—פסוק. פרשה. פיסקא. פסיקתא. פ"ר—
 פסיקתא רבתי. מהרש"ב—מהור"ר שלמה זאב ער. ת"ש—
 תרגום שני.

מעוות לתקון

גד ד' שורה ז ולא שקדמו ג"ל ולא שקטתי

- ד' 12. הבאתי לעיל [דף 10] ז"ל [דף 9].
 ד' 18. על תיבת ר' משולם ב"ר "קלונמוס" ז"ל (32).
 ד' 23 הערה 1) לא ראה את האדרת שה"ש ז"ל ועיין הרבני
 זכרון לראשונים חלק ה' ד' ק"ה וק"ו ובהערות שם.
 ד' 24 ויען כי חיה למקור ז"ל היה.
 שם חתך בכל עוד להגיש ז"ל להגיה.
 ד' 25 מעשה ידיו ז"ל ומעשה ידיו.
 ד' 26 וה"ר נפתלי ז"ל וה"ר נפתלי*.)
 ד' 27 ואשפר ז"ל ואשפר.
 שם הייגא ז"ל היינו.
 ד' 28 וגשמת ז"ל וגשמת.
 ד' 30 חלך אחריו ז"ל הלך.
 שם איזב ז"ל איזב.
 ד' 32 אהר שמביא ז"ל אחר.
 ד' 34 זלא בזהב ז"ל ולא
 שם פ' לסוף שלשים ז"ל פי'
 שם חנהומא ז"ל חנהומא.
 ד' 35 זנמלא ז"ל זנמלא.

וכדי שלא להפחית הכייר חלק אעירה עוד על איזה ענינים
 בגוף הספר.

דף ב' ע"א ומניין שהקב"ה מחבב וכו' עיין ירושלמי ע"ז מ"א
 ע"ג, מגילה ע"ד ע"ד וברכות ג' ע"ב.

דף ג' ע"ב וגוונא חיש ומכרו עיין פרקי היכלות פ"ה אות ה'
 [הוצאות מו"ה שלמה מוסה דף ס"ג ע"ב].

דף ו' ע"ב עיין עוד שם סיח [דף ע"א ע"א].
 דף ס' ע"ב אומרים לנו אין ישועה לנו על זה יסוד הקליר

(*) ראיתי להעיר כי להא"ז ז"ל באלפא ביהא אות פנק"ר נחלף
 מדרש משלי בשה"ש, כי המאמר שהביא איחא במדרש משלי פי' י"ד ולא
 בשה"ש ועיין סדור ר"ע גאון ז"ל ד' י"ב. וכן אפשר שנחלף לבעל
 יוסין מדרש שה"ש במשלי.

ביוצר ליום ב' של פסח בפיוט המתחיל אז על ככל: "רצום עללו ופלו
 אין יאועתה לסגל" וכו'. ועיין הגהומא הולאת בזבער פ' אמור אות י"ג.
 דף י"א ע"א פרט לשני דורות ע"ז עוררני הרב החכם המזוין
 שעכטער ג"י במכתבו מן ה' אמור לעיין בז"ר פ' ל"ה ופדר"כ הולאת
 בזבער דף פ"ז ע"ב ומסיים: וב"ס הדברים מקוטעין שם בפסיקתא
 והשתא ח"ש הסמיכות של דורו של שמד שם פ"ז ע"א ע"כ.
 שם ומתחת זרועות עולם אלו ת"ח עיין בז"ר פ' פ"ח אות ט'
 והגהומא ה"ב פ' וישב אות א'.

דף י"ב ע"א קורות בתינו ארזים עיין עוד בז"ר פ' ס"ח.

דף כ"ד ע"א היתה שם אשה אחת וכו' ג"פ עוררני החכם שעכטער
 במכתבו הנ"ל כי הדברים נמלאים במדרש לקח טוב פ' ב"ה [הולאת
 בזבער דף כ"ה ע"ב] בשם "מדרש שה"ש". נמלא כי גם הבעל לקח טוב
 שאב ממדרש שה"ש כ"י. ועיין מבוא ל"ד 11 ול"ד 24.

דף כ"ו ע"א עד שיפוח היום ובהערות שם. עיין הגהומא ה"ב
 פ' וירא אות די ומשם לקח הילקוט דבריו ודלא כמו שכתבתי שם
 בהערה ה'.

דף כ"ח ע"ב בנות מלכים עיין בז"ר פ' מ"ה וגירסת הילקוט
 רמז ע"ח.

דף ל"א ע"א פרוח הפרח עיין ילקוט ואחזקן רמז תתכ"ד דומה
 לזה המאמר בשם הילמדנו.

דף ל"ד ע"ב ומת"ל הזקן זקן שני פעמים? עיין בחי מדרשות
 להחכם ווערטהיימער בית שלישי ל"ד ע"ז.

שם כלך יפה רשתי עיין בז"ר פ' ז"ה.

דף ל"ה הערה ב' עיין ערוך ערך אומנוס.

דף ל"ז ע"א בגליות הכ"מ עיין זבחים קט"ז ע"א.

דף ל"ח ע"ב והסינוק יונק עיין תוספתא כוטה פ"ו.

שם הערה ה' עיין ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג דף ג"ז ע"ב וי"ר פ'
 ל"ה שם הגירסא זקן ועיין רוקח סי' כ"ז.

דף מ"ו ע"ב מי יסוך עיין בחי מדרשות שם ל"ד ע"ו.

דף מ"ח ע"ב הערה ב' עיין לעיל ב', ז, ט. ל"ל ב', ט וי"ז.

מדרש שיר השירים

פרשה א

א . . . (א) ה' צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה
[תלים מו יב] וישב שכמה (ג) על כסא ה' למדך [דה"י א' ב"ט
כ"ג] [אמר ר' יצחק] ג) וכי אפשר לבשר ודם לישב על כסא
ה' ? אלא מה כסא ה' שולט מסוף עולם ועד סופו, אף שלמה
שליט מסוף העולם ועד סופו ומה כסא ה' בלא עדים והתראה,
אף שלמה היה דן בלא עדים ובלא התראה הד"ר אז תבאנה
שתים נשים זונות [מלכים א' ג, ט"ז] ד"א ד) שמלך בירושלם
שנקרא כסא ה' שנאמר בעת ההיא יקראו לירושלם כסא ה'
[ירמיה ג' י"ז].

(א) החלום המאמר חסר וחבל על דאבדן. ועיין בסוף הספר.
(ב) עיין מדרש חזית על פסוק א' ומדרש זוטא שם, אך שם
המאמר קטוע.

(ג) תיבות אלו נמחקות בהב"י והוספתים לפי מה שהוא לנכון
במדרש חזית.

(ד) בילקוט דה"י רמז אלף פב מובא המאמר שלפני זה והוא
לקוח ממדרש חזית כאשר העיר בצדק בזה החכם באבער נ"י במבוא
למדרש זוטא דף י' אשר הוציא לאור בשנת תרנ"ד. אחר זה מביא הילקוט
מאמר אחד המתחיל במלת "כח"ב" והוא לקוח מרות רבה על פסוק וישאו
להם נשים ע"ש ולבסוף נמצא שם המאמר: ד"א שמלך בירושלם וכו'
והוא לקוח ממדרש כ"י שלפנינו וחסר הליון.

ד"א א שיר השירים [וש"ה וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף, במלכים א ה' י"ב ... ח] אלא שירות הרבה עשה שדמה ולמה ה... לפי שיש בו שבחוג) של הקב"ה ושבחה של תורה ושבחה ג' שר ישראל ג) שבחו של הקב"ה מנין ? שני ראשו כתם פז וגו' . [שה"ש ה' י"א]; ושל תורה דכתיב ודגלו עלי אהבה [שם ב, ד] ושל ישראל ז) דכתיב תשורי מראש אמנה [שם ד, ח] ואמרה ר' יוסטא בר שונים כשיגיעו הגלויות (למרויכו) [צ"ל למורי] אמנון מיד עתידות לומר שירה דכתיב תשורי מראש אמנה, ולמה כל השירים מרווחים והיא דחוקה ? אלא ע"י שרמו [שעתידים לעונש דכתיב] מצאוני השומרים הסובבים בעיר וגו' [שם ג, ג] .

ב ישקני מגשיקות פיהו אמר ר' אילא ו יש דברים שמשקים עליהם את הפה ... אלא אלו דברי חכמים שנתנו מפי הגבורה שני כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה [משלי

ח) הוא סימן על הסיון התיבות שלה יכולתי לקרות בעצם הכ"י, ועיין מבוא.

ב) המאמר הזה ליתא לא ברבה ולא בזוטא ועיין באבער הערה כ"ד. ובעל הילקוט מביאו ר"ש שה"ש. והוא לקוח משה. וגם הרקנטי פ' בהעלותך מביא זה המאמר בשם מדרש שה"ש ורונתו על הכ"י שלפנינו. והמאמר אשר לשלמה למי [צ"ל למלך] וכו' המובא בילקוט אחר המאמר הזה מקורו במדרש זוטא כאשר העיר מהר"ש באבער.

ג) ושם ד' אל קבוצ גלויות כ"ל וחסר בפנים.

ד) דכתיב כשונגה בין החוחים (שיר ב ב) ושל קיבוצ גלויות דכתיב תשורי וגו' וכו' כ"ל וכן הוא לנכון בילקוט.

ה) ירושלמי שביעיה פ"ו סוף ה"א [דף לו עד] והילקוט על סיר השירים ר' חקפח גרס רבי יוסטאי ומלות "בר שונים חסר והר"ש פ"ו דשביעיה מ"ז גרס שונס. ומאמר זה מובא ברש"י ז"ל סיר ד ח . ובחזית הגירסא משובשת.

ו) ירושלמי ע"ז פב ה"ח [דף מח עד] ועל פיו הוספתי חיבת

מדרש פרשה א' שיר השירים ב

ב.ו. (ומנין? שני' ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל, תלים
 עה, פ] א) ומנין שהקב"ה מחבב דברי חכמים יותר מדברי
 תורה? שני' ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל, ויקם
 עדות ביעקב זה דברי חכמים אחר כך ותורה שם בישראל
 אמר הקב"ה אעפ"י שהן נתונין על פה, מעדה אני
 עדיהם כאלו הן נתונין לפני (בכל יום), משל לאיש שפתק
 אמת המים לתוך גנתו וילך לו, שאף שהוא ישן משקה אותה
 כך אמר הקב"ה אעפ"י שהן נתונות בע"פ כולם סומכין ++
 יותר מזה שמעו מפי הגבורה.

* (רשב"ג) ור' אליעזר ורבי יהושע אומרים דברים ב) שהם
 מכוסין מן הבריות נתגלו לר' עקיבא וחבריו דכתיב מבכי
 נחרות חבש ותעממה יוציא אור [איוב כח, יא] יוציא... מבכי א)
 את מוצא בשעה שנגלה הקב"ה על הר סיני ירדו עמו ק"כ ד)

ע לי ה"ס. אך שם הגירסא ר' "לא", ועיין בבלי ע"ז לה ע"א ובתוס'
 שם ד"ה מ"ט ושם ג"כ הגירסא אי לא. ועיין פראנקפל מצוא הירושלמי
 ערך ר' הילא ועיין עוד ילקוט על פ' זה ובחזית שם.

א) שמה זאת יחירה ונכחבה בטעות. ובחזית נדרש בחופן אהר.
 ב) עיין פסיקתא דר"כ פ' פרה ובהערות שם אהר קעה. ומה
 נדקו בזה דברי החכם מהרש"ב! על כיוצא בזה נאמר חכם עדיף מנביא,
 ועיין אדר"ג הולאה שעכטער נוסחא ב פי"ב. ובמדרש במ"ר פרק יב
 [סימן ו] מוצא המאמר בשם ר"ה ועיין בפירוש מהר"ו והוא דחוק.
 ועיין עוד פסיקתא רבתי פרשת פרה.

ג) חיבות אלו נראות פחותות ועיין שם באדר"ג. ודע כי גם
 פה סימן הנקודות על חכרון איזה חיבות שהיו מעושטשות.

ד) עיין פסיקתא רבתי פרשת מהן חורה מה"ג עשה הקב"ה וכו'
 ופסיקתא דר"כ ססוק בחדש השלישי. ובתחומא סדר הלצה המאמר
 בשם ר' יוחנן ושם "ששים רבוא". ובפסיקתא דר"כ פ' נחמו: ר"א בשם
 * הכחז מעושטש פה עד מאלד. לפי דעתי היה כחז כן, כמו
 שהוא בפנים.

מדרש פרשה א' שיר השירים

רבוז מה'ש ונמסר לכל אחד ואחד מישראל שני מלאכים
 אחד מימינו ואחד משמאלו, אחד אמר לו אתה הראת לדעת
 כי ה' הוא האלהים וגו' [דברים ה, ל"ה]; ואחד אמר לו וידעת
 היום והשבות אך לבבך וגו' [שם למ']. באותה שעה פתח א'
 הקב"ה ז' רקיעים והראה להם לישראל כל מה שיש בתוכן.
 מיד יצא בת קול ואמר להן הבו לה' בני אלים [תלים כט, א]
 מה הבו? אלא הביטו בני וראו כי שני' ותאמרו הן הראנו ה'
 אלהינו את כבודו [דברים ה כא] והיה הקול יוצא מתוך ז' מחיצות:
 מתוך ענן, מתוך ערפל, מתוך זיקים, מתוך ברקים, מתוך חשך
 מתוך רעמים ומתוך האש; אח"כ נחלק ג' הקול לז' קולות
 וז' קולות: ג' נחלקו לע' לשונות והיו אוה"ע שומעין את הקולות
 כד אחד ואחד בלשונו הר"ד יודך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו
 אמרי פיך [תלים קל"ח, ד]... הקרובין היו שומעין... כי מי כל
 בשר אשר שמע קול אלהים חיים מדבר מתוך האש כמוני ויחי
 [דברים ה, כג] ונפלין על פניהם; והרחוקין היתה אוחותן
 (טרמודה) צ"ל רעדה והי'... להם כך ד' וכך יש עונשים בתורה
 וכך וכך מצות יש בה מקבל אתה? והיו אומרין אשר דבר
 ה' געשה ונשמע באותה שעה היה המלאך חוזר ה' על כל או"א
 מישראל [ונושקו] על פיו וחוזר לפני הקב"ה ואמר לפניו רבה"ע
 כי טוב [ים] דודיך.

-
- ר"י ק"כ רבוא. אך חדא"ר גרס רמ"ב אלפים רבבות ע"ש פכ"ב.
 א) עיין רש"י ז"ל דברים ד' לה טכחב טס פתח להם ז' רקיעים
 וכו' וראו שהוא יחידי כמו שהוא לפניו.
 ב) התחומא [דפוס ויניא"ה משנת ט"ה] לסדר שמוח מביא זה
 המחמר בשם רבי יוחנן. ועיין מדרש חזית על פסוק ישקני.
 ג) ר"ל שבעה פעמים קול נזכר במוזמר כע שבתלים, היא כנגד
 השבעה קולות ששמעו בהר סיני ביום מתן תורה.
 ד) בחזית מובא כעין מחמר זה בשם ר"י ע"פ ישקני.
 ה) החיבות שהבגרתו בשני חלואי מרובע [ ] הוספתו לפי הענין.

ג ריח שמניך טובים, ביוסף בן יעקב הכתוב מדבר בשעה שמכרו אותו אָחיו היה ריח בגדיו מפעפעל) בכל ה[דר]ר[ך] ובכל ארץ מצרים והיו בנות מלכים יוצאות כנגד אותו הריח [דכתיב] כנות צעדו עלי שור ז) [כראשית מט, ס] וכתוב הנה העלמה הרה ויולדת בן [ישעיה ז, יד] למה היה יוסף דומה? לצלוחית שהיה עליה פקק ולא היה ריחה ניכר, ג) כך כל זמן שהיה בבית אביו לא היו מעשיו נכרין, וכיון [שהורקן] מכלי אר כליו והלך בגולה בעוונות מיד נכרו מעשיו.

אמר הכתוב גער חית קנה עדת אבירים בעגלי עמים מתרפס ברצי כסף פזר עמים קרבות יחפצון [תלים סה, לא] גער חית קנה זו החיה הרביעית שכל חכמתה בקנה; עדת אבירים כעגלי עמים יששחמו אבירי כעגלים שאין להם בעלים; מתרפס ברצי כסף, שתבעו מהן ממון על מנת להצילם וכיון שנמללו ממונם הרגו אותן; פזר עמים קרבות יחפצון, מי גרם דישראל להתפזר בין העמים? אלא שהיו רציין אחרי המחלוקת וכן את מוצא כשבאה מלכות הרשעה וישבה בירושלם, מיד שכחה אצל פנהדרין א"ל הביאו לי ספר תורה ובהנו אותה לפני, והיו קורין בו עד שחגיעו לפסוק ה) הזה וגונב איש

ח) ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ב (דף כח ע"ד) "והיה ריחו מפעפעל". ובפסיקתו דר"ב פ' והאמר ליון: הריח יולל ומפעפעל.

ג) עין בראשית רבה פ' נח.

ג) בחזית: ולא היה ריחה גודף ובזוטא: ריח הצדיקים יפה ונכר.
 ד) ע יין פסחים קי"ח ע"ב צשינוי קתה. ועיין ילקוט חלים דמזח וסס חסר הניון. ועיין עוד ילקוט דניחל ר' אלף ס"ד וב"ר פ"מ ד.
 ה) צשינוי עשרה הרוגי מלכות יש חילופי נוסחאות, בראשונה צא זכרונם לפי עדות הרשב"ץ ז"ל במכילתא הוצאת החכם מא"ש נ"י אך לפנינו ומכרו וגו' עיין הוספה י"ח למכילתא הוצאת החכם מא"ש נ"י וגונב איש ליחא קס, א"כ אין להסתייע ממונה בשום דבר. שנית הם מניו ס בליכה רבה צ' צ' בזה האופן: ר' ישמעאל, ר"ג ר' ישעב, ר"י

ומכרו וגו' [שמות כא, טז] כיון ששמעה זה הפסוק אמרה להן
אני מבקש לטוב מכירתו של יוסף מכם; כיון ששמעו לאלתר
וברחו כולן. כיון שראתה אותן שברחו שלחה הקוסטור אליהם
ויבא אצלם ומצא את רשב"ג ור' יהושע ור' ישמעאל יושבין
בעזרה ונושאים ונותנים בהלכות הפסח. כיון שראה אותו
רשב"ג התחיל לבכות (א) אמר לו ר' ישמעאל מפני מה אתה
בוכה? א"ל ולא אבכה שאנו יוצאים ליהרג כמגלה עריות
וכשופכי דמים וכעובדי עבודה זרה (ב) ולא עוד אלא חמש
מאות בתי סופרים היו בביתך ולא היה באחד מהם פחות
מהמש מאות תינוקות (ג) והן היו אומרים בקולמוסים (ד) הללו
אנו מנקרין את עיניהן וכיון שגרמו העונות [היו ה] כורבים כל
אחד ואחד בספרו ושורפין אותו ומכולם לא נשתייר אלא אני
[קרא על גרמיה] עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי [איכה ג]

בן צבא, ר' הולפיה המהורגמן, ר"י הנחמס, ר' חנינא בן ברדיין,
ר"ש בן עזאי, ר"ע, ולאחד נוסח רבי ערפון. ונוסח זה מחאים כמעט
עם הכ"י שלפנינו. הנוסח השני הוא במדרש שו"ע על מזמור ס' ושם
מכנים תחת ר"ג רשב"ג והחם ר"ע ר' יוסי. הנוסח השלישי נמצא
בפיוט חלה אזכרה למוסף יה"כ ושם נחשב תחת ר' שמעון בן עזי
ר"א בן שמעון ור"ח בן חכינאי תחת ר"ע. ותחת ר"י הנחמס ר"י
ב"ד. ביחוד דבריו נראה כי מחבר הפיוט הזה שאב מכ"י שלפנינו.
זולת זה חושב לונן כספרו על הדרשות דף ק"כ עוד מדרש חלה אזכרה
הנוסד על עשרה ה"מ, אך אינו חיי לעיין בו.

(א) מסכת שמחות פ"ח: וסיה ר' ישמעאל בוכה, ובאדר"כ כ"ב
פ' מ"א והיה רשב"ג בוכה וכן בתדח"ר פ' ג'.

(ב) עיין במקומות שנינו עליהם בהערה שלפני זאת.

(ג) עיין איכה רבה ב, ועיין גרמץ דה"י ח"ד גאטע יח. ועיין
ירושלמי תענית פ"ד דף ס"ט ע"א שם הנוסח על נכון.

(ד) בירושלמי שם בפ"ד דתענית: בכחובים.

(ה) כן הוא לנכון בירושלמי פ"ד דתענית ועל פיו תקנתי בפנים:

[נא] ורא אבכה? א"ל ר"י אני איני מקבד עלי עד שאני רואה אם נגזרה הגזרה עלינו מכתעלה אם לא. מיד ה' טהר את עצמו וטבל והזכיר את השם בסילודים. באותה שעה הקיפה אותו חומה של אש וראה את עצמו כאלו הוא נתון ברקיע. פגע בו מטטרון, א"ל אתה הוא ר' ישמעאל שהקב"ה משתבח בך בכל יום ואומר יש לי בריה בעולם ודומה לך? א"ל הן, א"ל למה באת? א"ל לשאוב על הגזרה שנגזרה עלינו. א"ל אם על הגזרה באת כבר נכנסה מדת הרין לפני הקב"ה וכידו סנסן אחד וכתוב בו וגנוב איש ומכרו וגמצא בידו וגו' כיון ששמע זה הדבר מטטרון א"ל וכי לא מצא הקב"ה מיעקב ועד עכשיו בכל הדורות תובע דמו של יוסף? א"ל חפש הקב"ה ולא מצא עשרה כבני יעקב אלא אתם. מיד נזרו עיניו דמעות וירד לאלתר בא הקוסטר ונטל אותם והביאם לפני הרשע וכיון שראה אותם גזר עליהם מיתה (להרוג). ורצה להרוג ר' ישמעאל תחילה, עמד ר' שמעון ב"ג וא"ל בחייך התחיל בי תחילה מפני שאני גדול ממנו שאני נשיא בן נשיא. התיו את ראש

(א) כפי הנראה היה המאמר הזה למקור לר"י המחבר הפיוט של "אלה אזכרה" למוסף יום הכפורים חף שבמקצת דברים הוא נועה ממנו. עיין לעיל דף ג' ע"א הערה ה'.

(ב) לפי סדר הזמנים הא' רשב"ג לחוד והא' דירושלמי במסכת תענית פ"ד לחוד. וכבר עמד על זה בעל שלשלת הקבלה עיין זונן בספרו על הדרשות דף ק"ג. ודעת גרען דה"י ח"ד דף קע"ה היא. כי ר' שמעון הנזכר בין עשרה ה"מ הוא אינו רשב"ג. והנה אליגה לפיך כל אלה המקומות, אשר בא בהם קבלתם ז"ל על ר"ש [ב"ג] ור' ישמעאל שנהרגו ראשונה על קדושת שמו יחברך, ובין חבין אה אשר לפיך. א] חוספתא פ"ג ממסכת סוטה. שמעון וישמעאל לקבלה, ושאר חבורהי לחרבא; ב] מכלילת משפטים על פ' אס ענה תענה; כבר היו ר"י ור"ש יוליאו להרג; ג] מסכת שמחות פ"ח שמעון וישמעאל לחרבא [חסר מלה: וחבורהי לקבלה]; ירושלמי סוטה פ"

דשב"ג ונתלכלך לשוני כעפר. נמלו ר' ישמעאל והיה מחקו
 וכוכה ומנשקו (א) וקרא עליו המקרא ויגרם בחצץ שיני [איכה
 ג' מו]. באיכה שעה תלתה מטרוניתא אחת את עיניה וראתה
 לר' ישמעאל שהוא היה גאה ויפה כיוסף אמרה להן (ג) אמרו
 לו שיתלה את עיניו כדי שאסתכל בו ואני מצלת אותו ולא
 קבל ר' ישמעאל. כיון שאמרה כך פעם שניה ושלישית (ולא
 קבל) אמר להם בשביל הנאה ישעה אחת אני מפסיד את שכרי
 בעוה"ב: כיון ששמעה הרשעה כך אמרה להן הפשיטו לו צורת
 (ג) פניו, ויפשיטו אותו ממקום זקנו עד שהגיעו למקום הנחת
 תפלין צעק צעקה גדולה והרתיע את העולם כמו אמר לפניו
 רבון כל העולמים עלי לא חסת יצתה בת קול ואמרה, אם
 תקבל עדיך מה"ד מוטב ואם לאו אני מחזיר את כל העולם
 בלו כתוהו ובהו. מיד קבל עריו באהבה.

השלישי (ר') חוצפית (ד) המתורגמן וכשהיה ר"ע רואה
 קרא עליו המקרא הזה יסיפית מבני אדם הוצק חן בשפתותיך

ה"ד שמעון וישמעאל לחרבא [נס פה] חכר וחברוהי [וכו'; ד] בבלי
 סוטה מ"ח ע"ב שמעון וישמעאל לחרבא וחברוהי לקבלא; ה] סנהדרין
 יא ע"א שמעון וישמעאל לחרבא וחברוהי לקבלא! ו] מדרש חזית
 על פ' אם חומה היא שמעון וישמעאל וגו' ושאר חברוהי לקבלא.
 והמקומות אשר בא בהם שם רעב"ג [מלבד מקום אחד כתוב ר"ג]
 בפירוש אלו הם. (א) מסכת שמחות שם: וכשבאו רשב"ג וכו': (ב)
 איכה רבה ב' ב': אדר"ג כ"ב פי"א מ"א ופ"ב ס' ל"ח [עיין מכילתא שם]:
 (ג) גיטין כ"ו ע"ב: (ד) מדרש שו"ג מזמור ט': (ה) אדא"ר ס' ל':
 וכשפסו את רשב"ג ור' וכו' ע"ש ועיין עוד הלכות גדולות סוף הלכות
 הענין ובסמוך יבואר עוד.

(א) שם ב"אדר"ג מנפסו ומנשקו וכוכה.

(ב) עיין במסכת חולין קכ"ג ע"א וע"ו י"א ע"ב ובפירוש"י ז"ל
 שם. (ג) אין ספק ש"ל עור פניו".

(ד) עין חולין דף קמ"ג ע"א קידושין לט עב והוסף בכורות לו

(תלים מה ג'). והוא היה יודע בע"פ. . . תפשו אותו במערה ותלמידי חכמים מקיפין אותו הרגו אותן ואח"כ הרגו אותו. הרביעי זה ר"י הנחתום א) אמרו עכ"ל מימיו לא הלך ד' אמות בלי תורה; ולמה נקרא ישו נחתום? מפני שהיה מוציא ד"ת ערבים כלחם ומצאי איתו בורה בדרך והרגו אותו. החמישי ר"י בן בבא א) וכך אמרו עליו שכל מעשיו היו לשם שמים א) אלא שגדל בהמה דקה. והאיך עשה כן? אלא פ"א נחלה בגרונו נכנס הרופא אצלו לבקרו, א"ל אין לך רפואה אלא כחלב רותח שהיה נוגח. מה עשה שכה ולקח עז וקשרה בכרעי הטמה והיה יונק ממנה חלב רותח. פ"א בקשו חכמים ליכנס אצלו, אמרו האיך אנו נכנסים והלסטים עמו בבית. כל ימיו היה מצטער על זה ואמר אוי לי שעברתי על דברי חברי. וכשמת דקדקו אחריו ולא מצאו לו אלא אותו עון בלבד ותפשו אותו בין אושא לשפרעס) ודקרו בו שלש מאות חרבות. הששי בן עזאי א) אמרו עליו על בן עזאי שנשא בתו

ע"א דה"מ חופית וכירושלמי חגיגה פ"ג ה"א נאמר זה על ר' הנחתום ועין מבוא :

א) עיין לעיל ד' ג' הערה ה' ועיי' עוד מדרש שו"ט מזמור ט' ובילקוט תלים רמז תרמה גרס "בן קופ"א" ועליו נכתובין בעל סה"ד ערך ר' יהודה הנחתום. ועיין בסמוך.

ב) עיין תוספתא בב"ק פ"ח כל הענין ושם בבבלי דף פ' ע"א ועוד ירושלמי סוטה פ"ג ה"ט ותמורה ט"ו ע"ב.

ג) תוספתא בב"ק פ"ח ומשם הוא לקוח.

ד) עיין ע"ז ח' ע"ב סנהדרין י"ד ע"א סוטה מ"ח ע"ב ובפרש"י שם, מדרש חזק על פ' חס חומה וירושלמי סנהדרין פ"ט ה"ג א"ל שטרפה השעה.

ה) בע"ז שם לולניאות [ועיין שם פירש"י] ובסנהדרין שם לינבואות ובערוך ערך לך לונביות. וסיוס המאמר ועשאוהו ככברה חסר פה. ו) עיין איכה רכתי ב' ומדרש שו"ט ט' ובמסכת חגיגה י"ד

מדרש פרשה א שיר השירים

של ר"עא [פ"א] אמר לה הביאי קיתונן שר מים שארחץ את ידי עד שלא אקרא ק"ש וכשראה את המים בידה התחיל יושב ודורש על [פ"ב] מי מדרד בשעלו מים (ישעיה מ' יב) מן הערב עד (הבין) [צ"ל הבקר] והיא עומדת עד ראשו, בסוף תלה עיניו והסתכל בה אמר לה עד עכשיו את עומדת כאן? אמרה לו הן. אמר לה לכי לבית אביך שאי אפשר לי באשה. אמרה לו אדוני אזכה להיות משמשת אותך ותפשו אותו בביה"מ והרגוהו.

השביעי ר' עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים כ' שנה

ע"ב בן עזאי הנין ומת, וראיתי בסה"ד ערך שמעון בן עזאי. [הוא] מפכיל לאיתן דף קפ"ב] שמביא הילקוט תלים סימן ע' [לפנינו ברמז הרמ"ה], לא שכתב לעקה עניינים חינו שובח דם לדיקים שנהרגו כגון ר"ע וחבריו בן עזאי וכו' וסיים שם "לא מלאחי שנהרג" ובאמת כבר מלאנו כן במדרש ח"ר שהוא אחד מן המדרשים הקדומים בזמן ועיין מה שכתבתי מזה במבוא.

א) עיין מסכת כתובות דף ס"ג ע"א. יבמות ס"ג ע"ב ובחומ' שם דה"מ שיתקיים וירושלמי סוגה פ"א ה"ב. ועיין עוד ב"ר פ' ל"ד והנה ראיתי ביוחסין [דפיס וג' רש"א דף כ"ג] ערך ר"ש ב"ע שכתב וזה ב"ע חשקה נפשו בתורה שהיה ארום עם בת ר"ע ולא נשאה כדא"הא בסועה (ב) ובמדרש משלי פ' וחקם בעוד לילה. וזה הלשון בעלמנו מביא בעל סה"ד שם ובעל מ"ל מניה עליו "לא מלאחי" ובאמת ליתא שם ואפשר שכוונתו על המדרש שלפנינו רק נחתיף לו מדרש שה"ש במשלי. ב) אפשר שג"ל "וחקם בעוד לילה" [משלי ל"א ע"ו] והוא יוחס כן לפי הענין.

ג) פה המאמר קטוע.

ד) יבמות ק"ח ע"ב וירושלמי שם פי"ב מ"ו [דף י"ב ע"ד]. עירובין כ"א ע"ב. ברכות ס"א ע"ב: פסחים קי"ב ע"א. סנהדרין מ"ב ע"א. אך שהיה הנוסח כ' שנה לא מלאחי ואפשר שג"ס נפל פה וג"ל ב' שנים. ועיין עוד מדרש משלי סימן ט'.

והיו מביאים קולמוסים א) של קנים ונותנין בין צפרני
 ומרתיחין (צורות [צ"ד: כדוריות] באש ומניחין תחת שהיו
 ואמרו לו הנח מה שבידך. ובכל כך היה מוסיף להם תוכחות
 ומה היה אומר להן כמוהם יהיו עושיהם [תלים קד"ה, מח]. וכל
 דבר שהיו צריכין לו היו שולחין ושואלין לו בבית האסורים
 ב) לסוף עשרים שנה יצא ליהרג והיתה עונת ק"ש והיה צוחק
 א"ל המלך: [זקן או חרש אתה או] מבעט ביסורין אתה;
 א"ל ח"ו [תיפח רוחיה דההוא גברא לא חרש אני ולא מבעט
 ביסורין אני (אלא מוסיף ביסורין ושמח אני במדתו של הקב"ה
 [אדא כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה והייתי מצטער ואומר
 אימתי יבואו שדשתן ידי בכל לבבך, ובכל נפשך, ובכל
 מאורך ואקיימם דרחמתי? בכל לבבי ובכל טמוני, ובכל נפשי
 לא הוה בדיק די ועכשיו כיון שהגיע לידי העת של בכך נפשי
 והגיע זמן ק"ש דא אקיימנה? לפיכך אני קורא ושמח לא
 הספיק לגמור עד שפרחה נשמתו] באחד ג).

השמיני ר"ח בן תרדיון ד) פ"א גזרה מלכות הרשעה שלא
 יעסק אחד מישראל בתורה תפשו את ר"ח בן תרדיון ומצאו
 ס"ת בחיקו ה) הקיפוהו חבידי זמורות ושרפוהו. באו תלמידיו
 א"ל רבי מסור עצמך לשמים, א"ל יכול אני לומר לו מול את

א) ובש"ט מזמור ט"ז: קרומיה ועיין סדר"כ פ' ויהי בשלח
 [דף פ"ב] ובהערות שם.

ב) לפנינו הגרסא משובשת וחקנתי עפ"י הירושלמי ברכות פ"ט
 ה"ב [דף י"ד ע"ב] כי משם הוא לקוח ועין מדרש משלי סימן ט'.

ג) עיין הנחומא פ' כי תבא. ובמדרש משלי שם אחר מיתח
 רשב"ג נמלא כי רשב"ג היא הנהרג הראשון. ועיין לוגן שם. ודע כי
 בכל מקום שנאמר ר"ע וחבריו הכונה על עשרה ה"מ ובנין אב לכולם
 סנהדרין דף ק"י ע"ב ור"ה דף כ"ג ע"א.

ד) ספרי פ' שז שו"ט מזמור לו הנחומא פ' נח.

ה) כל הענין בע"ז דף י"ח ע"א.

נפשי שלא בעונתה? א"ל ומה אתה רואה? א"ל רואה אני
 הכתב פורח באויר (א). ומה היו עושין לו? היו מביאין גיזי
 צמר והיו שורין אותם במים (ב) ונותנין על לבו כדי שלא תצא
 נפשו במהרה א"ל הקוסטניר ההוא (שהיה עומד עליו ביראת
 המקום) אם אני מעביר גיזי הצמר מעליך, את מביאני לחיי
 העה"ב? א"ל הן כיון ששמע כך העביר גיזי צמר מעליו
 והשליך נפשו באש ונשרף עמו יצתה ב"ק ואמרה ר' חנינא
 ו הקוסטניר מזומנים לחיי העוה"ב. אותו היום מת המלך, אמרו
 עליו עד ר"ח ב"ת שיהיה יושב על כסאו ו' חדשים והיו רואין
 אותו ושמחין וסבורין שהוא המלך, והמלך היה גרון תחתיו
 באש ו' ירחים וכשבא הדבר אצל החכמים אמרו צדיק מצרה
 נחליץ ויבא רשע תחתיו [משלי יא. ה].

התשיעי ר' טרפון (ג) אמרו עליו על ר' טרפון שהיה
 חרד במצות וקדש ג' מאות נשים בשני רעבון על מנת להאכילן
 בתרומה (ד) ומימיו לא נתכבד בכרתה של תורה פ"א נכנס

(א) יומר יבן: "אותיות" כאשר הוא באמת בע"ז שס. ועיין
 מסכת שמחות פ"ח ונסוף מסכת כלה.

(ב) עיין שם בע"ז דף מ"ח ע"ב ובכל המקומות שזינתי עליהם
 ושם הגרסא משונה ממה שלפנינו.

(ג) באיכה רבתי ב' ב', ושם היה דמפקין ר"ט וכו' ע"ש זולת
 זה לא מלאהי מי שחושב את ר"ט בין ה"מ. רק סמך ק"ת מלאהי
 ממה שאמרו עליו בגמרא [גדרים ס ב ע"א] המשמש בכתרה של חורה
 נעקר [ועיין חוס' סוטה ד' ע"ב דה"מ נעקר מן העולם]. והנה ממה
 שהראיתך עד כה הבין סבה הדבר למה הפי'טן [המחברים המאוחרים
 נמשכין אחריו] של "אלה אזכרה" הוליא את ר' יהודה הנחתום, בן עזאי
 ור"ט מכלל ה"מ; לפי שבאמת כמה שנוגע לשלשה שמות הללו כבר קבלתם
 ז"ל סוהרות זו את זו ועיין לעיל דף ד' ע"ב הערה ב' ודף ה' ע"א
 הערה ו' ועיין מה שכתבנו במבוא.
 (ד) הוספתא דכהובות פ"ה.

א) בכרמו בשביעי לאכול [קציעות] ב) (טבל) [צ"ד שלא שבמוכה]
 ג) כב"ש ומצאוהו השומרים והיו חובטין אותו כיון שראה א"ע
 בסכנה א"ל כהיכון אזלו ואמרו בביתא דר' מרפון עתדו
 תכריכי בד שמעו אשתמחו עד אפיהון ואמרי ליה שרי לן. אמר
 להו יאתו עמי כל חומר שהיה נפל עלי דהוינא שרי ככון על
 (קדו ?) [צ"ל על קדמיא] באילין תרתין נהג ר"מ כב"ש וסיכן
 בהדא ובק"ש ד' ר' אבוהו בשם ר' חנינא בן גמליאל אמר כל
 ימיו היה מתענה על זה ובאו עליו בעזרה ה' והרגוהו.

העשירי ר' ישבב משארית החסידים. וכשהיה ר' רואה
 אותו היה קורא עליו המקרא הזה הושיעה ה' כי גמר חסיד
 [תלים יכב]. והיכן נטפס? על מטתו נטפס ונהרג. ועליהם
 נאמר יעלו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם [שם קמט, ה].
 ד"א לריח שמניך אימתי? בשעה שנגדה חקב"ה על הר סיני
 היו ר' רוחות של עולם מטיפות בשמים ו).

א) ירושלמי שביעי פ"ד ה"ב [דף ל"ה ע"ב] הן אמת ששם כל
 הסיפור בלשון ארמי, אך כבר ראינו [לעיל עו' "א הערה א'] שדרכו
 של בעל המדרש הזה להרגש סיפורי הירושלמי ללשון הקודש [ועיין עוד
 בסמוך] גם במסכת כלה בא הספור הזה [בשינוי קלה] בלשון הקדש.
 עיין "חמשה קונטרסים" [יאלו לאור ע"י מו"ה נחמן נהן קארניל]
 דף ה' ע"ב.

ב) הוספתי ע"פ הירושלמי שם.

ג) לפינו היה כחוב בטבל ותקנתי ע"פ הירושלמי שם.

ד) פ"ק דברכות דף י"ה ע"א ועיין מבוא.

ה) חובת "בעזרה" אינה מובן. כי מה לו לר"ט שחי עכ"פ זמן
 מה אחר החורבן בעזרה? ועיין כנהדרין דף י"א ע"ב: מעשה
 בר"ג שהיה יושב במעלת הר הבית ועיין גרעין דה"ו ח"ג דף שע"ג
 בהערות שם.

ו) לפינו זה המאמר קודם העשרה ה"מ והלגתיו פה, לפי
 שפה מקומו. ועיין שבת פ"ח ע"ב ושם נדרש על פ' לחיו כערוגה

ך משכני אחרך נרוצה במשה הכתוב מדבר. את מוצא בשעה שבא משה (א) למצרים נכנסו כל חכמי ישראל וזקניו אצלו כיון שראה אותן אמר להן הוּ יודעין (ב) ששלחני היוצר לגאול אתכם (מכן) [מכאן] אמרו לו משכני בחבלים אחרך נרוצה; אמר להם א"כ בואו עמי אצל פרעה הרשע א"ל הן, כיון שהגיעו לפלטרין של פרעה מיד ברחו כולם (ג) והניחוהו וכיון שהפך פניו לאחוריו לא מצא מהם אלא אהרן בלבד [שכך כתיב ואחר באו משה ואהרן (ד) [שמות ה, א] והיכן הזקנים? אלא [שהלכו להם] (ה) ולמה ברחו? שהיו יראים מן המלכות (ו) [אמר ז] להם הקב"ה וכך עשיתם, חייכם שאני פורע לכם. אימתי? בשעה שעלה משה ואהרן עם הזקנים להר סיני לקבד את התורה החזירן הקב"ה שני' ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה וגו' [שמות כד, יד]. אמר ר' חייא בר אבא יום פרוזבטיא של פרעה היה והיו כל המלכים באין ומעמרין אותו שהיה קוזמוקרטור על כל המלכים מי שעיטרו אותו. והיתה לפלטרין שלו (ח) מ' פתחים ועל כר פתח ופתח היו יושבין

הנזק. וספרי דברים פ' שמ"ג מד' רוחות נגלה.

(א) כל הענין בהנחומא פ' שמות ועיין פרש"י ז"ל שה"ש על פ' זה.

(ב) שם כיון שבא משה ואמר פקד פקדתי מיד ויחמן העם [שמות ד' ל"א]. והוא נכון ופה חסר.

(ג) שם והיו מנגבין את ענמס ונשמטין אחד אחד וכו'. וכנ"ל.

(ד) הוספתי בפנים ע"פ התנחומא שם.

(ה) בהנחומא שם ופה חסר ותקנתי על נכון.

(ו) בהנחומא חסר ולפינו בא על נכון ועיין פרש"י ז"ל שם.

(ז) מכאן עד תיבת אותו הוספתי ע"פ התנחומא שם ובפ' וארא.

(ח) בהנחומא פ' וארא ליהא וזילקוט שמות רמז קעה מובא

בשם מדרש אבכיר: ר"מ אומר ה' פתחים וכו' והגרסא שלפנינו יותר נפונה ואפשר שמכ"י שלפנינו הוא לקוח רק שה חסר מלת ר"מ.

מדרש פרשה א' שיר השירים ה

ד' שומרים ולא היה יודע משה מהיכן יכנס, עמר הוא ואהרן
ברחוב וראו אותן הש[ומרים] נכנסו השומרים ואמרו לו אדונינו
המדך יש כאן שני בני אדם דומין למלאכים (והיום היה אור
לאותן האנשים) ה' בבקשה ממך יכנסו ויראו בשמחה של
מלכות. כיון שנכנסו היו מדברים עמהם והיו נצוצות ג' של
אש יוצאין מתוך פיהם. אמר להן אמרו לו למלך משה שהוא
שלוחו של הקב"ה בא אצדך כיון ששמע פרעה א"ל ומה
מלאכתו של אלוקיך? א"ל זן ג' ומפרנס ומכלכל לכך באי
עולם, א"ל ומהיכן מים? א"ל (מן) ענן אחד ממלא אותו מים
ומשקה לכל העולם [אמר להם מתחילה שקר אתם מדברים
שאני הוא ארון העולם ואני בראתי עצמי ואת נילוס שנ' לי
יאורי ואני עשיתיני [יחזקאל כט, ג] אמר פרעה לחורשים
היושבים אצלו, מכירים אתם דאלקים שד זה? א"ל כך שמענו
שהוא בן חכמים [בן מדכי קדם, א"ל הקב"ה לעצמכם קראתם
חכמים ולי בן חכמים חייכם אני מאבר חכמתכם] שנאמר אך
אילים שרי צוען חכמי יועצי פרעה עצה נכערה איך תאמרו
אך פרעה בן חכמים אני בן מלכי קדם. [ישעי' יט, יא] באותה
שעה נתמעטה חכמתן הה"ד מפר אותות בדים וקוסמים יהולך
וגו' [שם מד, כה] ד'.

הביאני המלך חדריו וגו' הדברים שהיו מסותרין מן
הבריות מששת ימי בראשית גלה הקב"ה לישראל, ד"א הביאני
המלך חדריו אמרו ישראל כמרע"ה, משה! הביאני לארץ

א) הסיבות שהסגרתו באו לפרש מהוא "יום פרוזנטיא" ותחת
אור ז"ל איז אך המפרש לא הבין המלה על צדו ובשגגת המעתיק
נשתרבו ונכתבו שלא במקומם. וזילקוט שם "יום גינוסיא" וגם זה
ככון עין ערך גנס.

ב) בתחומא ליחא זה.

ג) פה המאמר קטוע ובתחומא שם בא על ככון.

ד) כל הענין בתחומא שם.

שחבטיה הקב"ה את אבותינו . נגילה ונשמחה בך אף עפ"י
 שהב"ה אוהב אותנו מוסיפין לו אנחנו אהבה שנ' משרים אהבוך .
 ה שחורה אני ונאווה . שחורה אני בזכותי ונאווה בזכות
 אבות, שהוא קיים לי א) לעולם דכתיב כי ההרים ימוש
 והגבעות תמיטנה וחסרי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא
 תמוט [ישעי' נד, ו] . ד"א שחורה אני בתוכחות ונאווה בנחמיות .
 ד"א שחורה אני בשיעבוד ונאווה בשכר מצות שנאמר בנות
 ירושלם ב) וכן את מוצא שישראל שקולים בפני הקב"ה כנגד
 כל בריותיו של עולם ג) כתיב בראשית ברא אלקים [בראשית
 א, א] . וכתיב אין כאל ישרון וגו' [דברים לג כו] ; בשני כתיב יהי
 רקיע [בראשית א, א] . ובישראל כתיב והמשכילים יזהירו
 כזהר הרקיע [דניאל יב, ג] ; בשלישי כתיב תדשא הארץ דשא
 [בראשית א, יא] ובישראל כתיב רבבה כצמח הישדה נתתיך
 [יחזקאל לב, ז] ; ברביעי כתיב והיו למאורות ד) ברקיע השמים
 [בראשית א, טו] ובישראל כתיב יפה כלבנה ברה כחמה [שה"ש
 ה, י] ; בחמישי כתיב ישרצו המים [בראשית שם, כ] ובישראל
 כתיב ובני ישראל פרו וישרצו [שמות א, ז] בששי כתיב נעשה
 אדם בצלמנו [בראשית שם כו] ובישראל כתיב ואתנה צאן
 מרעיתו אדם אתם [יחזקאל לד, לא] וכיון שנלו ישראל היו
 כולן מתאכלין עמהן . שמים שני אלביש שמים קדרות [ישעי'
 נ, ג] ; רקיע דכתיב חזה הוית עד די כרסון רמיו ועתיק יוטון
 יתב [דניאל ד, ט] ; דשאים דכתיב זרעתם הרבה והביא מעט

א) עיין חזית על פ' זה .

ב) אפשר שחסר פה המאמר : א"ת בנות הלא בנות ועין בחזית .

ג) בילקוט בראשית רמז פ"ד בשם מדרש חכ"ר : אמר להם
 כשם שהבדלתי בין אור לחשך וכו' [חסר מלה ראשון ושני] בשלישי
 בראתי זרעים ודשאים וכו' כל המאמר כעין שלפנינו . ולמכ"י
 משפט הקדומה .

ד) ז"ל יהי מאורות [שם יד] כמוכן .

אכזר ואין לשכעה (חגי א, ו) וכתוב הגפן הובישה והתאנה
 אומללה רמון גם תמר ותפוח כל עצי השדה יבשו כי הוביש
 (ששוןא) מבני אדם (יואל א' יב); מאורות מנין? דכתיב כי כוכבי
 השמים וכסיליהם לא יהילו אורם חשך השמש בצאתו וגו'
 (ישעי' י"ג י'). שרצים מנין דכתיב על כן תאכל הארץ ואומלל
 כל יושב בה בחית השדה ובעוף השמים וגו' (הושע ד' ג') "
 אדם מנין? דכתיב ערבה כל שמחה וגו' (ישעי' כ"ד י"א).
 וכתוב כד הובאיש על עם לא יועילו למו וגו' (ישעי' ד' ה')
 דיא בנות ירושלם, בין שחורות בין גאות בנות ירושלם הן;
 כאהלי קרר, מה אהלי קדר כעורים מבחוץ ומלאים כד טוב
 מבפנים [כך ישראל] כעורים בין האומות העולם ומלאים מצות
 כרמון בא". כיריעות שלמה, מה שלמה חבבו הסב"ה והשלימו
 יותר מכל החכמים והנביאים והוציאו ממדכותו והחזירו למלכותו
 (ג) כך עתיד הקב"ה להחזיר את ישראל למלכותם דכתיב
 וזרעתיה כי בארץ ורחמתי את לא רחמה (הושע ב' כ"ח). ולמה
 המעם של שלשה ספרים הללו, [איוב משלי ותהלים שוים?
 אלא עכ שהיו יסוריהם (ג) שוים והחזירם למלכותם. לכך
 נאמר כיריעות, שלמה.

[ו] אל תראני שאני שחרחרת (ד) ר' יודן ור' נחמיה .

(א) במקרא מן בני אדם.

(ב) עין גיטין דף ס"ח ע"ב קהלת רבה ב' י' וירושלמי סנהדרין
 ס"ב ה"ו [דף כ' ע"ג] ועיין עוד לקמן על פ' הנה מטחו שלשלמה [שיר
 השירים ג' ב'] וחזית על פסוק א'.

(ג) הסוכה על שלשה מלכות בבל ומדי ויון וכמו שהחזירם
 למלכותם אחר הג' גלויות הראשונות כן עזיד הוא להחזירם למלכות אחר
 הגלות הד' ועין בערילגער טעמי אמת בחרוזים.

(ד) המאמר הזה מובא בילקוט על פי אל הראוני אחר שהביא
 מקודם מאמר אחד מחזית. והוא לקוח מכ"י שלפנינו וזל פיו תקנתי
 איזה טעיות הנמצאות בכ"י.

ר' יודן אומר אל תראוני, אין הכשון הזה אלא כשון (הכאה)
 [צ"ל אימה] אמרו ישראל לאוה"ע (כמה) [צ"ל כמה] שאתם
 מִרְאִין אותנו אנו משוחררין (מן העבודה) [מכם ק"ו מן העבד]
 ומה העבד ע"י שהוא מצטער בשנו או בעינו אחת יוצא לחרות
 ואנו שאנו מצטערים בכל אברינו עד אחת כמה וכמה, ור"ג
 אומר אל תראוני [אל תכוזני ה] כמה דאת אמר (ג) כי ראו בארון
 יי (שמואל א' ו' י"ט), שאני שחרחרת ממעשיכם, ששזפתני
 השמש ממשותחים לשמש, דכתיב ופן תשא עיניך השמימה
 וראית את השמש וגו' (דברים ד' י"ט), אמר ר' יצחק אמרו
 ישראל לאוה"ע למה אנו דומין? כשפחה כושית שיצאה ג'
 מכאות מים מן העין אמרה לחברותיה אדוני מבקש לגרש את
 אשתי ולשא אותי, אמרו לה ולמה (היא מתגרשת) אמרה להן
 ע"י שמצא ידיה מפוחימית (מזוהמות לפיכך היא מגרשה)
 אמרו לה (וישמעו אזניך מה שפיך מדבר) ע"י שמצא את
 ידיה מפוחימית מבקש לגרשה, את שכולך מפוחמת על אחת
 כמה וכמה! כך [לפי שאומות העולם אומרים וימירו את ד'
 כבודם בתבנית שור אוכל עשב (תלים ק"ו ב')] (אמרו ישראל
 לאוה"ע) ומה אנו שחכבנו הקב"ה והשלטנו יותר מכל אומה
 ולשון ע"י ש'הכעסנותו במעשה דינו (באו עדינו כל המדות
 הרעות הללו) אומרים לנו שאין ישועתה לו באלהים סלה
 (תלים ג' ד') אתם עד שאחד מכם הוא במעי אמו הוא מכעימו

ה) בפירוש רש"י ז"ל אל תסתכלי כי לבזיון: ויוחר מבואר
 הענין בהגוס ע"ס.

ב) עיין ירושלמי סנהדרין טס דף כ' ע"ב אך המאמר יובן
 ע"פ הד"ר מובא בילקוט שמואל רמז מ"ג ובפ"ר פ' על נהרות צבול
 מה חסן רואים וכו' מעשו גרמו לי שהנחתי להקב"ה והלכתי אחר
 חמה ולכנסה ע"ס.

ג) עיין חזית על פ' זה.

ד) הוספתי על פי הילקוט, ופה נפל טעות ע"פ שגגת המעשיק.

על אחת כמה וכמה. [וישראל אומרים להם למה אנו דומים לבן
מלך שיצא לו למדבר נפחם בשמש נכנס למדינה, מעט
שטנים מעט מרהצאות עד שנתלבן גופו, כך אנו שמשה של
עבודת אלילים שזפתני, אבל אתם עד שאתם במעי אמכם
אתם עובדים ע"א. ה) בני אמי נחרו בי אלו נביאי השקר ה
ד"א זה חנניה בן עזור ג) וחבריו, ד"א אלו פושעי ישראל ה
שהיו מרפיץ ידיהם של ישראל מן המצות של תורה דכתיב
אך דברי וחוקי אשר צויתי את עבדי הנביאים הלא השיגו
אבותיכם וגו' (זכריה א' ו') שמוני נותרה את הכרמים עבדוני
מנטורה ה) למה? ברמי שלי לא נטרתי, ישא שמרתי מועדי
כתיקונו בארץ ישראל נתחייבתי לשמור שני ימים בגובה, הו'
ברמי שרי לא נטרתי ו).

ז-ח] הגידה לי שאהבה נפשי, על המצרים הכתוב מדבר
בשעה שהיו ו) משליכין ילדיהן של ישראל ליאור היה המלאך

א) לפניו חסר המאמר מישראל עד ע"א ובל לכוון בהילקוט
ועל פיו הוספתי פה.

ב) ציין הרקח על שה"ש מבעל רוקח ז"ל: בני אמי נחרו בי אלו
נביאי שקר, ומכאן הוא לקוח ובהרנוס נדרש, כל הפסוק כמו במדרש
כ"י שלפניו ע"ש ועיין פדר"כ פ' שובה לדקויה והאחז נביאי שקר היו.
ג) ירמיה' כ"ח, ובספרי דברים פיסקא פ"ד: חזרו להיות נביא
שקר כחנניה בן עזור וכו' ע"ש ועוד שם פ' קע"ב, ועיין הוספה
סנהדרין פ"ג וזירושלמי שם פ"א ה"ב [דף ל' ע"ב] ריב"ל אמר חנניה
בן עזור נביא אמת היה וכו' ע"ש וע"פ זה הבין המאמר שלפניו, ועי'
עוד שם בצבלי פ"ע ע"א, פ"ר ויהי בעת שסרחה ובהנחומא פ' וירא'
ועין עוד בסמוך.

ד) עין חזית ושם הדבר יוחר מבואר.

ה) עיין ערוך ערך מנטר.

ו) פה המאמר קטוע עיין חזית על פסוק זה וירושלמי
עירובין סוף פ"ג הוא כמו לפניו. ז) במסכה סוטה דף י"א ע"ב

בא ונוטל את התינוק ומרחיצו וסכו ומלבישו הה"ד וארחצך במים ואשטוף דמיך וגו' (יחזקאל מ"ז מ'), והיה נותן לו שני (רעים) [סלעים] אחד היה סכו שמן ואחד היה סכו דבש שני ויניקהו דבש מסלע ושמן וגו' (דברים כ"ב י"ג) ואותן הבגדים לא בכו מעליהן דכתיב שמלתך לא בלתה מעליך (שם ח' ד') וכתוב ואורך אתכם ארבעים שנה במדבר (שם כ"ט ד'). (א) והיה המלאך מתעסק בגדוֹכן ששה חדשים ואף הם נתגדלו לששה חדשים ולבסוף ששה חדשים היה המלאך נוטל את התינוק ומוליכו אצל אמו, ואומרת לו בני מי היה מגדלך? איכה תרעה איכה תרביץ בצהרים, בני כמעט שעה היה לבי כעוף פורח. על עדרי חביריך שהיו נכנסים עדרים עדרים (בכל) [צ"ל כבתיהן]. ד"א הגידה לי שאהבה נפשי במשה (ב) הכתוב מדבר בשעת פטירתו מן העולם אמר לפני הקב"ה רבש"ע הגידה לי מה יהיה בסופן של ישראל? איכה תרעה איכה תרביץ בצהרים איכה תנהג אותם במלכות? שלמה אהיה בעוטיה על עדרי חביריך, יש (א) [ראד] חברים להקב"ה (ח"ו) [הן קרבו ימיך

נדרש בסגנון אחר וכעין מאמר מדרש כ"י שלפנינו איתא במד"א פ' ז' עיין שם.

(א) לחיבות מואהוֹן עד במדבר אין המשך לכאן ואפשר שנשמרנו ממקום אחר לכאן. עין רש"י ז"ל שם.

(ב) רבינו הללו בפירושו לספרי כ"י מביא מאמר זה בשם מדרש שה"ש. ובה ממונו העתקה במ"ע לספרי פ' פנחס כאשר כבר העיר על זה החכם מהרש"ב במבוא למדרש זועא הערה הי' יוכל המעיין בההעתקה הזאת יראה כי על מדרש כ"י שלפנינו נחזיון כ"ה וכי ממונו שאב המאמר ההוא. אך כמו כאן כמו החס נלקה זה המאמר בטעויות ובחסר וביחור, כאשר הוכחתי הדבר לאשרו במבוא ונקיחו אוחו מן הסיגים עד היכן שידי מגעת.

(ג) פה היה כתוב אותיות ישי, שהיא ר"ח ישראל, אך הסופר או המעתיק שנה את טעמו ועשה מים חיבה בפני עצמה ומהן בסמוך

למות [דברים ל"א י"ד] התחיל תבע (דרכן) [צרכן צ"ל] של
 ישראל . יפקוד יי אדקי הרוחות וגו' אשר יצא לפניהם
 [כמדבר כ"ז מ'] , איכה תרעה איכה תרכיץ בצהרים , מי הם
 הרועים שאתה מעמיד לפניהם , מי מנהיגם בחבלי מלכות שלא
 יראו בניך בצרתם [ועברו אחריו] ? אמרו אם לא תדעי לך ,
 אני מקלסך ולא קם נביא עוד בישראל כמשה [דברים ל"ד י']
 ואתה חושדני [כצאני] ? הצאן ג' דרכו של רועה הוא מהלך
 תחלה , אמר הקב"ה (לישראל) [צ"ל למשה] כשהדבר נעלם
 [מתך] [מכם] [לך] אצל הסנהדרין צאי לך בעקבי הצאן .
 וכי יש דעת בעקבי הצאן ? ללמדך שאלו הם ז' הת"ח דכתיב
 כי ליי מצוקי ארץ ה' וגו' [שמואל א' ב' ח'] וכתוב אשר
 חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם [איוב מ"ו ח'] וכתוב בתריה
 להם לבדם נתנה הארץ ולא עבר זר בתוכם [שם י"ט] (זה דורו
 של שמד שנתחברו על שמו של הקב"ה ונהרגו ולא נראתה
 קיימת בענן שני דורות דורו של שמד ודורו של רשבי ועליהן
 הוא אומר ויאמר אלקים זאת אותי הברית לדורות עולם [בראשית
 מ' י"ב] חסר שני וויין [פשמט] [צ"ל פרט] לשני דורות , דורו של
 שמד ידורו שד ר' שמעון בן יוחי .

אמר ר' יצחק ו' כתיב מעונה אלקי קדם ומתחת זרועות

כ"ה ח"ו ע"י זה עקש עלינו את הדרך מלבא עד סוף דעת המאמר .
 וזאז לא זאת חלל שהשמיט ג"כ רוב הענין מחיבה , הן עד חיבת תחלה"
 והכניף מיד אחר חיבת ח"ו המאמר זה דורו וכי אשר אין לו שום
 הספק עם המאמר שלאחריו . את כל זה תקנתי כיד ה' הטובה עלי
 ועיין עוד במבוא .

ג) עיין מבוא .

ד) כך הוא נדרש בספרי שם .

ה) עיין תחומא לסדר בראשית .

ו) בפ"ר פ' עשרה הדברות נדרש בענין אחר את שגם שם

יושע המאמר ר"י .

עולם [דברים ל"ג כ"ז] אלו ת"ח שמרבים שלום בעוכם, ויגרש מפניך אויב ויאמר השמד [שם] וכתוב רב שלום בניך [ישעי' נ"ד י"ג]. ורעי את גדויותיך אלו התינוקות שבהבל פיהם העולם עומד, דכתיב מפי עולכים וינקים יסדת עון תלים ח' ג' . על משכנות הרועים אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות .

ט] לסוסתי ברכבי פרעה, זשיה אל תהיו כסוס כפרד אין הבין במתג ורסן עדיו וגו' [תלים ל"ב ט'] ד"י ה' בן פזי בשם ר' יוחנן אמר (אם) [צ"ל הן] נקרא ולא נכתה לטובה כל גדיב לב [שמות ל"ה כ"ב] לרעה ויתפרקו כל העם [שם ל"ב ג'] לטובה ג' ותקרבנה לפני אלעזר [יהושע י"ז ד'] לרעה ותקרבוני אכי כולכם [דברים א' כ"ב] לטובה אז ישיר משה ובני ישראל [שמות ט"ו א'] לרעה ותשא כל העדה [במדבר י"ד א'] ג' . ד"א לסוסתי ברכבי פרעה אתה מוצא בשעה שרדפו המצרים אחרי ישראל במרכבות משולשות היו שני' ושלישים על כולו [שמות י"ד ז'] שהיתה המרכבה על שלשה סוסים ד' ונגלה הקב"ה כמען שמו על כרוב שני' וירכב על כרוב ויעף [תלים י"ח י"א] ונדמה להן הכרוב בדמות סוסיה נקבה ה' ורדפו כולם אחרי מיד וישת חשך סתרו [שם י"ט] ולמה ? שלא יביטו מצרים בשכינה. מנגה נגדו [שם ט"ג] שיצא הקב"ה לנגדו שד פרעה.

ח] ירושלמי שקלים פ"ח ה"ח [מהרב הגאון ר' שרדכי גימל ז"ל] ובילקוט שמות רמז שס"ח הגירסא כמו בגמרא בבבלי .
 ט] הירושלמי שם מביא ה"פ ויולא משה לח העם [שמות י"ט י"ב] והוא הכון .
 ג] סיוס המאמר חסר, אך מובן מעצמו כי גש כאן לטובה לסוסתי ברכבי פרעה ולרעה אל תהיו כסוס וגו' .
 ד] ירושלמי כלאים פ"ח סוף ה"ב [מהרב הגאון הכ"ל] ועיין מכלחא ס' בשלח פרשה א' .
 ה] עיין מכלחא בשלח פ"ו ובחזית על פ' לסוסתי .

בזרזיש פרשה א שיר השירים יב

עביו (שם) כנגד ה' (מרמזיות) [מרמזיות] ב' (שקיפש טיפ) [סקפסטום] ג' שלהן עברו כנגד כתות שלהן, (ועדיון וכו') ד' ברר (שם) כנגד בל'טרא ה' שלהן, (וגחלי' שם) כנגד מרמנטן שהם, אש (שם) כנגד ו' הנפט שלהן, וירעם בשמים יי' (שם י"ד) כנגד (שדפורים) (הלפידים) שלהן, ועליון יתן קודו (שם) כנגד (קול) הקרנות שלהן, חציו (שם ט"ו) כנגד (חרבות) החצים שלהן ויפיצם (שם) מלמד שהיו החצים מתפורין, רבה בר' נחנה בשם ר' יוחנן ז' אמר ממד שהיו עושים תיבות תיבות והחצים מפזרין אותן והברקים היו כונסין ומכניסים אותן וברקים ח' כנגד תיבות ט' שלהן ויהמם (שם) הממם וערבבם והפיל (מגינים) (סגיונות) שלהן מיד ויראו אפיקי מים (שם ט"ז).

ד"א לסיסתי אימתי? בימי אחאב (יורבעם) [צ"ל ובימי חנניה] י' כך אמר הקב"ה לישראל כלום נתתי לכם את התורה

ה' ירושלמי סוטה פ"ח ה"ג ושם כל הענין ועיין מכלתא בשלח פ"ב.

ב' כך הגירסא בירושלמי שם ובמכלתא שם הורמז וגרסה הערוך עורמיות ב'.

ג' עיין ערוך ערך סקפסם. ובירושלמי שם ליחא.

ד' היה כתוב כאן ועליון יתן קולו כנגד וכו' ואין כאן מקומו כי אם בסמוך וכן הוא לנכון בירושלמי על סדר המקראות.

ה' כן הוא גירסת המכלתא אבל בירושלמי גרס בליצטרא בל'.

ו' במכלתא שם [דפוס ווינציאה] משנת ש"ה] גרס [נפס והוא טעות סופר. וכן הוא לנכון בפ"ר פ' ויהי בחגי הלילה.

ז' בירושלמי שם חסר. "בשם ד' יוחנן" ובמכלתא שם בשנה בשתם.

ח' בעקרא שם כתיב וברקים והירושלמי גרס ברקים חסר ו'.

ט' שם בירושלמי כנגד החרבות שלהן.

י' ברור הדבר שהיה כתוב אחאב וחנניה. והכינוה: אחאב כן

מדרש פרשה א' שיר השירים

אלא כרי שקא יטעה אחד מכס וישען עד דעת חבירו ואתם
 לא עשיתם כן אלא לסוסתי ברכבי פרעה דמיתך רעיתי . הוי
 כי יקום בקרבם נביא או הילם חלום א.

י' גאוו לחייך בתורים , אלו התורות י' דכתיב זאת
 תורת הכהמה והעוף (ויקרא י"א מ"ו) , זאת תורת המצורע (שם
 י"ד ב') , וזאת תורת הגזיר (במדבר כ"ו) , זאת תורת הזב (ויקרא ט"ו
 י"ב) , זאת תורת העלה (שם ב') , וזאת תורת המנחה (שם ז') .
 זאת תורת החמאת (שם י"ב) , וזאת תורת האשם (שם ז' א') .
 וזאת תורת זבח השלמים (שם י"א) , זאת התורה אדם כי ימות
 באהל (במדבר י"ט י"ד) . מאחר שפרטן אחד אחד חזר וכללן
 זאת התורה לעולה למנחה להמאת ולאשם ולמלוואים ודוכח
 השלמים (ויקרא ב' ל"ז) . אמר הקב"ה איני מבקש מכס אלא
 זאת החורה אע"פ שהקרבנות במלין ואתן מתעסקין בהן מעדה
 אני עליכם כאלו אתם מקריבין קרבנות לפני בכל יום דכתיב
 באהבתה תשגה תמיד [משלי ה' י"ט] . וכתיב עודת תמיד
 דדורותיכם [שמות כ"ט מ"ב] .

ר' עזריה ג' בר בריה דר' מני בר בריה דר' אבשלום

קוליה (ירמיה כ"ט כ"א) וחנניה בן עזור [שם כח א'] כי לולא כן מה
 ענין אחאב וירבעם שהיו מלכים אלא הנביא או חולם חלוס . שמביא
 בסוף המאמר ? ועוד למה מקדים אחאב לירבעם ? א"ו כן הוא כאשר
 אמרתי . רק המעתיק עשה וכחב ירבעם חזח חנניה לפי שחשב שחס
 אחאב הוא המלך אחאב ורעו [הערה הסמיכה לזו] יגיד עליו .
 א) בספרי דברים נדרש פ' זה על חנניה בן עזור ומסס לקחו
 בעל המדרש .

ב) בספרא בחוקותי סוף פרק ח' א"ר עקיבא וכי שחי תורות
 וכו' והלא תורות הרבה נתנו להם לישראל זאת תורת העולה זאת תורת
 המנחה זאת תורת האשם , זאת תורת זבח השלמים . זאת התורה אדם
 וגו' ועין חזית ובתחומא פ' לו וכו"ר שם ס' פ"ט מבואר יוחר .
 ג) מנחות כ"ג ע"אושם הגרסא ר' עזרא ובילקוט שמות רמז קס"ו .

שהוא דור עשירי לר"א בן עזריה שהוא דור עשירי לעזרא
 הוה קאים על תרע' דר' פרודי אולו ואמרו ליה הא ר' עזרי'
 בר בריה דר' מני בר בריה דר' אבשדים שהוא דור עשירי לר'
 אלעזר ב"ע שהיא דור עשירי לעזרא עימר על הפתח, אמר להם
 מה נעשה בי? בן תורה נאה, בן אכות ובן תורה נאה ונאה, בן
 אכות ולא בן תורה האיש תשרפנו. למה א' מתחילין לתינוקות
 בתורת כהנים? מפני שכהכל היוצא מפייהם העולם עומד.
 ד"א כשם שהקרבנות מכפרין כך התינוקות מכפרין, דכתיב מפי
 עוללים ויונקים יסדת עוז, [תלים ח' ג']. ציארך בחרוזים
 אלו הן הפייטנים ג'.

יא [תורי זהב נעשה לך ר' יהודה ור' נחמיה, ר"י אומר
 אלו הכרובים דכתיב והיו הכרובים ג' פורשי כנפים [שמות כ"ה
 ב'] עם נקודות הכסף עם שנתנו תרומות הכסף [שמות ל"ה כ"ד].
 ר' נחמיה אמר זה עגל מסכה, עם נקודות הכסף את מוצא
 בשעה שבא משה להעלות ד' ארוגו [של יוסף] כתב ד' פתקין

-
- ר" זעירא. ועיין בדברנו בסמוך על פ' עד שהמלך במסנו.
- א) בפדר"כ פ' אח קרבני לחמי גרם, א"ר אסאי מ"מ מתחילין
 וכו' התינוקות לקרא בת"כ אלא אמר הקב"ה וכו' יבאו טהורים ויחטטו
 בטהורים. ועיין שם בהערות החכם מהרש"ב.
- ב) ציין הרקח על פ' זה: לוארך בחרוזים אלו הפייטנים, כך
 במדרש ספר הזה ע"כ וכוונתו על מדרש כ"י שלפינו ובילקוט [דפוס
 זאלקאווא] כמו תחפצ ראימי ערבוב דברים, כי מקודם מביא הפסוק
 לוארך בחרוזים אלו הפייטנים זאל"כ ד"א בחרוזים בתורות הרבה ובאמת
 כ"ל ד"א בחרוזים בתורות הרבה וכו' לוארך בחרוזים אלו הפייטנים
 והוא לקוח ממדרש שלפינו, ובטעות נפל הניון מן הדפוס.
- ג) ברור הדבר כי כונת המדרש על פ' קמא [כ"א] במקרא
 כי שם נאמר ועשית שנים כרובים זהב ועיין יין הרקח ומכאן
 הוא לקוח.
- ד) מילוקי חגדות יש בדבר קבורה יוסף עיין סוטה י"ג ע"א,

של כסף (וחרק) [צ"ל והרת] עדיהן דמוה ארבע חיות, דמות אריה, דמות אדם, דמות נשר, דמות שור, השליך דמות אריה והיה נוהם אותו המקום, השליך דמות אדם נתכנסו עצמות יוסף. השליך דמות נשר צף ארונו, נשתייר טם אחד דמות שור בידו וכשהיה מתעסק עם ארונו שכ יוסף נתנו לאשה ה) אהת ושכח, כיון שכנסו את הזהב לעגל נתנה אותה האשה להן את (הפימק) הפתקא והשליכו באש ויצא אותו העגל שני (וישליכהו) [צ"ל ואשליכהו] ב) באש וגו' (שמות ל"ב כ"ד) כאותה שעה בקש הקב"ה להחריב את העולם כלו. באותה שעה אמר משה לפני הקב"ה רבוץ כל העולמים אם שרפה הם חייבין ג) זכור להם ברית אברהם אשר הוצאתו מאור כשדים (נחמיה ט' ז), ואם הריגה הם חייבין זכור להם עקרתו של יצחק ואם גלות הם חייבין זכור להם גלותו של יעקב, לכך נאמר זכור לאברהם כיצחק ולישראל עבדיך וגו' [שמות ל"ב י"א] ולא עוד אלא כי כפרו ודא כך כפרו כי לא אמרו כי זה האלוקים אשר העלנו מארץ מצרים, אלא כי זה משה האיש (שם א') מיד א"ל הקב"ה למשה, משה משה בדבר זה נצחת, והוא שרוד אמר ויאמר להשמידם לולא משה בחירו [תלים ק"ו כ"ג]. אמר ר' חמא גדולה הוא הזכות ששני ד) בני אדם מלמו ששים רבוא חה"ד וינחם יי עכר הרעה [שמות ל"ב י"ד].

סוקתא דר"כ פ' ויהי בשלח [דף פ"ו ע"א] ובהערות טם.
 א) כרש"י ז"ל [כ"ה ל"א ד'] וי"א מיכה וכו'. ועם סתוב בו משה עלה שור עלה שור ע"ש [ואפשר שהיה כחוב גם כאן איש ולא חשה] הוא מן התחומא.
 ב) דרש הכינוי של הוי בפעל ואשליכהו.
 ג) כל הענין כאשר הוא לפנינו מובא בתחומא כ"ה. אשר היה למקור גם לרש"י ז"ל טם ל"ב. י"ג.
 ד) כוונתו על משה ואהרן וכן הוא בפדר"ב פ' החדש [דף מ"ו ע"א] ועיין וי"ר פ"י ובמדבר ז'. כ"ג כתב רש"י ז"ל בקר שנים

יב עד שהמלך במסבו רבי א' אמר לר' פרודי ג' לית את מחמי לי הדין סוגלא דאית כרמך ? א"ל אין. נפק בעיא למחמי יתיה, א"ל צפה ביה כמין תורתא, א"ל ליתא הדין, תורתא מחבלא כרמך ? א"ל הדין תורתא דאת חמי [הוא] סוגלא. קרא עליה עד שהמלך במסבו גרדי נתן ריחו. חזר ואמר תמה אני דבית מקדשא חרב ואת קיים בעקשותיך. מיד (אתבייש) [אתבעין] ולא אשתכח. אמר ר' יעקב ג' בר נשי [אפשר שצ"ל נסי] ערב היה ריחה של ארץ ישראל מריח פטום הקמרת ושעם הפירות. אמר ר' יעקב ד' בר דוסתאי (דוסי') מדוד ועד לאוני חמשה מילין היה, פעם אחת קרמתי בבקר והלכתי עד קרסוכי בדבש הגנים. רב [רמי ב"ר] יחזקאל ה' נכנס לבני ברק וראה עזים אוכלות תאנים והתאנים מנמפות דבש, והעזים מנמפות חלב והיו מתערבין אלו ואלו ונמשכין

יגד משה ומהן שעשו שלום וכו' ומסיים מיסודי של ר' משה הדרשן.
 א' ירושלמי פ"ב דמסכת פאה ה"ד [דף כ' ע"ב] ולפינו היה כחוב רבי אך החכם פרחנקעל [מבוא הירושלמי ערך פריחא] כבר הוכיח שצריך לקרות רבי ועל פיו תקתי פה .

ב' החכם פרחנקעל מסתפק שם, א"ס ר' פריחא דירושלמי [לפינו היה כחוב שם פריחא] הוא הוא ר' פריחא דבבלי. ולפינו כחוב בלמה פרודי. ואין להמוה איך אפשר שר' עזריה, שהיה דור עשירי לראש"ע יבא לפני ר' פריחא שחי בדור רבי? כי הלא ידוע שר' פריחא האריך ימים כמבואר צמגילה דף כ"ז ע"ב ובעירובין כ"ד ע"ב. אך לפ"ז ל"ל שהך עובדא דלעיל [דף י"ב ע"ב] היה בסוף ימיו ועיין סה"ד ערך פריחא.

ג' ר"י בר נשי אינו מוזכר בשום מקום. אבל שם נפא כבר בא כמה פעמים בירושלמי .

ד' כחובות דקי"א ע"ב [מהרב הגאון רמ"ג ז"ל] וחזן ממה שנסנה שם בלשון חרמי יש ג"כ עוד שינוים בין שתי הכובחאות ע"ס.
 ה' שם ועל פי אותה הגמרא נהקנו השמות הבאות פה

מדרש פרשה א' שיר השירים

כאחד, אמר זו היא בחיי ארץ זבת חלב ודבש.

זמנא אחריתא סליק ר' יהושע בן לוי לחדא גיבל (א)
 חזי תמן סגילין רכובין אמר להו עגלים בכרם, א"ל סגילין
 אינון, א"ל ארץ, ארץ! למי את מוציאה פירותך הללו? מיד
 נתמעטו ונעשו כעזים, לשנה הבאה נכנס לשם ר' חייא רבא,
 א"ל עזים בכרם א"כ בבקשה ממך אל תעשה בנו כשם שעשה
 חבירך. משום אדם אחד אמרו, יכול היה אדם להלוך שרשה
 ימים ולא מגעת החמה (ב) בבגדיו והוא שדוד אמר אלה
 אזכרה ואשפכה עלי נפשי [תלים מ"ב ה.]. ד"א עד שהמלך
 (ג) במסכו, זה הר סיני, עד שהקב"ה עלה לסיני כבר עלה ריח
 הקטרת של עגל. משך למי שגששה אשה בת טובים עד שהוא
 מתקן לה חופה מצאה שזנתה (אמרה ליה הרי ריח הקטרת
 בתוך ביתך שאינה מכירה) (ד) אמר לשכניו אני מריח ריח
 הקטרת בתוך ביתי שאיני מכירו. כך עד שהקב"ה ממתקן דברי
 תורה בהר סיני כבר עלה ריח הקטרת של עגל. מיד א"כ
 הקב"ה למשה, משה כך רד [שמות לב, ז] ומה הוא לך רד,
 כלומר רד מגדולתך; א"ל למה? א"ל כי שחת עמך (שם),
 אמר לפניו רבון כה"ע אתמול אמרת לי: ועתה לך ואשלחך
 אל פרעה (והוצא את עמי) (שם ג"י) ועכשיו אתה אומר כי
 עמך? עמך הן בין זכאין בין הייבין (ה) דכתיב והם עמך
 וגחלתך [דברים ט, כט]. א"ל ומה את עושה בהן? א"ל הרף
 ממני ואשמידם (שם יד). א"ל ואח"כ מה את עושה בהן? ואמחה

כזה המאמר.

(א) שם ק"ב ע"א הגרסא גבלא והוא נכון, והוא שם מקום.

(ב) מהמת לל הגפנים וענפי חילנות כך נראה לי.

(ג) עיין חזית והרגום פי י"ב—י"ג.

(ד) התיבות שהסגרתו בשתי חללי עגולה נכתבו בשגגת הסופר

או המעתיק.

(ה) פדר"כ פי נחמו [קב"ח ע"ב] וש"ר—כ"ח ס' מ"ג ומ"ד.

מדרש פרשה א שיר השירים ט

את שמם (שם) ואח"כ מה את עושה בהן? ואעשה אותך לגוי גדול (ה) כיון ששמע משה מפי הגבורה כך אמר לפניו רבון כה"ע ספסל (ג) של שלש רגלים אינו עומד לפניך בשעת כעסך, וספסל של רגל אחת הא"ך עומד? בבקשה ממך אל יתקיימו בהם דבריהם שד מצרים. את מוצא בשעה שאמר משה לפרעה כה אמר ה' אדקי העברים (ג) שלח (את) עמי וגו' [שמות י"ג] מיד קרא לחרטומים ואמר להון מה אתם רואים בסופה של אומה זו? אמרו אנו רואים שדמה נשפך כמים, וחוא שפרעה אמר למשה ראו כי רעה נגד ה' פניכם (שם י, י) [אמר] ליה אני רואה באצטמגנינות שכי כוכב אחד עודה לקראתכם ושמו רעה והוא סימן דם והריגה(ה) ועכשיו יתקיימו דבריהם של

(א) שמות ל"ב ולפי סדר המקראות היה לו לו להביא הפי של משנה תורה: ואעשה אותך לגוי עלום ורע.

(ב) ברכות ל"ב ע"א. כסא של שלש וכו' מובא ברש"י ז"ל שמות ל"ב י"ג ומאמר הראשון לקוח מתחומא שם.

(ג) חיבות עד מחי מאנה לענות מפני, חסר פה, ומלת אח ליתא שם.

(ד) רש"י ז"ל על פ' זה מביא בשם מ"א כוכב אחד וכו' כל הענין כמו שהוא לפנינו. וביהושע [ה' ע'] שונה זה דבריו וסיים כך דרש ר' משה הדרשן ונכסלו הדברים בילקוט פעם בפרשה כ"ח רמז ס"ב ומניין עליו בראשית רבה ושם ליתא, ואפשר שהיה כהוב ב"ר והכונה על "בראשית רבה" של ר' משה הדרשן, רק חיזה סופר טועה כהוב בראשית רבה. אך אינו יודע אם נמא' מאמר זה בב"ר של ר' משה הדרשן. ופעם שנית מביא הילקוט דבר זה ביהושע ושם חסר הציון. מעתה יש להסתפק מי ממי שאב ולמי נתן משפט הקדמה. על הספק הזה נחזה דעתנו אה"ה במקום אחר [עיין מנזח].

(ה) חיבות אלו מאמר עד והריגה ליתא בכ"י ולע"ד לא נפלו מן הכתוב רק בשגגת המעתיק לכן הוספתים והנגחים בין שני חלאי מרובע כדרכי בכל מקום בספר זה.

מצרים וכן כתיב, למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם (שם לב, יב) והיכן בטלו הדברים שג מצרים. בשעה שמל יהושע את ישראל, והוא שהקב"ה אומר ליהושע היום גלותי חרפת מצרים מעליכם [יהושע ה, ט], הוא הרעה אשר ראו המצרים. וכששמע הקב"ה הדברים [האלה] מיד נתנחם, שנא' וינחם ה' על הרעה וגו' (שם לב, יד).

יג. צרור א) המור דודי לי אין לך ערב מכל הבשמים כמור הזה [אף הקב"ה ראש לכל באי עולם] ולמה הוא מדמה הקב"ה (למור) [צ"ל: לצרור] לפי שהקב"ה אשר כתוב בו: את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה' [ירמ' כג, כד] ו[מ]צמצם את שכינתו בין בדי הארון שני' בין שדי ילין, את [מוצא] שחבב הקב"ה [את ישראל] יותר ממלאכי השרת שאפילו מה"ש אשר אחד מהם מפחיד את העולם כלו ולפני השכינה אינו [עומד] אלא א"כ רחוק ממנה ל"ו (פרסאות) [אמה] כ) דכתיב שרפים עומדים ממעל ל"ו [ישעי' ו, ב] ואם נוגעין הן נזוקין, וישראל עומדים במשכן והשכינה ביניהן ואין אחד מהם ניזוק; דכתיב ובכוא משה אל אהל מועד לדבר אתו וגו' [במדבר ז, ט]. ד"א צרור המור אעפ"י שחוא מיצר ומימר לי בין שדי ילין דכתיב וינסו אותי זה עשר פעמים [במדבר יד, כב] וכתיב כי לא ישבתי בבית למן יום ג) העלותי את בני ישראל

א) הדברים כאשר הם לפנינו אין להם שום הבנה. ות"ל שנשאר לנו פליטה ע"י הילקוט [סוף סהקס"ג ר'] כי לולא זאת כבר אבדו מאחנו ועל פיו הוספתי וגרעתי כאשר הוא מסומן לפנינו. כי מכ"י הוא לקוח.

ב) בילקוט שם גרס חמש עשרה אמה. והוא טעום דמוכת לפי שהדרש סובב והולך על מלת לו שמספרו ששה ושלושים ונריך לחקן שם כמו שהוא לפנינו והגרסא "אמה" נראה יותר גבוהה מהגרסא פרסאות.

ג) נפסוק שם למיזם.

ממצרים [שמואל ב. ו] ח' .

יך. אשכך הכפר דודי לי זש"ה אכרי כי כי הייתי
 כאספי קיץ בעוללות בציר אין אשכך לאכול, בכורה אותה
 נפשי [מיכה ז, א] ולמה היה אותו הצדיק מצטער בדבר הזה?
 לפי שלא מצא חבר במותו, אשכל איש שזכל לו בו. ד"א
 אשכך הכופר אלו הצדיקים שהן מכפייין על עונותיהם (ג) של
 ישראל שני קומי רוני בלילה [איכה ב, יט]. בכרמי עין גדי,
 יש מקום בא"י ושמו עין גדי ולמה [הוא מדמהו לעין גדי?]
 בשביל שהוא משובח ועושין שם יין במהרה לנסכים (ד) ולקרבו.
 ד"א בכרמי עין גדי, אמר הקב"ה חביבה עלי א"י מכל הארצות
 וכת קטנה שיושבין בא"י יותר מסנהדרי גדולה שבחו"ל דתיב
 ואלה דברי הספר אשר שלח ירמיה הנביא מירושלם אל יתר
 (ה) הגולה וג' [ירמיה כט, א] ומחוא אל יתר [זקני] הגולה? אמר
 הקב"ה ביותר חביבה עלי כת קטנה מזקני הגולה שבא"י מסנהדרי

ח' שבת פ"ה ע"ב ובחזית ליחא להני קראי ובשבת הגרסא אעפ"י
 שמייר ומימר לי דודי ופירש"י ז"ל אעפ"י שאמר הווד עדיך, בין שדי
 ילין מלומד שכינתו בין שני הדין שגראו במיר כשני עדים וכו'
 ועפ"ז תבין המאמר כאן. ובפירוש ר' משה תבין על ש"ס [הואלח
 מקיצי נרדמים] ראייתו בשם מדרש חזית בין שדי ילין שהיה מזה חס
 וכו' והטעות נראה לעינים. כי היא חיבה אחת ונחלקה לשנים.

ב) עיין פירש"י ז"ל במקומו מה שהביא בשם חרגוס יונתן.
 ג) דרש כופר מלשון כפר אך לא מבואר כיצד למד זה
 ממקרא קומי רוני ואפשר שטעות נפל פה ועיין חזית במקומו.

ד) החרגוס במקומו: אלא הוי אזלין לכרמי עין גדי ונסבין מהמן
 אכלין דענבין ועזרין מנהין חמרא ומנסבין יתיה וכו' וע"ש רש"י ז"ל:
 וראיתי באגדה שאותן פירות עושים ד' או ה' פעמים כונתו על
 מדרש זוטא.

ה) חסר פה חיבת זקני ובסמוך בה על נכון "מזקני הגולה".
 וכל הענין בירושלמי נדרים פ"ו ה"ג [מהרב הגאון רמ"ג ז"ל].

מדרש פרשה א' שיר השירים

גדולה שבחור"ל לכך נאמר בכרמי עין גדי .

טו. הנך יפה רעיתי , זש"ה הכן יקיר לי אפרים [ירמי'
לא, כ] אמר הקב"ה לישראל מיום שדברתי עמכם בסנינו אני
זוכר אותה העמידה הוי אומר כי מדי דברי ה' בו זכור אזכרנו
עוד . (שם) . ד"א הנך יפה רעיתי , הנך יפה ביסורין ג) הנך
יפה בתוכחות ; הנך יפה ביסורין שנ' זעף ה' אשא כי חטאתי
לו עד אשר וגו' [מיכה ה. ט]. הנך יפה בתוכחות שנ' ידענו
ה' רשענו עון אבותינו כי חטאנו כך [ירמי' יד, כ] . עיניך
יונים זו סנהדרין גדולה וסנהדרי קטנה ג) . ולמה הוא מדמה
אותן כיונים ? מפני שהן מוסרין את עצמם [על קידוש שמו]
בכך יום ויום כיונים , שכל העיפות בשעה שהן נשחטין
מפרכסות והיונה הזאת בשעה שהיא נשחטת אינה מפרכסת
לכך נמשלו ליונים , וישראל משיבים אותו ואומרים ד) הנך
יפה דודי אף נעים , זש"ה חסדי ה' אזכיר תהלות ה' כעל כד
אשר נמלטנו ה' רוב טוב לבית ישראל וגו' [ישעי' סג, ז] אמרו
ישראל לפני הקב"ה ה) רבון כה"ע א"ז באנו למנות את העינות

ח) בוי"ר ס' ב' די דיבורו שנתח' בו והכונה תורה שלמדנו
וכן פירש"י ג"ל במקומו ופה חסר אבל הכונה אחת היא ופ"א שהג"חון
הרד"ל נטה בתיודשו מדרכ זה .

ג) מובא בילקוט סוף רמ"ז חתקפ"ד וחלת חתקפ"ה ולחנס
עשו המדפיסים רמז חדש כי כולו ממקור אחד , מכ"י שלפנינו הוא
לקוח רק שבתחלת דבריו : ד"א וכו' מהפך הסדר ממה שלפנינו ותחת
המקרא ירמי' י"ד כ' מביא ירמיה ל"ב , י"ט והוא יוהר נכון וב"ס
כי פה נפ' הטעות .

ג) ע"ן בחייה במקומו . ובעל הילקוט השמיט זה המאמר
לפי שהוא כבר כללן בהמאמר שהביא מתחומא על כוונת דקרא עד
חיבות ואתה תלזה .

ד) בתרגום [פסוק ע"י] אחיבה כנישתא דישראל וכו' .
ה) בילקוט שם אומרים ישראל להקב"ה וכו' . והוא טווס המאמר

הרי הן מרובין , ואם באנו למנות את היסורין הרי הן מרובין
 ואם באנו למנות את הנסים הרי הן מרובין יותר עד העונות
 ועד היסורין, בעונות כתיב פעמים רבות יצילם והמה ימרו
 בעצתם וגו' [תלים קו, מג] ; וביסורין כתיב אשר הראיתני צרות
 רבות ורעות תשוב תחיני וגו' (שם עא כ). ובנסים כתיב רבות
 עשיתה אתה ה' אלקי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערוך
 אליך אנדה ואדברה עצמו מספר (שם מ, ו) מי יכול לספר
 כל הנסים שעשה ה' ? לפיכך אין אנו מכירים אב ואם אלא
 אותד שנ' כי אתה אבינו , כי אכרחם לא ידענו וישראל לא
 יכירו אתה ה' אבינו וגו' [ישע' י' סג, מז] .

ד"א הנך יפה דודי, משל למלך בוד' כשהוא דן את
 הלסמין אינו כ' דן אותן בפני מי שלמד עליהן זכות , והקב"ה
 אינו כן אלא ברגז רחם תזכור [חבקוק ג, ז] ד"א הנך יפה דודי
 משל למלך בוד' כשהוא ג' מחפש בשטרותיו ומצא שטר על
 עצמו הוא מחביאו מצא עד אחרים הוא מוציאו , אבל הקב"ה
 אינו כן אלא ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ותשליך במצודות
 ים כל חמאתם [מיכה ז יט] , אף ערשינו רעננה זו א"י שלא
 היתה מחזקת פירותיה הה"ד ואנכי אמרתי איך אשיתך
 בכנים ואתן לך ארץ חמדה נחלת צבי צנאות גוים וגו' [ירמ'
 ג, ט] ולמה הוא מדמה אותה לצבי ? אלא מה הצבי הזה אין
 עורו מחזיק [בשרו] כך ארץ ישראל אינה מחזקת פירותיה כ' .

יז קורות בתינו ארזים זש"ה צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון

- לעיל ומכאן הוא לקוח . אך הגרסה שם קלה משונשה .
- א) עיין רש"י ז"ל במקומו .
  - ב) שם בילקוט סוף רמז התקפ"ד .
  - ג) שם בילקוט סוף רמז התקפ"ה .
  - ד) שם בילקוט .
  - ה) ע"כ בילקוט שם ועיין ספרי דברים פ' שג"ב דפוס איש שלום .

[תהלים צב, יג] אלו (א) הצדיקים שהן העמודין של עולם.
 וכמה היא מדמה אותן לארז ותמר? אלא מה הארז והתמר צלן
 רחוק, כך מתן שכרן של צדיקים רחוק בעוה"ב שנ' זכר עשה
 לגפלאותיו חנון ורחום ה' [תלים קי"א, ד] ובתיב טרף נתן
 ליראיו יזכור לעולם בריתו (שם ה) ועוד (ב) מה ארז ותמר כבן
 מכוין לשמים כך הצדיקים כבן מכוין לשמים. ד"א מה ארז ותמר
 אם קוצצין אין להן חליפין כך הצדיקים בשעה שהן נסתלקין
 מן העולם אין להם חליפין: (ג)

רהיטנו ברותים אלו הן הצדיקים, בשעה שהן (ד) עומדין
 ומתפללין בזכותן הקב"ה עושה נסים לישראל (ה) מצינו שהקב"ה
 עושה נסים ליעקב ברהמים בשקתות המים [בראשית ל, לח].
 ד"א קורות בתינו ארזים אלו הסופרים רהיטנו ברותים אלו
 התנוקות (ו) (מעש) [צ"ד: ר' יהודא נשיא] [שלהו] רבי חייה
 (ז) ולר' אסי (ורבינא) [צ"ל: ר' אמי] נפקי [צ"ל דנפקין למבדק
 [קרייתא] ארעא דישראל עברו בחד אתר לא אישכחו לא
 ספרא ולא מתניתא. אמרי להון [הרין] [צ"ל: אייתי לן] נטורי
 קרתא אזלי ואייתי להון נטורי קרתא אמרי להון אילן אינון

(ח) עיין גיין הרקח. וזילקוט שם אחר שהביא מאמר אחד
 המניין: יומא פ' אמר להן הממונה מביא הנאמר שלפנינו וחסר הליון
 והוא לקוח מכאן.

(ב) זילקוט שם ד"א.

(ג) העניה כ"ה ע"א [מהרב הגאון רמ"ג ז"ל].

(ד) מבשעה עד לישראל ליחא שם זילקוט.

(ה) ז"ל כמו שמנינו.

(ו) בלתי ספק שהיה כתוב נשיא והמעתיק עשה ממנו מעשה

וזילקוט חסר תיבה ר"י נשיא ולא הביא רק ר"י אמרי ור' אסי וסיים
 וכו' וכחוב בלדו כתוב בפסוק אש יי וגו' ואם איחא כל הענין.

(ז) עיין ריש פתיחתא דה"ר [מהרב הגאון רמ"ג ז"ל] אך

מקור הסיפור הוא בירושלמי פ"ב דתגינה ה"ז [דף ע"י ע"ג].

גמורי קרתא? [לית אינון אלא חרובי קרתא] אמרו לון ומן
 אינון גמורי קרתא? אמרו להון ספרא ומתניתא. [הדא הוא
 דכתיב אם ה' לא יבנה בית וגו' [תלים קכז, א]. ושמא תאמרו
 על חנם אנו יגעים, הוי אומר לא יגעו לריק ולא ילדו כבחלה
 [ישעי' סה, כג] משכימי קום [תלים שם], אדו שכל העולם

השמיטה מפרשה א.

פסוק ב' דף ב' ע"ב, בחזית על פ' כחפוח, שהיו שומעין קול
 הדבורה ונחרזין וכו'.

פסוק ג' דף ג' מלשון המקרא ולא הורק מכלי וגו' ירמיי' מח, יא.
 עוד שם עיין ילקוט תלים רמז ס"ח.

עוד שם עיין מדרש משלי פ' א' על פ' כל הון, אמר ריב"ל
 לא נמסכו עשרה ה"מ אלא בחטא למכירתו של יוסף.

דף ד' ע"א הערה ב' הילקוט המכירי על ישעי' סימן כ"ז א'
 ועוד שם דף ע"ו מביא המכילתא על פ' ענה וגרם רשב"ג:

דף ו' ע"א עיין חזית על פ' השבעתי ב' ד' : ומה היו עושין
 גדורו של שמד?

פסוק ד' דף ז' ע"ב. עיין ילקוט וארא רקפ"א : כשבאו משה
 ואהרן עמדו לפני פרעה והיו רואין שהם דומים למה"ש ורום קומתו
 כארזי לבנון וגלגלי עיניהם דומים לגלגלי חמה וזקנות שלהם כאשכולות
 חמרה וזיו פניהם כזיו החמה ומטה אלקים בידם שהקוק עליו שם
 המפורש ודבור פיהם כאש שלהבת מיד נפל פחדם עליהם, והיו ארבע
 מלאות פתחים וכו' ע"ש ועיין עוד שם רמז קפכ"י.

פסוק י' דף י"ג ע"א. עיין לוגן בספרו על הדרשות
 הוצאה ב', דף ס"א, הערה ה' ובאמת לא נדקו בזה דבריו
 כי הלא ראינו שהילקוט שאב ממדרש כ"י שלפנינו זה המאמר
 א"כ אין להסתיע ממנו לא על קדמות ולא על איחוד זמן בעל
 הילקוט :

ישנים והם עוסקים בתורה, מאחרי שבת (שם) אלו שאוכלין פתן בעצבון כן יתן לידירו שינה אמר הקב"ה עלי לשדם לכם שכר אותה השינה שהייתם מנדדין מעיניכם :

פרשה ב

א אני הכצלת השרון אמרה כנסת ישראל אני היא שחכבני הקב"ה והושיבני בצלו של ארז א.

שושנת העמקים, אינה כמושה ושושנת ההרים כמושה
 ב, ד"א אני הכצלת השרון מה הכצלת השרון אינה מתגדלת אלא עד המים, כך אין ישראל מתגדלין אלא בתחי' ד"א לא בא הכתוב לדבר אלא בשבחה ג) של א"י שבשעה שהקב"ה כועס על [ארץ] ישראל הוא מפחיד את כל העולם כלו [דכתיב] עבשו פרודותיהם תחת מגרפותי [יואקא, יז] [וכתיב הגפן הבישה וחתאנה אומללה וגו' (שם יב) וכתיב [מה] ו) נאנחה בהמה נבנו עדרי בקר (שם יח); ומנין לכל העולם כוכו? דכתיב ארץ ה' אקרא כי אש אכלה נאות מדבר וגו' (שם יט) ובשעה שהוא מתרצה לא"י [מתרצה לישראל ולכל העולם ז) כולו (וליש) צ"ל לישראל] דכתיב רצית ה' ארצך שבת שבות יעקב נשאת

א) לפי הנראה כונחו להסמיך פסוק זה עם שלפניו.

ב) עיין חזית במקומו.

ג) עיין תחומא מסעי ומבואר בספרי במדבר פ' ל"ז.

ד) חזית ארץ הוספתי בפנים לפי שכל הדקש סובב והולך

על שבת א"י, ברור א"כ הדבר שנפלה מן הכתב בשגגת המעתיק.

ה) עיין ירושלמי פאה פ"ז ה"ד [דף כ' ע"ב] ודע כי בשגגת הסופר או המעתיק בא הפסוק הזה שלא במקומו. כי לפי סדר התיקראות היה לו להביא הפסוק שלאחריו מקידם לפי שהוא קדם במקרא.

ו) הוספתי חזית "מה" לפי שכך איחא במקרא.

ז) התיבות שהנגתי בשתי חלאי מרובע הוספתי, כי עלעדס

מדרש פרשה ב שיר השירים יט

עון עמך כסית כל חמאתם סלה [תלים פה ב"ג]; ומנין לכל העולם כולו שנ' אספת כל עברתך (שם ד). ומה לארץ כך לישראל על אחת כמה וכמה. את מוצא פעם אחת כעם הקב"ה על ישראל בימי יואל הנביא ונתסחד כל העולם כרו דכתיב תקעו שופר בציון (הריעו בהר קדשי) (ה) אספו עם קדשו קהל וכתוב בין האולם ולמזבח יבכו הכהנים (שם ב, מז יז) ומנין לכל העולם כלו? דכתיב ויקנא ה' לארצו (שם יח) [ובשעה שהוא מתרצה לישראל, מתרצה לכל העולם כלו דכתיב] ויען ה' ויאמר לעמו הנני שוכח לכם את הדגן (שם יט) [ומנין לכל העולם כלו? דכתיב] אל תיראי אדמה וגו' (שם כב).

ב. כשושנה בין החוחים זש"ה סבוני בדבורים דועכו כאש קוצים [תלים ק"ח, יב] נדמו עובדי עבודה זרה בקוצים [נדמו בדבורים] ונדמו בכלבים ונדמו כחיות (ג) נדמו בקוצים שנ' דועכו כאש קוצים (שם), נדמו בדבורים שנאמר סבוני בדבורים (שם), נדמו בכלבים שנ' כי סבוני כלבים עדת טרעים (שם כב, יז) ונדמו כחיות שנ' הקיפוני כארי (שם) וכתוב וארבע חיון ררבון סלקן מן ימא שגין דא מן דא [דניאל ז, ג] [ובארבעה חז"ג] עתידין [לדון] נדונין בקוצים דכתיב והיו עמים משרפות סיד קוצים כסוחים [ישעי' ל"ג, יב] ונדונין בדבורים דכתיב והיה ביום ההוא ישרק ה' לזבוב אשר בקצה יארי מצרים ולדבורה אשר בארץ אשור (שם ז, יח) ונדונין בכלבים דכתיב למען תמחץ רגלך בדם לשון כלביך מאויבים

אין שום הכנה לכל המאמר ולא נפלו מן הכתב רק בשגגת הכותב או המעתיק.

(א) ליחא שס במקרא והוא מן המקרא ב, א שס.
 (ב) כל רואה יכיר כי המלות שהוספתי [מוזגות בשתי חלואי מרובע] לא נפלו מן הכתב רק בשגגת המעתיק.
 (ג) עין הנחומא ריש פ' חוקה.

מנהו [תלים סח. כד] מאותן האויבים שירדו לך א) לחייך
 (ונדמו) [צ"ד: ונדונין] בחיות שני ואתה בן אדם אמור לצפור
 כל כנף ולחית השרה ג) [יחזקאל לט, יז] וכתוב בשד גבורים
 תאכדו ודם נשיאי הארץ תשתו (שם יח) ואכלתם חלב לשבעה
 ושתייתם דם לשכרון (שם יט) וכתוב ושבעתם על שכחני סוס
 ורכב וכל איש מלחמה (שם כ) וכתוב ונתתי את כבודי בגוים
 וראו כל הגוים את משפטי וגו' (שם).

בן רעיתי בעצי היער אעפ"י שישראל הן במדרגה
 התחתונה, הקב"ה קראן אחי ג) ורעי דכתיב למען אחי ורעי
 אדברה נא שלום נך וגו' [תלים קכב, ה].

כתפוח בעצי היער זש"ה כי כל אלהי העמים אדילים
 [תלים צ"ו ה'] בא הכתוב ז) להודיעך שכל הגוים עובדי ע"ז
 הם ואין בין זה לזה, והוא שאמר משה לישראל כי אתם
 ידעתם את אשר ישבנו בארץ מצרים וגו' ותראו את שקוציהם
 ואת גלוליהם עץ ואבן [דברים כ ט ט"ז] ולמה הוא מדמה אותן

א) עין פירש"י ז"ל במקומו.

ב) אין דרכו של המדרש הזה להרכות כיכ בכחובים, לפיכך
 נראה שהמאמר קטוע. ובילקוט יחזקאל רמז שפ איתא מאמר אחד
 המגוון במלת "מדרש" אשר ז"ל; בן אדם אמור לצפור וגו' זש"ה
 וכו' אמר ר' ומה אם להסגר בתבה י"ב חדש היו באים מאליהם שני
 והבאים זכר ונקבה מכל בשר בלו [בראשית ז' ועין שם ב"ר] מובאים
 אין כתוב כאן אלא והבאים מאליהם היו באים, להפסד מבשר גבורים
 עכ"ז הד"ד בן אדם אמור לצפור וגו' וכו' ע"ש והוא מעין דוגמא
 להמאמר שלפנינו. ואפשר שפה מקומו והסופרים השמטוהו מן הכתב
 ועיין פדר"כ פי ויהי בחצי הלילה.

ג) ירושלמי ברכות פ"ט, ה"א [י"ג ע"ב] ושם בירידה התחחונה
 ועיין עוד שו"ט מזמור ד'.

ד) מובא בילקוט רמז הקפ"ו אחר שהביא המאמר ממסכת שבת
 ומכ"י שלפנינו הוא לקוח ושם מוסף חיבוב שהם אלני סרק.

בעצי היער? מפני שאינן עושין פירות ואין בהן ממש דכתיב
 ישאוהו על כתף יסבלוהו וגו' [ישעי' מ"ו ו'] ד"א כתפוח זש"ה
 רכב אלקים רבותים וגו' [תלים ס"ח י"ח] [ד"א כתפוח] א) זה
 זמן מתן תורה בסיני ב) ולמה מדמהו כתפוח? שהוא חדשן
 של תפוח, ד"א כתפוח מה התפוח הזה מקדים פרוי לעליו,
 כך ישראל הקדימו נעשה לנישמע. בצלו חמדתי וישבתי,
 זה המישכן; ופריו מתוק לחכי זו התורה דכתיב טוב פריי מחרוץ
 [משלי ח' י"ט].

ד. הביאני אל בית היין זה סיני ולמה קראהו בית היין?
 אלא מה היין מגדל ג) את הגוף כך דברי תורה מגדלין ד) את
 עושיהן ומי שהוא עוסק בהן דכתיב כי לוית חן הם לראשך
 [משלי א, ט] וכתוב ב' מדכים ימליכו [שם] ח, טו) וכתוב שרים
 ישרו ונדיבים [ירמו סלח] כל יושפי ארץ [שם] טז) [ד"א] ה)
 מה היין הזה יש בו הרבה דמיונות כך הם דברי תורה יש בהן
 כמה מעטים. ועוד מה היין אין דרכו להנתן אלא בקנקן מרועע

א) היבות אלו אשר סגרתו נכסלו שלא לצורך כי כולו מאמר אחד.
 ב) המאמר פה קטוע ועיין מה שדרשו על זה בפד"כ פ'
 בחדש השלישי [דף ק"ז ע"ב] ובהערות שם ובפ"ר פ' עשרת הדברות
 קמיתה ובחזית על פ' כמגדל ומשם הבין המאמר שלפנינו.

ב) הילקוט שם אחר שהביא מאמר אחד המגין סרקבמה אשה:
 מביא את המאמר שלפנינו והוא לקוח ממדרש כ"י שלפנינו מחבילת
 ד"א הביאני וגו' זה סיני עד מהירות, וזה הלשון בעלמו איחא בין
 הרקח כי ז"ל שם: הביאני אל בית היין זה סיני ודגלו נתן
 וכו' ומה שהשמיט בעל הילקוט איזה שורות מהמאמר ההוא, אין
 להשלים מאחר שכבר ידוע שדרכו של בעל הילקוט זה לקצר באמרים.
 ד) בילקוט שם אחר שהביא את המאמר ד"א הביאני וכו'
 מסיים כשם שהיין מגדל את הגוף וכו' של' כי לוית חן הם וגו' והוא
 לקוח משה.

ה) מאמר זה ליהא בילקוט.

מדרש פרשה ב' שיר השירים

כך דברי תורה אינן מתקיימין אלא בגוף כשר (א) דכתיב יצפון לישרים תושיה מגן להולכי תום [משלי ב, ז] ד"א מה היין הזה כל המכיר (ב) בו אינו שבע ממנו, כך דברי תורה כל הדומד בהן אינו שבע מהן, ועוד מה היין כל השותה ממנו הוא ניכר (ג) כך ד"ת הדומדן ניכר בדיבורו, (והוא גבור בגבורים) (ד).

ודגלו עכי אהבה אלו מ"ש פנים ממא ומ"ש פנים מהור [מנין ודגלו] וכן הוא אומר אמרות ה' אמרות מהירות כסף צרוף בעליל וגו' [תלים יב, ז] אלו מ"ש פנים ממא ומ"ש פנים מהור (ה).

ה. סמכוני באשישות זש"ה ברב שרעפי בקרבי תנחומיך ישעשעו נפשי [תלים צד, יט] בראשונה היו דורשיין (חכמה) [צ"ל החכמים] לישראל בתוכחות (ו) כשהיו הדורות בשדותן, כיון שרבו היסורין אמרו להן (ל) ישראל בבקשה מכם אל תדרשו אלא בדברי נחמות, ד"א סמכוני באשישות אלו דברי אנדות רפדוני בתפוחים אלו דברי חכמה (ז) ומניין שנמשלו

(א) מובא בילקוט לעיל רמז הקפ"ה וגרסה של"ל גם פס מי שדעתו שפלה.

(ב) מובא עד אמרות טהורות מובא בילקוט ר' הקפ"ו ומכ"י שלפנינו היא לקוח.

(ג) לפנינו היה כתוב גבור וחקתי ע"פ הילקוט גם בסמוך היה כתוב חסד ניכר בדיבורו, נקרא גבור.

(ד) חיצות נכר בדיבורו קרא המעתיק גבור בגבורים מה שאינו מובן כלל.

(ה) עיין וי"ר ר"ש פ' אמור ופ' חקת [מהרב הגאון רמ"ג ז"ל] ועיין פדר"כ פ' פרה ומדרש חזית ב' ד'.

(ו) עיין חזית על פ' סמכוני ובפדר"כ פ' בחדש השלישי ושם בשינוי קנה גם חסר פה נושא המאמר.

(ז) ד"ח הם למשל עור מסכן שור משפט כמו שבה זכרוס בעירובין י"ג ע"ב ועיין מה שכתב בזה החכם דר' בערלינער בספרה

מררש פרשה ב שיר השירים כא

דברי חכמה בתפוחים א) ? שני' (כ) תפוחי ב) זהב במשכיות כסף
[משלי כה, יא] .

כי חידת אהבה אני מעשה ג) באשה אחת שהלך בעלה
למדינת הים ונתעבב עליה והיו שכנותיה אומרות לה למה את
יושבת ? אלו היה בדעתו לבוא אליך, כבר היה בא ולא נתעבב
עליך והיתה כתובתה עשרת אלפים ד"ו. מה היתה עושה ? בכל
יום ויום היתה מוציאה כתובתה ומסתכלת בה ודעתה מיושבת
עניה. ז) כך כשישראל באין לידי (מרה) [צרה] הן מסתכלין
בדברי (תורה) [צ"ל תוכחה] ובנחמות שבתורה מיד דעתן
מתישבת עליהן (ד) כתיב וכן (ה) ישוב ה' לשוש עליך לטוב
כאשר שש עד אבותיך [דברים ל, ט] וכתיב ו) ושב ה' אקקך
את שבותך וירחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך וגו'
(שם ב') אימתי ? באחרית הימים ו) (שם ד, ל) . ד"א בצר לך

ביערענט זבו' דף כ' .

א) עיין שם פדר"כ ושם בענין אחר .

ב) בקרא חפוחי כתיב .

ג) נראה ש"ל משל לאשה זעין פ"ר עשרת הדברות פ' קמייחא
ופדר"כ פ' אנכי אנכי .

ד) עיין איכה רבה על פ' זכור עניי ומרודי [מהרב הגאון
הג"ל ז"ל] .

ה) במקרא כי כתיב אך יותר נראה שכיון על המקרא
שבתוכחה [דברים כ"ח ס"ג] ולעומת זה מביא אח"כ את הפ' שלפנינו
שכלו נחמה ועיין בסמוך ועיין פדיו"כ פ' אנכי אנכי .

ו) סדר המקראות לא כן הוא אולם ברור הדבר שכיון על
הפ' דברים כ"ח ס"ד והפינך וגו' ולעומת זה מביא הכתוב ושם וקבצך
וגו' אשר הפינך וגו' ולפי הנראה נפל הפ' הראשון מן הכתוב ע"י שגגת
הסופר או המעתיק. וזהו לפי דבתי כוונת המאמר .

ז) גם פה מוסב המקרא הזה מל פ' והפינך וגו' [שם כ"ז]
ובזה יוכנו דברי המאמר .

ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים (שם), ה' ימים (א),
 וכתוב כי אל רחום ה' אלוקיך לא ירפך וכא ישחיתך ולא
 ישכה את ברית אבותיך (שם לא) וכתוב זאת ב) אשיב אל לבי
 על בן אוהיך [איכה ג' כ"א].

ג. שמארו תחת לראשי זש"ה ואנכי תרגלתי כאפרים
 קחם על זרעותי [הושע יא, ג] משל ג) למך שחיה לו בן
 והוא נוטלו על כתיפו ומנפו, הושיבו על ארכבותיו ומנפו, כיון
 שנקטה נפשו ממנו השליכו לארץ באו הכלבים וסבכוהו, כך
 ישראל, המב"ה היה נושאן על אויביו ד) ושמאו את מקדשו, אחר
 שהשליך אותן באו עליהן כל הצרות. ועוד משל ה) לבן
 מרכים שיצא לשוק והיה מכה ואינו מוכה, מבזה ואינו מתכזה,
 והיה סבור שבכבודו הוא מתכבד ולא היה מקבל עצתו של
 אביו ו) מה עשה המךך? אמר הריני מפליג דעתי ממנו עד

ח) ר"ל יומו של צבל של מדי, של פרה, של יון ויומו של אדום.
 ודע כי לפי הנחש העמים מוסב האי באחרית הימים על ושבת שלחחרי
 ולפי הד"א מוסב על שלמעלה ממנו ועיין עוד שר"ט מזמור ו' ואפשר
 שג"ל ה' דברים ועיין ד"ר פ"י.

ב) עין פדר"כ פ' איבי אנכי ובמדרש איכה טס מסיים ואין
 זאת אלא תורה.

ג) עיין איכה רבה על פ' איכה יעיב [מהרב הגאון רמ"ג ז"ל
 ופה חסר נוסח המאמר ועיין עוד מכילתא בשלח פ' ד'. ובילקוט
 הושע ר' תקכ"ח ממזין המאמר הזה: פ"ר וטעום סופר הוא, וג"ל
 איכה רבתי.

ד) נראה שהמאמר קטוע.

ה) עיין רוח רבה פתיחתא על פי ויהי בימי שפוט השופטים
 [מהרב הגאון הנ"ל] ומובא בילקוט האזינו רמז תקקמ"ה ומזין עליו
 מנילת אסתר והוא טעות וג"ל רוח רבה.

ו) ברות רבה הגרסא והיה עולה אלל אביו במרוצה ובילקוט
 טס בטרוניא אמנס הגרסא שלפנינו יותר נכונה.

שהוא יודע אם בכבודי הוא מתכבד אם לאו. כך היו ישראל בעוה"ז היו מכים ואינו מוכין, דכתיב וגם נמוגו כל יושבי הארץ מפנינו [יהושע ב, כד] היו מבזין ואינן מתבזין והיו סבורין שבכבודן הן מתכבדין, מיד אמר הקב"ה הריני מפליג דעתי מהן עד שהן יודעין אם בכבודי הן מתכבדין אם לאו [הר"ד] ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם כי דור תהפכות המה בנים לא אמוץ בהם [דברים לב, כ] וכתוב אלכה א) אשובה אל מקומי וגו' [הושע ה, טו] מיד בצר להם ישחרוני (שם). ד"א שמאלו תחת לראשי [זש"ה] כי נער ישראל ואוהבהו ב) וגו' [הושע יא, א] אמר ר' יוחנן הקב"ה היה מגדלנו ואומר לישראל לא נהגתם אתי כדרך שהבנים מתנהגים באבותיהם; הבנים כשהן קטנים אינן מכירים לכבד את אבותיהן אבל כשהן גדולים מיד הן מכירין לכבד את אבותיהן, ואתם בים אמרתם זה אלי ואנוהו [שמות טו, ב] כיון שנתגדלתם פשעתם בי שנ' בנים גדלתי ורוממתי והם פשעו בי [ישעי' א, ב]. וימינו תחבקני זה ב) סיני שנ' מימינו אשדת למו [דברים לג, ב] ד"א שמאלו תחת לראשי בעוה"ז דכתיב ז) והיה ה) ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו לקנות את שאר עמו וגו' [ישעי' יא, יא]. וימינו תחבקני בעוה"ז דכתיב נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו אם אתן את דגנך עוד מאכר לאויביך ואם ישתו בני נכר תירושך אשר

א) במקרא אלך כחיב. ועיין בפירש"י ז"ל שם.

ב) עיין קידושין דף ל"ו ע"א.

ג) עיין מסכת ברכות דף ו' ע"א ובחזיה על ס' לסומתי: בזכות ההורה שעתידין לקבל מימינו של הקב"ה של מימינו וגו' ע"ש ובמרגום על וימינו דאסיהב להון ביד ימינא די"י, ובמדרש זוטא ידרש שמאלו על עניי הכבוד וגם זה שם במרגום.

ד) בילקוט רמז הקס"ו אחר היבוס "יריעות עזים" כתוב שמאלו וגו' בעוה"ז וימינו וכו' בעוה"ז נשבע וגו' והוא לקוח מכו' שלפנינו.

ה) עיין שו"ט מזמור ו'.

יגעת בו וכו' כי מאספיו יאכלוהו וג) [ישעי' סב, חט].
 ז. השבעתי אתכם בנות ירושלם בצבאות או באילות
 השדה, אמר הקב"ה אני משביע אתכם בצבאות שעלו ממצרים
 א) ובשבטים שנדמו בחיות השדה דכתיב ב) נפתחי אילה שלוחה
 וכת' גור אריה יהודה, בנימין זאב יטרף. יהי דן נחש עדי דרך
 [בראשית מט, כא, ט, כז, יז] אם תעירו ואם תעוררו את
 האהבה אשר ביני וביניכם עד שתחפץ המלכות למסור^ההחרב
 בידכם דכתיב ונתתי נקמתי באדם ביד עמי ישראל
 [יחזקאל כה, יד] .

ח. קול דודי הנה זה בא זשיה נגד אבותם עשה פלא
 בארץ מצרים שדה צען [תלים עח, יב] את מוצא בשעה
 שבקש הקב"ה לגאול את ישראל ממצרים העמיד אבות
 העולם מקבריהן והראה להן הנסים שעשה לבניהן הה"ד נגד
 ז) אבותם עשה פלא. מי אמר קול דודי הנה זה בא התיגוקות
 שבישראל אמרו לאבותיהם קול אותו ה) שהיה מגדלנו ו) בא
 בזה הלילה. מדלג על החרים, וכי תעלה עד דעתך שיש
 חרים וגבעות בארץ מצרים? והלא כל ארץ מצרים אינה אלא

- א) על טס המקרא [שמות י"ב מ"א].
 ב) עיין ציר פ' ל"ט הנחומא פי וישלח סומה י"ח ע"ב וחזית
 על פ' השבעתי .
 ג) עיין שו"ט מזמור ט" וטס מביא הסכוק כי יוס נקס בלבי
 ישנה גאולי בא [ישעי' ס"ג ד'] והוא יוסר נכון לפי הענין .
 ד) בב"ר פי ל"ב נדרש כן על קריעת ים סוף ומשם לקח רש"י
 ו"ל פירושו להסי' נגד וגוי ומוצא גם בילקוט תלים במקומו, ובהרגוס
 הוא כמו שלפניו שקאי על ליל פסח .
 ה) עיין לעיל פ' ח' פי הגידה וי שאהבה נפשי ועיין עוד סומה
 י"ח ע"ב ושמות רבה פ' כ"ג .
 ו) אפשר שדרש מדלג כמו מגדל, אחר כחבי זאח ראימי ציין
 הרקח שמפרש כן .

בקעה אחת? אלא ההרים אלו (א) האבות, הגבעות אלו האמהות, לכך נאמר מדלג על ההרים, מקפץ על הגבעות. ד"א קול דודי, אימתי? ככשיבא (ב) מלך המשיח ויבשר לאבות העולם תחיהוהם אומרים מי הוא זה שבא לגדר את שנתנו מעינינו? והוא אומר להן אני מלך המשיח מבני בניכם באתי לבשר אתכם שהגיע הזמן שהבטיחכם הקב"ה שהוא גואל את ישראל והם אומרים לו לך ובשר לאדם הראשון על אותו היום כתב ידנו יושבי סלע מראש הרים (ג) יצוחו [ישעי' מב, יא] אם ידנו כמה יצוחו? אלא ידנו שיחיו ויצוחו על החיים שהיו מעכבין עליהם את הישועה בעולם הזה. אמר רב אחא מן המקרא הזה את למד שמחל הקב"ה על עונותיהם שכ ישראל, דכתיב יחיו מתיך נבלתי יקומון הקיצו ורגנו שוכני עפר כי מל אורות מליך וארץ רפאים תפיל, [שם כו, יט]. אמר ר' תנחום אדרעי"א ארעא תפקידא תסלט ז'.

ב. דומה דודי לצבי או לעופר האולים זש"ה אם אמרתי משה רגמי (ד) [תלים צד, יח] וכמה הוא מדמהו לצבי? אלא מה צבי הזה אעפ"י שישן עינו אחת (ו) פתוחה כך הקב"ה אעפ"י

(א) ב"ר נ' בזכות חכמה שני' מדלג על ההרים, וזילקוט: מדלג על ההרים בזכות חכמה מקפץ על הגבעות בזכות חכמה וכן הוא בתרגום והמאמר במקודם לזה לקוח מהחזית, ועיין בין הרקח על ס' זה.

(ב) בספרי דברים סי' שמ"ד נדרש על אליהו ונפסדריכ סי' החדש, ר' יודן בר"ה וכו' קול דודי הנה זה בא זה מלך המשיח. (ג) עיין ספרי דברים [דפוס איש שלום] ס' שלג וילקוט ישעי' במקומו, ורש"י ז"ל מביא שם ת"י ופירושו לקוח מהספרי. (ד) עיין ירושלמי ברכות פ"ה ה"ב [מהרצ הגאון רמ"ג ז"ל] ומובא עוד שם חגיית פ"ה ה"א [ס"ג ע"ד].

(ה) לפי הנראה המאמר קטוע.
 (ו) עיין חזית על סי' ברה דודי ובסוף הספר יבואר עוד.

שהוא כועס על ישראל כשהן באין לידי צרה הוא מצילן ,
 שנ' הנה זה עומד אחר כתלינו. ואפילו אחד מישראל והוא
 בסוף העולם ונתון בצרה והוא קורא להקב"ה , הקב"ה עונה
 אותו ומצילו רכתיב מקצה הארץ אליך אקרא בעמוף כבי וגו'
 תלים סא, ג]. א"ר תנחום מעשה בספינה אחת וגו' (6) של גוים
 שהיתה פורשת מים הגדוד והיה בה תינוק אחד יהודי עמד
 עליהן סער גדול בים ועמד כל אחד ואחד מהן והתחיל נוטל
 יראתו בידו וקורא ולא הועיל כלום כיון שראו שלא הועילו
 כלום אמרו לאותו יהודי בני קום קרא אד אלהיך שישמענו
 שהוא עונה אתכם כשאתם צועקים אליו והוא גבור. מיד עמד
 התינוק בכל לבו וצעק וקבל ממנו הקב"ה ושתק הים. כיון
 שירדו ליבשה ירדו כל אחד ואחד לקנות צרכיו. אמרו לו
 לאותו תינוק דית את בעי מזבין לך כלום? אמר להן מה אתון
 בעי מן הן אכסנאי עלובה? אמרו לו, את אכסנאי עלובה?
 אינון אכסנאי עלובה! אינון הכא ומעוותהון בבבל. ואינון הכא
 ומעוותהון ברומי, ואינון הכא ומעוותהון עמחו. ודא מהנון לחון
 כלום אבד את כד אהן דאת אזל אלהיך עמך. הח"ד כה'
 אלקיני בכל קראינו אליו [דברים ד, ז].

משגיח מן החלונות מבין כתפיהן של כהנים מציץ מן
 החרכים מבין אצבעותיהן [של כהנים] (ג).
 י. ענה דודי ואמר לי זש"ה שחו רעים לפני טובים [משלי

(א) לפנינו כמוז וגו', ונכתב בלדו [מהרב הגאון הנ"ל] עיין ד"ר
 סי' ואתחנן סוף המעשה וכן (פ"ט דברכות) [ג"ל ירושלמי פ"ט] דברכות
 ה"א ע"כ. והמעין באלו מקומות ראה יראה כי המעשה המובא באלה
 ד"ר אינו ענין לכאן. ואפשר שהמעתיק הראשון עדין לא ידע אח מדרכ
 זה וזו"ה במבוא נרחיב בזה הדבור. לכן מנאחי לנכון להביא סוף
 המחבר כאשר הוא בירושלמי שם ובלתי ספק עליו כיון המעתיק הראשון
 במלח וגו'. באשר שהוא מעיין הדרכ שלפנינו.
 (ב) עיין פדרי"כ פ' החדש הזה לכם ובחיות במקומו.

יד, יט] את מוצא באותו הלילה שאמר משה לפרעה כה אמר
 ה' כהצות הלילה וגו' וכתוב ומת כל בכור וגו' [שמות יא, ד-ה]
 היתה שם אשה אחת ואמרה, לא גזר משה אלא על מה
 שבבתים, אבל שבגנות הן נמלטין מה עשתה? נמלה את בנה
 והשמינה כנג הזמין לה הקב"ה כלב ז) ואכלהו, עמדה היא
 בחצי הלילה ומצאה את בנה בפני הכלב, מיד צעקה ומלאה
 את כל הארץ מצעקתה הד"ד ותהיא צעקה ז) גדולה במצרים,
 מיד ויקרא למשה ולאחרון לילה ויאמר קומו צאו מתוך עמי
 (שם לא) והלך פרעה אצל משה ז) ואמר לו צא ואדבר עמך,
 וא"ל משה איני יכול, א"ל למה? שכך ציוני הקב"ה ואתם לא
 תצאו איש מפתח ביתו עד בקר (שם יב, כב). חזר ואמר לו
 הבט אלי מן החלון, א"ל איני יכול, א"ל למה? אמר לו שכך
 אמרת לי אל תוסף ראות פני (שם י, כח) והיתה המגפה עסוקה
 בהן כל הלילה עד חצי היום אמר להן הקב"ה קומי לך רעיתי
 יפתי ולכי קך, וכן כתיב ויהי בעצם היום הזה הוציא ה' וגו'
 (שם נא) בעצמו ה) של יום.

יא. כי הגה הסתיו עבר וגו' זש"ה והכיתי בית החרף
 על בית הקיץ ואברו בתי השן וגו' [עמוס ג, טו] וכן את מוצא
 באנשי ירושלם שהיו עושין להם ד' טכסים של בתים בכל
 שנה; ניסן אייר וסיון עושין להם של שיש, תמוז אב ואכול

ב) עיין מכלתא פרשת בא פ' י"ג [דפוס איש שלום] וסו
 שהיו מזרים מקברין בבתיהם והיו כלבים באים וכו' עש"ה.

ג) דרש נעקה במפיק הא'.

ד) במכלתא סו ויקרא למשה וגו' מלמד שהיה פרעה מחזר
 ושאל בכל ארץ מזרים היכן משה שרוי וכו' ויאמר קומו. לאו אמר לו
 משה מחזרין אנו שלא ללאת בפרהסיא שנ' וכו' ע"ש ובשו"ע מזמור
 קי"ג והיה פרעה דופק על פתחו של משה ואהרן.

ה) עיין ברכות דף ט' ע"א ובתרגום וכו', ובעידן לפרא אהב
 רחומי ואמר לי קומי לך.

מדרש פרשה ב' שיר השירים

היו עושין להם בתים של זכוכית, תשרי מרחשון וכסליו
 עושין להם של עצי ארזים, מטת שבט ואדר היו עושין של
 שנדל(לפן א) וכל כך למה? מפני מרחותיו של סתיו ב. ד"א
 כי הנה הסתיו עבר [הגשם חלף הלך לו] אלו ארבע מלכיות
 ג. כך אמר הכת' הגשם, הסתיו, חלף, הלך לו [אכו ד' מלכיות]
 [ולמה מדמה אותן בגשם? אלא מה הגשם] כל מה שמוציאין
 הוא (הן שומפין) כך אומות העולם כל מה שהן מוצאין
 שומפין דכת' ויאמר ה' יען כי מאס העם הזה את מי השלוח
 ההולכים לאט [ישע' ה, ו] וכתוב הנני מעלה עליהם את מי
 הנחר וגו' (שם ז) וכתוב וחלף ביהודה שטף ועבר עד צואר
 יגיע וגו' (שם ח) ה. +

יב. הנצנים גראו בארץ זה משה ואהרן. אימתי העולם
 יערב? בשעה ו' שהאילנות נצנצים את עליהן. עת הזמיר

א) שדסין ל"ל ועיין בערוך ערך זה. ועין ק"ר פ' ד' על
 פ. אם יוליד אם ומ"א על פ' בימים ההם.

ב) בילקוט רמז חתקפו, ד"א כי הנה הסתיו עבר, הסתיו ששה
 חדשים ואין מרחות בו אלא כשהגשם יורד. דברים אלו לקוים מכ"ו
 שלפניו ולפי הנראה נריך למחוק מלת סתיו בחרף ולגרסו גשם.

ג) בפדר"כ פ' החדש ובחזית במקומו גרס מלכות הרשעה.

ד) הכונה שהפעל חלף מוסב על הגשם והלך על סתיו במקרא
 שלפניו, א"כ כאלו נכתב ב' פעמים סתיו ופעם גשם ומלת לו לרבות
 אחא מלכות הרבעית ואשר שזריך לגרום תחת אלו ד' מלכיות שהסנתי
 בפנים, זו מלכות הרביעית כאשר באמת כן נדרש בפדר"כ והסתות
 המסוגרות שאחר זה הוספתי לפי הענין.

ה) עיין סנהדרין נד ע"ב ובפ"ר פ' ותאמר ליון הוא נדרש
 על המלכיות כמו שלפניו. היה וכו' רואה את המלכיות וכו' לכן הנה
 ה' מעלה וגו' ע"ש.

ו) הוא נתינת טעם על מה שמדמה משה ואהרן בנצנים.
 ובמקרא נצנים חסר כתיב.

הגיע, הגיע זמן הגאולה שנגאלו (ה) ישראל ממצרים. וקול התור נשמע בארצנו זה משה. ולמה מדמהו בתור? אלא מה התור הזה משלים נפשו על מזונותיו כך משה השלים נפשו על ישראל, דכתיב ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא וגו' [שמות כב, לב]. ד"א הנצנים, נראו בארץ אלו הצדיקים, עת הזמיר הגיע (ג) [הגיע זמנן שכ רשעים שישברו] שנאמר שלחו מגל כי בשל קציר [יואל ד, יג] וקול התור נשמע בארצנו זה אליהו. ולמה מדמהו בתור? אלא מה התור הזה משלים נפשו על מזונותיו כך אליהו השלים נפשו על ישראל דכתיב ענני ה' ענני וידעו העם הזה כי אתה ה' וגו' [מלכים א יח, לז] וכתיב ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר ה' אלקים (ג) אברהם יצחק וישראל (עבדיך) היום יודע כי אתה אלקים בישראל ואני עבדך (ד) (שם לו) מהו ואני עבדך? אלא כך אמר אליהו לפני הקב"ה רבון כל העולמים אתה (ה) עתיד לשלחני באחרית הימים, אם דברי מתבטלין עכשיו האיך יקבלוני כע"ל; ולמה מדמה משה באליהו? כשם שעמד זה [בפרץ] כך עמד משה בפרץ [בעגד] [וכשם ש-] שמע הקב"ה

- (א) ז"ל שיגאלו ועיין בכל זה בפדר"כ שם ובחזית במקומו.
 (ב) התיבות המסוגרות נסלו מן הכתב כשנגת הסופר או המעתיק.
 (ג) במקרא חלקי כתיב וכ"ל.
 (ד) סדר המקראות לא כן הוא, כי הפסוק שהובא פה באחרונה הוא מוקדם במקרא. לכן נראה שהוליא עיקר דרשתו ממה שבפסוק ל"ז לא כתיב ואני עבדך ובפ' שלפניו כתיב ואני עבדך ח"כ ע"כ לדרשה קצתה ועיין בהערה שלאחר זאת.
 (ה) וכדברי רש"י ז"ל על פ' ענני [ל"ז] כתיב. וידעו וגו' כי אתה ה'. ואני עבדך [מביא פה התיבות ואני עבדך, ועיין בהערה שלפני זאת] וכשהשלתו לגשרם לע"ל יאמינו כי אם היום תענינו הוא נובע ממדרש כ"ו שלפניו והדרש שמביא מוקדם לזה. לקות מברכות דף ו' ע"ב.

צעקתו [של זה] שני ותרא את עני אבותינו במצרים ואת זעקתם שמעת וגו' [נחמיה טו, ט] [כך שמע הקב"ה צעקתו של זה] א.

יד. הראיני את מראיך, משל לאדם אתר שיש לו ב' אישה מכוערת ושמה חנה והיו פניה מכוערות, והיתה מכבדת אותו ביותר, והיה מצמער ואומר מה השם נאה, והמעשים נאים והפנים מכוערות. בא אצלו בעל החלום וא"ל למה את מצמער? א"ל בשביל האשה הזאת ששמה נאה ומעשיה נאים ופניה מכוערות. א"ל מה את רוצה להיות נאה? א"ל הן, לבקר נעשית נאה וראתה עצמה שהיא נאה הגביה דעתה עליו. בא אליו בעד החלום בליכה שנית א"ל מה את מבקש? א"ל בבקשה ממך תחזור חנה לכיעורה. כי קילך ערב ומראך נאוה, אמר הקב"ה לישראל אימתי קולכם ערב לפני? בשעה שאתם דחוקים בשעבוד דכתיב מקול מהצצים בין משאבים: שם יתנו צדקות ה' (שופטים ה' יא), ומהו צדקות פרזונו בישראל (שם)? בשעה זו שנתפזרו מיד אז ירדו לשערים עם ה' (שם).

טו. אחזו לנו שועלים, שועלים-אדו המצרים ה' שועלים קטנים מחבלים כרמים, מה היו עושין? בשעה זו שהיתה אשה

-
- א) התיבות המסוגרות הוספתי לפי הענין.
- ב) עיין הענין ב"ג ע"ב [מהרב הגאון רמ"ג ז"ל] והכוונה כמו שסיים בסוף המאמר אימתי וכו' בזמן שדחוקים וכו'.
- ג) עיין חדא"ר פי' ז' ד"א חין משאבים וכו' מחוך שלומדים ושואבין וכו'.
- ד) עיין פסחים פ"ז ע"ב ועירובין נ"ד ע"ב וחדא"ר שם חסד גדול עושה הקב"ה שפזר את ישראל וכו'.
- ה) פה המאמר קטוע ועיין בחזית במקומו ועיין חדא"ר פ"ז ובמסכת סוטה דף י"ב ע"ב היא בענין אחר.
- ו) גם פה חסרים חזיה מלות ועיין חזיה במקומו ובזו"ע שם: אחזו לנו שועלים אלו המצרים הזקנים. קטנים וכו' אלו בניהם

הרה היו באים וכותבים אותו היום וכשהגיע ימיה ללדת היו באין ויושבין על פתח ביתה וראו עמדו מפתח ביתה עד שהיא ולדת, וכיון שהיתה יולדת נומדין את התינוק ומשליכין אותו ליאור. בוא וראה מה עשה הקב"ה עמם, השמידם (מעשר) [בעשר] מכות ושינקם בים. ועליהם הוא אומר טבעו גויים בשחת עשו וגו' (תלים ט, מז). וכרמינו סמדר אלו ישראל.

מז. דודי לי זאני לו [זש"ה] וארשתוך לי לעולם וארשתוך לי בצדק ובמשפט וגו' וארשתוך די כאמונה וגו' (הושע ב' כא-כב). ולמה ארשתוך ג' פעמים? כנגד אבות העולם; אמרו [ישראל להקב"ה] במה ארשתנו? אמר להן בה' דברים שהעולם מתקיים בהם ואלו הן צדק ומשפט, חסד ורחמים ואמונה. בצדק ומשפט כתיב ציון כמשפט תפדה ושביה בצדקה [ישעי א' כ"ז]; בחסד וברחמים כתיב וחסדי מאתך לא ימוש וגו' אמר מרחמך יי' [שם כד' י'] ובאמונה כתיב ולא אשקר באמונתי [תלים פ"ט לד'], א' [ד"א] דודי לי זאני לו, זש"ה עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו [ישעי מ"ג כ"א] אמר הקב"ה לישראל אם ראיתם שמים וארץ שנתמוטטו, דעו שהפרתי את הברית אשר כרתי את אבותם דכתיב כי כה אמר יי' אם ימדו שמים ממעג וגו' [ירמיה לא, לו].

יז. עד שיפוח היום זש"ה הוי המתאוים את יום ה' ד (עמוס ה' יח). ונסו הצדקים יום שאין בו צלח) דאוח"ע כד"א סר

-
- וכו' מוכח בילקוט אך הפי' שני ויעש להם בחים ליחא בזמנא .
 א) עיין בילקוט המכירי על ישעי' א', כ"ז כמה שמוצא שם בשם חלה הדברים . . . [בדברים רבה ליחא] .
 ב) עיין ירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ו [דף כ"ז ע"ב] ושם נדרש בעיני אחר . ועיין עוד שו"ע תזמור ק"ד .
 ג) במקרא' שם מלמעלה כתיב .
 ד) חיצה וגו' חסר . כי הדרש סוכב והולך על סיפא דקרא .
 ועיין סנהדרין ז"ח ע"ב .
 ה) עיין תנחומא פ' וירא והילקוט מביא מאמר זה על הפ' עד

צדק מעליהם) וה' אתנו (כמדבר יד'ט). אותה השעה הקב"ה מחזי' שכינתו לציון כצבי הזה שהוא חוזר למקומו). . סב דומה לך דודי לצבי, למקום שנגלה בו בין הכתרים ג). ומנין שבאוה"ע חכתוב מדבר? דכתיב כי הגה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יורח ה' (ישעיה ס' ב).

פרשה ג'

א. על משכבי בלילות זש"ה אזכרהו) גניתי בלילה עם לבבי אשיחה (תלים עז). אמרה כנ"י לפני הקב"ה רבש"ע אני נזכרת נסים שעשית לי בזה הדילה בלילה פסח ואומר השכח אותה העמידה ואותם הרגלים? הוי אומר השכח חנות אל אם קפץ באף רחמיו סלה, אף על גב שהוא כועס רחמיו קרובין).

שיפוח היוס. והמאמר שלאחריו הוא מכ"י שלפניו.

א) מובא ברמב"ן פי' שלא ובפירות שה"ש המיוחס להרמב"ן כתוב בזה"ל. ונסו הללוים במדרש שה"ש חלו שרי האומות של מעלה והמלאכים שלהם וזה פירוש נכון של הפסוק סר ללס מעליהם נפל שר שלהם וכו' מפירוש הרמב"ן ז"ל והכונה על מדרש שה"ש שלפניו ואפשר שז"ל שרי ונפל בשגגת המעתיק.

ב) ציין הרקת מנה לבי וחיל חוזר למקומו כך שכינה מחזור וכו' צמלח וכו' כיון על מה שכחוב לפניו וכן מסיים שם למקום שנגלה צין הכתרים.

ג) בחזית ובזוטה נדרש בענין אחר ע"ש ועיין בהרגוס על פ' זה. ופלא שהחכם מהרש"ב נ"י אינו מזכיר בהערותיו לזוטה ח. אות לא שהע' שמות כבר מוזכרו בהרגוס שם. כי זה לשונו. שמה רבא מפרש בשנעין שמהן וכו'. ועיין לונץ בספרו על הדרשות דף רע"ג—עד מ"ש מענין זה באורך.

ד) עיין איכה רבה ח' פסוק כ"ג [מהרב הגאון רמ"ג ז"ל] ועיין עוד פדר"כ פ' שוש חשים ושויט מזמור קי"ג וילקוט איכה רמז אלף כ"ג. ה) שם בא"ר כך הוא נדרש ועיין ילקוט המכירי ישעי' מיט

מדרש פירוש ג' שיר השירים כז

ד"א עד משכבי בליכות בלשון נקיה א) דברה התורה
 ב) ... ממה שהיו המצריים משעבדין בהן ולא היה אחד מהן יכול
 ליגע במטתו. מה עשה המקום עמהן? אלא כשהיתה אחת מהן
 יוצאה לשאב מים מזדמנין לה יצני מלאכים ומיד מטבילין
 אותה ג) וממלאין את הכר שלה דגים קמנים הה"ד בפרש שדי
 מלכים ד) תשכג בצלמון (תלים סח מז). ולמה דגים קמנים?
 מפני שדגים קמנים מפרין ומרביין.

ב. אקומה נא ואסובבה בעיר, את מוצא שלא נגלה
 הקב"ה עליהם במצרים מפני שהיתה מלאה עבודה זרה לפי
 שאין הקב"ה משרה שכינתו במקום שיש בו ע"ז, והיכן נגדה
 להן? בשדות ה). וכן את מוצא באנשי ירושלם מה הוא אומר?
 כי קצר המצע מהשתרעו (ישעיה כח ב), אמר הקב"ה אני וע"ז
 איני יכול לדור במקום אחד. בוא וראה מה עשתה הנאת ע"ז
 בישראל? יום שנהרג זכריה בא יואש להכניס צלם ז) בהיכל
 עמד זכריה עד פתחו שד היכל ואמר לו אין אתה מכניסהו עד
 שאתה הורגנו עמד והרגו, והיה הדם תוסס ר' ונ' וכ' שנה ח).

-
- יד מה שמביא שם בשם מדרש דשמו"ע .
 א) כלשון הזה נמלא הרבה פעמים בהנחומא . מהם צפ' וישב
 על הפי' וחשב צלוחין קשהו .
 ב) חסר ח"זה חיבות .
 ג) עיין סוטה דף י"א ע"ב ושם נדרש על ה"פ אם תשכב
 [תלים ס"ח י"ד] ועיין עוד הדל"ר ס"ז .
 ד) נראה שדרש מלכים כמו מלאכים .
 ה) עיין מכילתא ריש פ' בא וגמנה בהנחומא שם .
 ו) עיין יומא דף ט' ע"ב .
 ז) עיין דה"י ב' כ"ד פ' כ"ב. ועיין סה"ד ח"א אות ג"א ס"א
 ועיין עוד רשימ"ל גיטין דף נ"ז ע"ב .
 ח) עיין ק"ר ג' ט"ז ושם רנ"ב שנה ונראה שט"ס נפל פה ונ"ל
 ר' ונ' וכ' שנה . כי לולא זאת היה לו לומר ר"ע שנה . אך דע כ'

עשו כל תקנה שבעולם ולא נתקן א) גרפו אותו ולא נתקן ב)
 בנו עכיו בנין ודא נתקן עד שבא נבזראדן וגבה אותו [החובג].
 ג. מצאוני השומרים ד) ר' יהודה ורבי נחמיה ר"י אומר
 בשומרי מצאת הכתוב מדבר, ורבי נחמיה אמר בשומרי כל דור
 הכתוב מדבר דכתיב נפשי לה' משומרים לבקר שומרים לבקר
 (תלים קל ו). אמר רבי יצחק ה) רבש"ע מן שאתה עושה בעיה"ז
 אנו יודעין שאמונתך רבה לעתיד לבא דכתיב חדשים לבקרים
 רבה אמונתך ומה כתיב בתריה? הלקי ה' אמרה נפשי עד כן
 אוחיל לו (איכה ג' כג-כד). את שאהבה נפשי ראיתם, כל מה
 שהקב"ה עושה להן לישראל בגלוי הוא עושה להן דכתיב זכר
 חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ וגו' (תלים צח,
 ב).

ד. כמעט שעברתי מהם, את מוצא בשעה שהיו השומרין
 תופשין לאחד מישראל כיון שהיה מפליג מעמ היה המלאך
 תופשו ומוליכו אצל אמו והיתה אומרת לו בני מי הביאך לכאן
 והוא אומר לה הנה הוא עומד אחר כתלנו והיו יוצאין ורואין
 ולא היו מוצאין שם אדם. כמעט שעברתי מהם, אמר רבי יוחנן
 מקרא זה מסו[ר]ם הוא חציו להקב"ה וחציו לישראל, שר

לפי דעה בעל סה"ד [שם אנה ג"ח ק'] לא היו יוחר מרל"ח שנה
 וכן הגיה הרד"ל ז"ל בפירושו לק"ר שם .

ה) עיין גיטין דף כ"ז ע"ב . איכה רבה [פסיחא] סימן כ"ג
 ק"ר שם .

ב) שם בגיטין ובא"ר גרם ולא אדמי ליה ובק"ר ולא שחק והוא
 הוא . ובפדר"כ פי' איכה גרם ועדיין הדם חוסס וכן גרם הירושלמי
 פ"ד דתענית סוף ה"ה .

ג) עיין במקומות שזיינתי עליהם בהערות הקודמות .

ד) עיין לקמן פי' ה' , פסוק ד' .

ה) עיין מכילתא בשלח פי' ד' ושו"ט מזמור כ"ה ובא"ר פי' ג'

סי' ח' גרם ר' אלכסנרי , ועיין פירש"י ז"ל על איכה ג' כ"ג—כ"ד,

הקב"ח, אמר הקב"ה אעפ"י שהכעסוני ישראל כמה פעמים, לא הנחתים עד שהכנסתים לארץ ההיד ואעש למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים וגו' (יחזקאל כ' כב ה). הציו לישראל אמרו ישראל מכיון שהארץ אפו עמנו אין אנו ב' מניחין אותו (ג) והוא שמשח אמר אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה (שמות לג, טו) וכתוב כי כמה יודע איפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך וגו' (שם טז ד). עד שהבאותיו אל בית אמי זו א"י אלו חדר הורתי זו בית המקדש.

ה. השבעתי אתכם בנות ירושלים, אמר הקב"ה אני משביע אותן בצבאות שעלו ממצרים ובשבטים שנדמו לחיות השדה, נפתלי אילה שכוחה גור אריה יהודה, בנימין זאב ימרף (בראש' מט, כא, ט, כז יב ה). אם תעירו ואם תעוררו, אם תעוררו [אם] מדדלים (ו) אתם עצמכם מן התורה, אני מתיר את דמכם כצבי וכאיל.

ד"א ארבע ז' שבועות השביע הקב"ה את ישראל, אהת שלא יגלו הקץ, ואחת שלא יגדו סוד העבור, ואחת שדא יעלו דא"י בחימה... ואחת שדא ימרדו במדכיות, ד"א אם תעירו ואם

ה) רישא דקרא והסנותי את ידי, והוא דרש נכון על פסוק למעט שעברתי מהם—שוב המלחתי את עצמי.

ב) עיין מכילתא בשלח מסכתא דסירחא פ"ג.

ג) נדרש כן על סיפא דקרא „אחזתיו ולא חרפני“, ועיין וי"ר פ' ח' ס' י"ב ובמל הילקוט מביאו במקומו, ודע כי בעל הילקוט הרכיב פה את המאמר שלפנינו עם המאמר של וי"ר, ועשה מהם מאמר אחד כי שם ליחא להס' שמות לג'. ט"ז והוא מביאו, כאשר הוא לפנינו.

ד) סיפא דקרא, הלא בלכתך עמנו ונפלינו אני ועמך וגו'.

ה) עיין לעיל פ' ב' ז'.

ו) דרש מלשון עוכרו חרמותיה [ישעי' כ"ג י"ג].

ז) עיין כתובות קי"א ע"א ושם בשינוי לשון [מהרכב הגאון]

מדרש פרשה ג' שיר השירים

תעוררו את האהבה ביני וביניכם עד שתחפץ המלכות למסור
החרב בידכם.

ו. מי זאת עולה מן המדבר [מן הגליות שנמשלו למדבר]
א. את מוצא בשעה שישראל עולין מן הגלות דומין בעיני
אוה"ע כעשן, דכתיב כאשר ינום איש מפני הארי ופגעו הדוב,
ובא (אל) נ) הכית [וסמך ידו אל הקיר] ונשכו הנחש (עמים
ה' יט). אמר הקב"ה ארו (הסמכתי) ג) עיני אפילו שעה אחת
לא היה לכם תקומה, דכתיב לוקא כעס אויב אגור סן ינכרו
צרימו סן יאמרו ידנו רמה (רברים לב, כז). וכתוב לא אעשה
חרון אפי לא אשוב לשחת אפרים (הישע יא, ט). מקומרת מר
ואהלות מור זה אברהם דכתיב מור ואהלות קציעות כל בגדותיך
(תלים מה מז), בנות מלכים (שם), אלו הגר וקמורה. נצבה
שגל לימינך בכתם אופיר (שם יא) זו שרה, ולבונה זה יצחק
שמסר נפשו כלבונה. מכל אבקת רוכז זה יעקב אבינו, מה
הרוכל הזה יש עמו כמה מיני חפצים כך העמיד יעקב אבינו
צדיקים ונביאים, כהנים, כוים ומלכים. מי זאת עוכה מן המדבר
ג' סימנים היו אוה"ע רואין בישראל. בכל שנה ושנה היו
באין ומקיפין סביבות ירושלם ובשעה שהיו רואין עשן ה)
הקמרת מכוון למעלה, היו יודעין שכל השנה כוכה טובה י

רמ"ג ז"ל] ועיין עוד חזית ב' ז' ותחומא דברים .

א) חיות אלו "מן—למדבר" הוספתי ע"ס הענין קובן הוא ציין
הרקח : ד"א עולה מן המדבר מן הגליות שנמשלו למדבר ובשגגה
נפלו מן הכחב .

ב) ליחא במקרא ובסנהדרין ז"ח ע"ב נדרש המקרא זה על
לע"ל ע"ס .

ג) ז"ל הסכתי [מהרב הגאון הגיל .

ד) ז"ל שנאמר ויאבק איש עמו [בראשית ל"ב כ"ה] ועיין חזית
כל העיין בתחומא פ' וירא .

ה) עיין בתחומא פ' הלצה כיון שהיה עין הקמרת וכו'.

בשעה שהיו רואין שעיר'ה) המשתלח חוזר היו יודעים שכעס הקב"ה על עולמו, ובשעה שהיו רואין לשון של זחרות מלבין היו הולכין משם שמחים, שנא' (ג) יפה נוף משוב כד הארץ [תלים מ"ח ב'] .

[ד' ח'] . הנה מטתו שלשלמה, אמר ר' חונא ג בא וראה כמה קשים העונות. עד שלא יחטא האדם אימתו נופלת עד כד הבריות ואפילו על החיות ואפילו על הרוחות, דכתיב וראו כד עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך וראו ממך (דברים כ"ח י'). [ו]תני ר"ש (ז) בן יוחי (אל תקרא (ח) וראו אלא וראו) כד אפילו רוחות ואפילו שדים, (ו) ובשחוא חוטא אימת אחרים נופלת עליו דכתיב הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים וג' אחוי חרב וג' מיוחד כלילות, ומי קטרגו? תני (ז) ר' שמעי' עלה היוד ונשתמח לפני

(א) עיין ירושלמי יומא פ"ק שני סעיפי ה"ג [מהרב גבאון הכ"ל] .

(ב) עיין שו"ע במקומו .

(ג) בירושלמי ובמדרשים בא ר' חונא תחת ר' הונא, ועיין פ"ד ס"ג [מ"ד ע"ב] עד סוף הענין .

(ד) עיין פ"ד ס"ג שם, והחכם מהרש"ב [שם הערה מ"ח] כתב שלריך לומר ר' ישמעאל וכן הוא שם. אך המאמר נובע מירושלמי ברכות פ' אין עומדין ה"א ושם גרס רשב"י לכן נראה שפ"ס נפל בפסיקתא שם ואפשר שזה לחוד וזה לחוד, הדרש דירושלמי, אשר סוגב והולך על המקרא דברים כ"ח, הוא מרשב"י והדרש דהתם הוא מר"י. ועיין חזית במקומו ובילקוט משפטים רמז שס"ב מה שמביא בשם ספרי .

(ה) לא ידעתי לכוון מהוא פירושו של ה"ח וראו וכו' ובירושלמי שם ליתא .

(ו) כן הוא בירושלמי שם .

(ז) ירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ו [דף כ' ע"ג] גרס ריב"ל ואפשר

הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע מה אם זה שהוא גדול שנחכמים
 במל אות אחת מן התורה, כך כל מי שיבא אחריו ויבטל אות
 אחת נמצאת כל התורה כדה בטלה. באותה שעה כעס הקב"ה
 עליו ואמר שלמה! ולשמחה מה זו עושה? (קחת ב' ב'), מה
 עמרה זו בראשך? רד מכסאי, א"ר יוסי, בר' חנינא ירד מדאך
 בדמות שלמה והורידו מכסאו וישב לו תחתיו. והיה שלמה
 מחזר על הפתחים שלש שנים ואמר אני שלמה בן דוד אני
 קהלת. ואינון אמרינן ליה מרכא יתיב על כורסא (א) דידיה
 ואת אמרת אני שלמה, אני קהלת? והי' מכין אותו בקנה
 ומביאין לו קערה של גריסין. דסוף (ג) נב' שנים הלך לישן
 אצל זקנה אחת והיה בוכה כל אותו הלילה אמרה ליה למה
 את בוכה? אמר לה אני מתביש לומר לך, למה? שאין את
 מצדקת אותי, אמרה ליה אעפ"י כן אמור, אמר לה אני שדמה
 אמרה ליה ואיך ירדתה מגדולתך? אמר לה פעם אחת הייתי
 משתעיה במבעתי ובא שיר שימדין (ג) וחמפה ממני והשליך אותה
 לים, אמרה ליה באותה השעה ובאותו היום נזדמן לה דג גדול
 ומצאה אותה בתוכו א"ל אם אתה רואה אותה אתה מכירה? אמר
 לה הן אמרה לו... (ד) לבקר הראתה אותה לו והאיר כל

שפנינו היה כתוב יהושע וסופר טועה עשה שמע"י ועיין ו"ר פי"ט.
 (א) בירושלמי שם, מלכא יתיב על כסיליון, ובפד"כ פ' אחרי
 "ושב על כסלו".

(ב) ליחא שם בירושלמי ובבבלי גיעין ס"ה ע"ב ב"ה הסיפור
 בענין אחר, ובעין סיפור זה שלפנינו גמלא בספרי הערבים עיין
 דר' לי א' פראנקעל, עראגישע קעניגע, וויען 1876 למספרס [ומחורגס
 לעברית מאח שמעון זאכער "מלך אביון" בודאפעסט 1887].

(ג) עיין ערוך השלם לקאסוט ערך זה. לפי הנראה לא
 ידע עדיין המחבר אה המדרש שלפנינו שם אשמדאי. ואפשר שכולו
 הוא הוספה מאוחרת ועיין לעיל פ' א' פ' ה' ועוד בסמוך.

(ד) הוא סימן על הסרון איזה חיבוב שהיו מטושטשות, ומקודם

הבית כלו. כיון שראה אותה מיד היה תולה קומו ובוכה, כיון שנתנה באצבעו בא מדאך ונמלו והשליכו בשערי ירושלם מיד שלח אצל בניהו בן יהוידע הכהן ואמר לו בבקשה ממך בקש עלי רחמים, מפני שיש לי ג' שנים מחזר על הפתחים ולא עוד אלא שאני ערום ועריה. ועתה הזכר אותה הישיבה שהיינו יושבין אני ואתה... וזה סמן אני נותן כך, כך אצל נשותי והן (תגידו) [והן תגדנה] לך כיצד מנהגו של המלך הזה היושב על כסאו; מיד הלך בניהו אצל סנהדרין וגזרו תענית ובקשו רחמים כל אותו היום, אח"כ הלכו אצל נשותיו ואמרו להן כיצד מנהגו של המלך ה' הזה עמכם? ספרו להם (המעשה) [צ"ל המלך שלמה] מקודם היה בא אצל כל אחת ואחת לילה א', ועכשיו הוא מחזר עד אלף נשים בלידה א' מיד הזכיר [בניהו] את השם והורידו מכסאו, ובא מלאך וחטפו לשלמה והחזירו לכסאו נ).

אמר ר' הונא כמה קשים העונות, עד שקא חטאו ישראל כתיב ורדפו מכם חמשה מאה וגו' [ויקרא כו יח] וכשחטאו מה כתיב, איכה ידרוף אחד אלף וגו' [דברים לב ל] אלף, זה החרש והמסגר אלף [מלכים ב טז כד], ושנים יניסו רבבה [דברים שם] זה אחשורוש והמן, אם לא כי צורם מכרם (שם)

כהוב לכסאיה.

ה) עיין מסכת גיטין דף ה"ל.

ב) עיין לעיל כ"ט ע"ב הערה ג' ופרשה ה' פ' ה' ואם כל הספור הזה אינו הוספה מאוחרת ז"ל שסיד שימדין [ואפשר שז"ל שימדין כמו שגרס בב"ר פ' ל"ו] הוא הוא המלאך, אשר ירד בדמות שלמה, ובזו"ר פ' ה' סו' ה' משונה הגירסא. ודע כי ראיתי לזעל יד יוסף שכתב בהקדמתו למדרש הגדה בראשית [נדפס בזוהרשא תרל"ו] סכן ביד רש"י ז"ל היה נמלא מא"ב ומיין לרש"י ז"ל איוב כ"א, י"ח והוא טעות במח"כ, כי רש"י ז"ל או על ב"ר שם או על יו"ר שם נחמין ובח"ב ליחא כזה הלשון.

מדרש פרשה ג שיר השירים

זה אנרחה (ה) , וה' הסגרים (שם) כמשמעו .

ד"א איש חרבו אמר ר' הונא כמה קשים העונות עד שלא חטא אדם תורתו נעשית לו כחרב (ג) דכתיב עליו רוממות אל בגרונום וחרב פיפיות (ג) בידם [תלים קמט ו] וכשחטא נעשית לו חרב דכתיב כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה [משלי ז כו] .

[ז] אפריון עשה לו המדך שדמה, זש"ה יפה נוף משוש כס הארץ [תלים טח ג] , זה בהמ"ק (ז) ולמה הוא מקיפו (ה) לחרב שחיה חרבן של ישראל , שכל הימים שהיה בהמ"ק קיים לא היה צר ואויב יכול לשלוט בהן דכתיב לא האמינו מדני ארץ וכר יושבי תבל כי יבא צר ואויב בשערי ירושלם [איכה ד יב] עשה לו המלך שלמה , הידוש בו דברים (אחר חזירתו מהיכלו) (ו) א"ר אחא ברי' יצחק בשעה שכננה שלמה את ביהמ"ק לא הניח אילן בשדה שלא נטעו ישד זהב בכתלי בהמ"ק , ובשעה שהיה אילן שבחוץ עושה פירות היה אילן שבשפנים [ג"כ]

- (ח) עיין פדרי"כ פ' החדש [דף מ"ג] ובהערות שם .
- (ב) כחוב בהרגוס כולהון אחידין בפסגמי חוריתא דמתלין לחרבא ובפירש"י על מלומדי מלחמה מלחמהה ש"ח .
- (ג) עיין שו"ט במקומו ובפירש"י ז"ל על פי זה .
- (ד) עיין פדרי"כ פ' ויהי ביום כלות משה ובחזית במקומו ובין הרקח כחוב נדרש במדרש על בריאת עולם והוא בזוטא ובמדרש במ"ר נדרש על בית העולמים כמו לפנינו .
- (ה) ר"ל למקרא שלפניו שכחוב צו אחזי חרב וחיבת מקיף פירושו הוא מסמיך ונמצא הרבה ממנו במשנה ובגמרא עיין ערוך ערך קף .
- (ו) חיבות אלו חין להם שחר , ואין ספק שהיה כחוב אכל לע"ל הקב"ה חוזר אחס דכתיב ושיטה זו שייכא למטה וסופר טועה כמנה כאן , ועיין בסמוך .

מדרש פרשה ג' שיר השירים לא

עושה פירות דכתיב (א) (פרוח תפרח וגו') (ג) אף גילת ורגן כבוד הלבנון וגו' (ישעי' ל"ה ב) [ואפשר שהיה כתוב המקרא (ג) ירעש כלבנון פריו] (תלים עב מז) אימתי יבשו? בשעה שהעמיד מנשה צלם (ז) בהיכל שני ופרח לבנון אמלך (ס) (נחום א ה) [אבל הקב"ה חוזר אותו לע"ל דכתיב פרח תפרח וגו'], מעצי הלבנון, מעצים שהביא חירם.

י. עמודיו עשה כסף כמד"א (שתומ) (ו) ווי העמודים וחשוקיהם כסף (שמות כז י'), רפידתו זהב זה כפורת כמד"א ועשית כפורת זהב (שם כה יב) מרכבו ארגמן זה הפרכת כד"א ועשית פרכת תכלת וגו' (שם כז לא), תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלים, אלו הן עשרים וארבע משמרות שהיו משרתים בבהמ"ק ז).

יא] צאינה וראינה בנות ציון זש"ה אשת חיל מי ימצא (משלי לא י) מפני מה נמשלה התורה) לאשה? ללמדך שכל מי שנושא אשה כשרה כאלו קיים את התורה כולה ועוד יותר ממה שאשת חיל עושה דבעלה התורה עושה לבעלה, בעטרה שעטרה לו אמו, זו התורה (ט) דכתיב ואל תמוש תורת אמך

(א) עיין יומא דף כ"א ע"ב ושם גרס ר' הוסיא ובחזית מובא בשם ים אומרים, ובתנחומא סדר תרומה הגירסא ר' לוי.

(ב) במקרא וחגל כתיב, וסופר טועה עשה ממנו וגו'.

(ג) כן הוא שם במסכת יומא.

(ד) כן הוא בחזית שם ובתנחומא שם וכן במ"ר פ' י"ב.

(ה) עיין בחידושי הרד"ל בפירושו של דברים הללו.

(ו) היה כתוב על הגליון שמות לומר שהמקרא הוא בספר

שמות ומשם בא אח"כ לתוך הספר והסופר טעה וסרס את האותיות.

(ז) עיין פדר"כ פ' ויהי ביום כלות משה ובחזית במקומו ועל

פ' הנה מקומו.

(ח) עיין מדרש משלי במקומו.

(ט) עיין מדרש משלי סימן א'.

מדרש פדשה ג' שיר השירים

[משלי א ח] ומה הוא עטרה שעטרה לו אמו ? זו תורה, חכמה ועושר ובכבוד וגדולה ומלכות (וממלכה) [צ"ל וממשכה] בוא וראה מה עשתה חכמתו [שך שלמה] את מוצא בשעה שהיה שלטח עולה לכסאו א) כיון שבא למעלה ראשונה היה ב) ארי של זהב פושט ידו ומקבלו, וכן למעלה שניה היה נשר פושט ידו ומקבלו, וכן למעלה שלישית היתה יונה פושטת ידה ומקבלו וכן כולם ג) עד שהיה מגיע לכסאו והיתה עטרה בפי היונה, וכיון שהיה יושב היתה מנחת אותה עד ראשו נראת נוגעת והיא אינה נוגעת ושבעים ד) קתדראות של זהב של זכנים היו מקיפין אותו והיתה היונה נוטלת ס"ת ומנחת אותה בחיקו כדי לקיים ה) מה שכתוב והיתה עמו, וקרא בו כל ימי חייו למען ילמד ליראה את ה' וגו' (דברים יב יט). ביום חתונותו ו, (והלא) כל ימיו של שלמה כחתן היה (אלא) שהיו מלכי אוה"ע משלחין לו את (בנותיהן וכותבין לו ז) במתנה)

ה) עיין פדר"כ שם במ"ר שם ובמגלת אסתר.

ב) בילקוט על מגלת אסתר רמז אלף מ"ו מובא מאמר ארוך על נורת כסף שלמה ומזוין עליו "מדרש" ורש"י מלכים א' יט, כחב וכל נורת הכסף מפורשת באגדת מגלת אסתר. אמנם עוד יותר מובא בחרנוס שני למ"א.

ג) התחלה המאמר חסר כאן כמו בן בהמדרש אשר הילקוט שם מביאו, ובחרנוס שני שם איחא.

ד) כן הגי' גם בילקוט שם וכן איחא בה"ש, שבועין כורסוין ושם נאמר כי עוד היו שני קתדראות מלבד אלו, אחד לכ"ג ואחד לסגן, ופה חסר.

ה) בחבניה שני שם ובמדרש ופותח הארון וכו' ונחנת לחוך ידו וכו' ע"ש.

ו) חיבת והלא אינה מובן וכן בסמוך חיבת אלה ואפשר שג"ל לפי ועיין מדרש זוטא במקומו.

ז) חיבת, "וכותבין" אין לה שחר לכן נראה שג"ל כמו שחקנתי

[צ"ל את בניהן ואת בנותיהן במתנה]. ע"י (שיתקיים) [צ"ל שנתקיים] בו ויחכם מכל האדם (מלכים א' ח' י"א) [זה אדם הראשון]. ה) מאיתן האזרחי (שם) זה אברהם (י) שישב במזרח הימן (שם) זה משה שני' לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא (במדבר יב ב); מכלכל (שם) זה יוסף שני' ויכלכל יוסף וגוי (בראשית מב, יב); ודרדע (שם) זה דור המדבר; ומחול (שם) זה שמחל (ג) הקב"ה על עונותיהם. וביום שמחת לבו, זה שמחת בית המקדש ד).

פרשה ד'

א. הנך יפה רעיתי הנך יפה, הנך יפה בתפילה, והנך יפה בבקשה. ד"א ה) אימת? בשעה שנכנסו חנני' מישראל ועזרה לתוך כבשן האש ונצלו, ראו אזה"ע אותו [הנס] והיו אומרים לישראל הייתם יודעין שיש לכם אלוה כזה וגרמתם לו שיחריב את ביתו. ויגלה אתכם (ככל-ג) העמים (והן היו אומרים וכו') ג) והיו מרקקים בהן עד שעמד עליהן גוש שד רוק ד) [והן היו

כפנים וכן כתוב בה"ש שם, כל שלטוניה קריבו ליה בניהון ובנותיהון. ח) כן הוא לנכון בהנחומא פ' חוקה ובפדר"כ פ' פרה ועיין שם בהערוה ודע כי המאמר פה קטוע.

ב) בהנחומא שם, שני' משכיל לאיתן האזרחי [הליכ פ"ט ח']. ג) בהנחומא ובפסיקתא שם, שמחל להם הקב"ה על עון העגל. ד) בפסיקתא שם מסיים זה בנין בית העולמים, ובמסנה סעניח כ"י ע"ב וביום שמחת לבו זה בנין בהמ"ק וזה כונת "שמחת בית המקדש" ובתרגום נדרש על יום הנוכת המזבח. ח) מובא בילקוט רמז תתקפ"ח אחר שהביא מאמר אחד ממדרש זוטא, וחסר ה"ן.

ב) נראה ש"ל לבין העמים. ג) שיטה זאת נכחבה שלא במקומה, ועיין בסמוך. ד) עיין רש"י סנהדרין ז"ג ע"א דה"מ ברק [מהרב הגאון]

מדרש פרישה ד שיר השירים

אומרים לך יי הצדקה ולנו בושת הפנים (דניאל ט ב) א' עיניך
 יונים זו סנהדרין גדולה וסנהדרין קטנה (ב) כמ"ד א' והיה אם
 מעיני העדה נעשתה לשגנה (במרבר טו, כד), מבעד לצמתך
 (מישיבה עד) (ג) שבא נבוכדנצר (ד) עד די ידע די שליט (ה)
 עילאה במלכות אנשא וגו' (דניאל ה כב); לצמתך כמו שג'
 צמתו כבור (ו) (איכה ג נג) [שבא לצמתך והקב"ה צומתו (ז) ד"א
 [מבעד] משבאו השונאים ורבו [ה]יסורין, (מבעד מיום שכאתם
 לידי צרה) דכתיב עד אנה יי תשכחנו נצח וגו' (ח) (תהלים יג
 ג) עד אנה אשית עצות בנפשי וגו' (שם ב) שערך כעדר העזים
 (אלו) [צ"ל אף] (הראשונים שבעים) ט) [צ"ל הרקים שביןך

רמ"ג ז"ל] חמס המאמר כבר מובא בפדר"כ פ' עשר העשר ובהנחומא
 פ' שופטים ובשניהם נושא המאמר ר' אלעזר .

(א) השיטה הזאת פה מקומה וכן הוא לנכון בפסיקתא שם
 ובהנחומא שם .

(ב) עיין בחזית במקומו .

(ג) אינו מובן מהו מישיבה עד ובילקוט ליחא ונראה שז"ל
 מיום שבא וכו' .

(ד) מובא בילקוט שם ומבעד למחך זה נבוכדנצר ומכ"י שלפנינו
 הוא לקוח .

(ה) חסר תיבת אלהא ועיין הנחומא דפוס וויניצאה פ' וארז
 [דף כ"ח ע"ג] ושם ג"כ חסר וסוף המקרא הוא יחסי עליה , ותיבות
 יבא יתגה היא ממקרא ד' כ"ב .

(ו) עיין רס"י איכה על פ' זה .

(ז) הוספתי ע"פ הילק ופ' .

(ח) עיין שו"ט במקומו ופירש י ז"ל שם .

(ט) לפנינו היה כחוב הראשונים שבעים שירשו וגו' [עיין
 מבווא] והרב הגאון רמ"ג ז"ל הניח תחת שבעים שבעים אך גם זה
 מחוסר הנייה לכן אין ספק שז"ל כמו שהגהתי בפנים , ושתי לשונות
 הראשונות הללו מביא רס"י ז"ל במקומו וסיים לשון זה במדרש שה"ש

חביבים] (אם יעברו בני) [צ"ל כיעקב ובניו] שגלשו מהר הגלעד כשהשיגם לכן שם. ד"א כאותן שצבאו על מדין בעבר הירדן שהיא ארץ גלעד. ד"א [אלו בני גד ובני ראובן ב] שירש את הר הגלעד בשביל העזים שלהם. (שכן משה י) אמר להן לישראל אם יעברו בני גד ובני ראובן אתכם את הירדן וגו' ואם לא יעברו חלוצים אתכם (במדבר ל"ב כ"ט):

ב. שניך כעדר הקצובות, אלו ישראל ג) שהן יושבין עדרים עדרים ונישאיין ונותנין בתורה. ד"א אלו ת"ח. ולמה הוא מדמה אותן לשנים? [אלא] כשם שאין כחו ז) של אדם אלא בשניו, כך אין כחן של ישראל אלא בתלמידי חכמים. שעלו מן הרחצה, שמרחיצין את ישראל מן העוונות, שכולם מתאימות, שהן יושבין זוגות זוגות ועוסקין בתורה, [ושכולה אין בהם, כל מי שלומד מהן אינו משוכלל. ה] ד"א [ושכולה אין בהם, שכל מי שהוא מכטל צרכיו ויושב ועוסק בד"ת מובטח לו שהוא בן עוה"ב שני' גם כי אך בני צדמות לא אירא רע כי אתה עמדי שבמך משענתך המה ינחמוני וגו' (תלים כ"ג ד), שבמך יארו היסודין, ומשענתך זו תורה ו].

והנה על מי כ"י שלפניו רק טעמו הכהב והיבות "יעקב ובניו" שקרא אותן "יעברו בני" ויחר הדברים המובאים פה כמו בני גד ובני ראובן העשו לה עיני המעתיק לחשוב שכולו מאמר אחד הוא, ולכן דלג ממלה שגלשו למלה שירשו, ויבואר עוד יותר במבוא.

א) מובא בילקוט שם ועל פיו הגסתי פה ועיין מבוא.
ב) קאי על המאמר כאותן שנבאו וכו' וצ"ל סקן משה אמר להן וכו' החללו מאתכם אנשים [במדבר ל"א, ג'] ועיין שם בספרי ובפירש"י ז"ל.

ג) מובא בילקוט שם והוא מכ"י שלפנינו ועיין תרגום על פ' זה.
ד) מובא בילקוט שם, רק שהוא מקלר מעט כדרכו בכל מקום.
ה) הוספתי על פי הילקוט שם -
ו) עיין שו"ס במקומו.

מדרש פרשה ד שיר השירים

ג. כחוט השני שפתותיך, זש"ה לכו נא ונוכחה יאמר ה' [ישעי א' יח], אמר הקב"ה לישראל, אעפ"י שאין לכם עכשיו לא סימן א) [צ"ל ולא שעיר המשתלח] ולא כהן גדול, כחוט השני שפתותיך [תפילת שפתותיכם חשוב בעיני כהן גדול שהיה לבוש כנדי שני], ב) אימתי זה יום הכפורים... ג) אלא כך בראשונה ד) היו קושרין אותו בחלונותיהן, יש מ' שהיה מרכיבן ויש מי שהיה מאדים והיו מתביישין זה מזה חזרו וקשרו אותו בסלע הה"ד לכו נא ונוכחה יאמר ה'. אם יהיו חטאים כשנים (שם), כשני' שכין שמים וארץ כשלג ירבינו, יתר מכן, אם יאדימו כתולע, כצמר יהיו, א"ר חייא בר אבא ה) אם יהיו חטאים כשנים, בשעה שחטאיו של אדם בשניו כשלג ילבינו יתר מכן, אם יאדימו כתולע כצמר יהיו.

ד. כמגדל דוד צוארך, זה מגדל ו) ביהמ"ק, ולמה מדמהו בצואר? שכל הימים שהיה בהמ"ק קיים היה צוארן של ישראל פשוט בין אוה"ע, וכיון שחרב בהמ"ק כביכול נכפפה צוארן כמד"א וישברתי את גאון עוזכם (ויקרא כ"ו יט), זה בהמ"ק. בנוי לתגפיות שכל הפיות מתפרדין אליו. אלה

ה) לשון התשנה יומא פ"ה מ"ט, אולם בכדי נסבה כי לא כסימן הליה מלחא כי אם ככפרה, והכפרה ע"י שעיר המשתלח באה לכן הוספזי חיבת ש"ה.

ב) מובא בילקוט שם וע"פ הקנתי צננים.

ג) פה חסר חיזה חיבות.

ד) עיין ירושלמי יומא פ"ו ה"ה ושבת פ"ט ה"ג ולפינו המאמר הגוע, ועיין חרוגס על פ' זה.

ה) בירושלמי שם גרם ורבינו.

ו) עיין חזית ומה שפירש"י ז"ל על פ' ושברתי גאון עוזכם [ויקרא כ"ו י"ט] ומובא גם בילקוט שה"ם שם.

מדרש פרשה ד שיר השירים לד

המגן תלוי עליו כל שלטי הגבורים, אלף ה) מגדלות היו בירושלם, כל גבור וגבור שהיה בעולם היה (לו שליט) [צ"ד שלטון] בתוכו וכולם היו תלויים במגדלו של דוד, ובשעה שהיה מגדלו של דוד מדליק היו כולם דולקין, והיה אורן יוצא (מסוף עולם ועד סופו) [ואפ"י ספיגות שהיו מפרשין בים הגדול הוכיחן לאורן] כ) וכיון שחרב בית המקדש חרבו כולן, דכתיב סבו ציון והקיפוה ספרו מגדליה שיתו לבכם כחילה וגו' (תלים מח יג - יד). ומהו למען תספרו לדור אחרון (שם)? מכאן אנו למדין שעתידין המתים לספר בשבחו של מקדש ראשון בבנין האחרון ג).

ה. שני ישריך כשני עפרים, זה משה ואהרן ד) שכך הי' משה אמר כי תאמר אלי שאהו בחיקך כאשר ישא האמן את היונק (במדבר יא יב) [ולמה הוא מדמה אותן בשדים?] אלא מה שדים הללו נובעין חלב, כך היו משה ואהרן נובעין חכמה. ד"א שהיו שוים ה) תדע לך פעמים הוא מקדים משה לאהרן, ופעמים הוא מקדים אהרן למשה, דכתיב הוא אהרן ומשה אשר אמר ח' להם (שמות ה כו) וכתיב ומשה ואהרן עשו את כל המופתים וגו' (שם יא י) כשני עפרים, למה מדמה אותן כעפרים? שאין כך עניו בכל החיות כעפרים, תאמי צביה, מה הצבאים אוהבים זה את זה, כך היו משה ואהרן אוהבין זה את זה, וכן

ה) מובא בילקוט שם ומדרש כ"י שלפינו הוא לקוח, וגם רש"י ז"ל עליו סמך, כמה שכתב כך מנהג הסריס לתלות מגיניהם ושלטיהם בכחלי המגדלים.

ב) כן הוא גירסא הילקוט ועל פיו תקנתי בפנים.

ג) עיין שו"ע במקומו, ובעל הילקוט השמיט זה המאמר, לפי שסמך על מה שכתב שם במקומו ועיין פירש"י שם במקומו.

ד) עיין חזית במקומו וביין הרקח. נשיא ואב"ד ולפינו נדרש כן בסמוך על פ' זה.

ה) מכללם בא פתיחא ח'.

מדרש פרישה ד שיר השירים

הוא אומר כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן (תלים קלג ב), ומה ת"ל הזקן זקן שני פעמים ? אלא בשעה שהיה ה' שמן המשחה יורד על זקן אהרן כאילו היה יורד על זקנו של משה. ד"א שהיה מעשה נסים, בשעה שהיה נותנו בצד זה, הוא היה עולה לצד אחר, וכא היה טפה אחת יורדת ממנו למטה.

ו. עד שיפוח היום זש"ה כי הנה היום בא בוער כתנור (מלאכי ג יט). ונסו הצללים (ג) יום שינוסו הצללים מאוה"ע (י) להיכן הן הולכין ובאינן? במערות צורים ובמחילות עפר וגוי' (ישעי' ב יט) וכתוב לבוא בנקרת הצורים. (שם כא). אותה השעה אלך לי אל הר המור ואד נבעת הלבונה, אלו אבות שמסרו עצמן לאש כמור ולבונה (ה).

ז. כלך יפה רעיתי, זש"ה אז תפקחנה עיני עורים (ו) וגוי' (ישעי' לה ה) וכתוב אז ידלג כאיל פסח (שם ו). אימתי כלך יפה רעיתי? אמר הקב"ה בשעה שאני (גורח) [צ"ל גואל] אתכם מן המלכות, הה"ד הנני מביא (אתכם) (ז) וגוי' (ירמיה לא ח). באותה שעה הקב"ה גוזר ומרפא לחרשים ולאלמים ולפסחים שלא יהי' מום לישראל, לכך נאמר כלך יפה רעיתי ומום אין בך:

ח. אתי מלבנון כלה, אמר הקב"ה לישראל לכשתבוא לעתיד שכינתי לירושלם אתם תחדון עמי, דכתוב אתי מלבנון

א) עיין הוריות י"ב ע"א וכריתות ו' ע"א. [מהרב הגאון רמ"ג ז"ל].

ב) עיין פירש"י ז"ל במקומו ותנחומא פ' ויכא.

ג) בתנחומא שם אלו הם הכשעים.

ד) עיין לעיל ב' י"ז ובהערות שם.

ה) עיין בחזית במקומו.

ו) עיין סנהדרין ל"ב ע"ב, ובפדר"כ פ"י במדש השלישי

[דף ק"ז].

ז) במקרא אותם כתיב, ועיין פירש"י ז"ל.

מודרש פרשה ד שיר השירים לה

כדה , אמר ר' יוסמי (ה) ברי' שונם לכשיגיעו הגלויות (למבשרם) [צ"ל למורין] אמנון (ג) עתידין לומר ישירה , דכתיב תשורי מראש אמנה מראש שניד וחרמון . אותה שעה ההרים והגבעות עתידין (ג) לומר ישירה דכתיב כי בשמחה תצאו וגו' ההרים והגבעות יפצחו לפניכם דנה (ישעיה נה יב) ממעונות אריות מהררי נמרים , מאדמת סיחון ועוג שנדמו כאריות ונמרים (ד) .

ט. לכבתני אחותי כדה , זש"ה כענבים במדבר מצאתי (לי) ישראל כבכורה בתאנה בראשיתה (הושע ט י) . . . (ה) ד"א [לכבתני אחותי] זה אברהם (ו) [שאחה ז] להקב"ה כל באי עולם . באחד ענק מצורוניך , זה דוד שהיה באמצע הדורות שכרת להם הקב"ה ברית ועוד אינו חוזר בו לעולם , באברהם כתיב אשר כרת את אברהם וגו' (ד"ה א מז מז) ; ובדוד כתיב לעולם אשמור דו חסדי ובריתי נאמנת לו (תלים פט כט)

ח) מובא בילקוט ושם חסד חיבה ב"ר שנס עיין לעיל דף ח ע"ב ובחזית על פ' אחי מלזנון כלה .

ג) הרב הגאון הנ"ל הגיה לעוורום מינוס כאשר היא בחזית אך כבר הכריתי לעיל דף ל' ע"ב הערה ה' שהמאמר נובע מהירושלמי שביעית פ"ו ה"א , ח"כ לריך לגרום כמו שהגהתי בפנים , וכן גרס רש"י ז"ל במקומו .

ג) ספרי דברים פי של"ג דרש קן .

ד) בחרגוס ; די אינון גברין כאריאן וכו' דחסינין מן נמרין .
ה) סוף המאמר חסר ועיין ב"ר פ' מ"ו וילקוט הושע רמז תקק"ו .
ו) מובא בילקוט שם ומתחלה הביא מאמר אחד ממסכת שבת וזה שלפנינו מתחיל מן ד"ה עד חיבת נופח לופים , וממדרש כ"י שלפנינו הוא לקוח .

ז) עיין ב"ר פ' ל"ט , וממדרש חזית על פ' אחות לנו קטנה והחכם מהרש"ב נ"י כתב בהערותיו לפד"כ פ' החודש אות פה וז"ל : נזאחו הוא בנין חדש שבנו להם חכז"ל משרש אחד להוראת ההקשרות וכו' ע"ם .

מדרש פורשה ד שיר השירים

ברתי ברית לבחירי (שם ד. א).

י. מה יפו דודיך אחותי כלה, אר' יוחנן כשם שבני החופה (מקשטין) ג) להכלה, כך כינום חברים הן תכשיטי התורה; ומה הכלה אינה באה ג) אלא (בתכשיטין) [צ"ל בשידוכין], כך ישראל אינן באין אלא בתלמידי חכמים. מה טובו דודיך מייזן, מה היין מגדל את הגוף, כך תלמידי חכמים מגדלין את ישראל, ד) וכן את מוצא שאמר אלישע בשעה שפרש מאדוהו אבי רכב ישראל ופרשיו (מדכים ב ב יב). וריח שמניך מכל בשמים אלו שמנים של כה"ג ה).

יא. נופת תמפנה שפתותיך כלה, נופת זו תורה, וכן את מוצא שנמשכה התורה באש, ונמשלה בזהב, נמשכה בפז, ונמשלה בדבש, ונמשלה במים, ונמשכה בייזן, ונמשלה בחלב, ונמשלה בפרי, ונמשלה בבשמים, ונמשלה בחרב. נמשכה באש מניין? שנ' מימינו אש דת למו (דברים לג ב). בזהב שנ' הנחמדים מזהב (תלים מו יא), בפז שנ' ותמורתה כדי פז (איוב כח יז), בדבש שנ' מה נמרצו ז) לחכי אמרתך מדבש דפי (תלים קיט קג). במים שנ' הוי כל צמא לכו דמים (ישעי כח א), בייזן שנ' מה טובו דודיך (שיר השירים ד, י), בחלב שנ' ובלא מחיר יין וחלב (ישעי שם), בפרי

ה) הפסוק האחרון מוצא בילקוט שם.

ב) אפשר ש"ל חכמים להכלה, ודע כי מאמר זה חסר שם בילקוט.

ג) מוצא בילקוט שם, ושם הגויי בזה ולפנינו היה כחוב גאה ב"ס שנהחלף לו להמעתיק הדי בני.

ד) מוצא בילקוט שם, ועל הראיה שמוציא מקרא דמלכים ב' עיין מועד קטן דף כ"ו ע"א ורש"י ז"ל מלכים שם במקומו.

ה) מוצא בילקוט שם.

ו) מוצא בילקוט שם, ובעל יין הרקח מראה מקום למדרש זועא.

ז) צ"ל גמללו וכן הוא במקרא.

שנ' טוב פריי מחרוץ (משלי ח יט), בכשמים שנ' וריח שמניך מכל בשמים (שיר שם), בחרב שנ' רוממות אל בגרונם וחרב פ'פיות בידם (תלים קמט ו) א), ד"א נופת אמר ר' אלעזר בדבש ז) שד צופים הכתוב מדבר דכתיב דבש וחלב תחת לשונך, ומהוא נופת [צופים]? דבש הבא בצפיה ג). אמר ר' יוסי ברי' חנינה סולת צפה על גבי נפה לוושה בדבש וחמאה ד). וריח שדמותיך כריח לבנון זה הפן. את מוצא שבשעה שהיו ישראל אוכזין חמין ה... וזיה ריחם נודף כריח פטום הקטרת ו). רבי נחמיה אמר זה הזית אשר פרה שבשעה שהיו מזין אותו היה יורד להן... חסר. כל הימים שהיה נתון במהרה היה ריחו יוצא כריח (בהמיק) [הקטרת]. יב. גן נעול אחותי כלה, ר' חנניה ור' מנא, חד אמר גן נעול אחותי כלה זו התורה שהיא דומה למעין חתום עד שיביא חכם ז) ויפתח אותה הוי אומר (שפתי) [צ"ל תורת

-
- א) עיין חזית א' ב' סי' ג', מכילתא בשלח מסכת ויסע פ' א', ספרי עקב פ' מ"ה, שו"ט מזמור א' והנחומא סדר תבא .
 ב) עיין ירושלמי סוטה פ"ט ה"ג [דף כ"ד ע"ב] שם הגי' ונופת לופים אר"א דבש הבא בלפיה . א"ר יוסי בר"ח סולת לפה על גבי נפה וכו' כמו שהיא לפנינו, ובחזית הגירסא משונה , והילקוט שם אחר שמביא מאמר אחד מהנחומא והוא לפנינו בפ' כ"ה [גם רש"י ז"ל מביא זה המאמר] כתב ר"א אומר וכו', והוא מכ"י שלפנינו, כי שם ליחא לזה המאמר, ועל פיו הוספתי חיבות של לופים .
 ג) עיין מסכת מכשירין פ"ה מ"ט ובפירוש הרמב"ם ז"ל שם .
 ד) עיין בפירש"י מסכת סוטה מ"ה ע"ב דה"מ מאי נופת לופים .
 ה) חסר סיום המאמר, ועיין שו"ט מזמור כ"ג, ונראה כי אוחן השתי שורות (לעיל י' ע"ב) אוחותן. עד במדבר שייכים לכאן, וכן הוא בשו"ט שם . ועיין פדר"כ פ' ויהי בשלח .
 ו) בשו"ט שם והיה ריחם נודף מסוף עולם ועד סופו .
 ז) מובא בילקוט אחר שהביא המכילתא ושם גרס עד שבה

בִּדְרָשׁ פְּרָשָׁה ד שִׁיר הַשִּׁירִים

חכם מקור חיים] (משלי יג יד). וחד אמר במצות הכתוב מדבר
 גן נעול אלו התולדות, גל נעול מעין חתום אצו הכחורים א).
 יג. שלחך פרדם רמונים, את ב) מוצא שרש מאות
 וששים ג) וארבע מיני בתי שלחים היו מקיפין סביבות ירושלם
 ובכל או"א היה בו כושר והיו מלאים כל מיני בשמים והיו
 כהנים יוצאים לשם ומביאין צרכי בחמ"ק במהרה.
 יד. נרד וברכום קנה וקנמון ד) . . . [כשחיו חונים במדבר
 היתה הבאר מעלה על גנים מיני בשמים והיו נשי ישראל
 לוקטות מהם ועושים מהם מיני בשמים, שנ' נרד וברכום וגו'].
 כל אלו מהיכן? מבאר מים חיים וכה"א על מי מנוחות ינהלני
 (תלים כ"ג א'), [שהיתה הבאר מתגברת והולכת מאהל לאהל
 ולא היה אחד מצטער דיכך למלאות ממקום אחר].
 טו. מעין גנים באר מים חיים, זו התורה [של א"י], ה)

משה ופחהה וכו"ל!

א) בשו"ט מזמור קכ"ג גרס להיפך גן נעול אלו הזכרים, גן
 וגו' אלו הנקבות ועיין מחילתא פ' בא"פ ה' ובחזית במקומו ושם נסמן.
 ב) מובא בילקוט שם ומכ"י שלפנינו הוא לקוח.
 ג) בילקוט דפוס זאלקווא גרס שכה"א והוא ט"ס ול"ל שס"ד
 כמו שהוא לפנינו. אך איני יודע היכן מרומז זה שסס"ד בתי שלחין
 הקיפו על ירושלים, לכן נראה שז"ל שס"ח כמנין שלחין היו מקיפין,
 ואפשר שכן היה כחוב בילקוט שלחין בתי שלחים וכו' ובשגגת
 המדפיסים נעשה מן ל' כי' ומן ח' ה' ויין י' סימן כ"ה ומן כ' א'
 ד) לפנינו חסר, ואפריון נמטיה לבעל הילקוט שהגיל לנו זה
 המאמר הזה והבאים אחריו מיד כליה. והוא בילקוט שם אחר שהביא
 מאמר ארוך מחזית על פ' שלחין שהוא עד היבם נחנק ומכאן ואילך
 הוא מכ"י שלפנינו ועיין מבוא.
 ה) גם פה היה הכ"י מעט נחמק, אבל כבר מובא בילקוט שם אחר
 הדרש דלעיל על פ' י"ג ועל פיו הוספתי חיבות של א"י ונראה כי
 הדרש בנה על היבם לבנון בסמוך.

שבשעה שאתה מפליג ממנה היא הולכת ומנחת אותך. אמר
 ריש לקיש במגילת (א) חסידים כתוב יום תעזביה יומים תעזוכי,
 דכתיב ונוזלים, ובלבד מן לבנון. ד"א באר מים חיים זה (ב) הבאר
 שהיתה מעלה כל מיני גנות וכל מי שלא היה לו כסות לישן
 עדיה היתה מעלה לו (עשבים) [דשאים] של מיני בשמים
 רכים והוא ישן עליה דכתיב בנאות דשא ירביצני (שם כג א).
 טז. עורי צפון ובאי תימן, בגניות (ג) הכתוב מדבר
 דכתיב אמר לצפון תני ולתמן אל תכלאי וגו' (ישעי מג ו).
 הפיחי גני יולו בשמיו, זו ארץ (ד) ישראל דכתיב והיה ביום
 ההוא יטפו ההרים עסיס (וגו) (ה) [והגבעות] תלכנה חלב וגו'
 (יואל ד יח). יבא דודי דגנו, יבאו ישראל וימצאו ארצם
 כשהיא מתוקנות שני כי זרע השלום הגפן תתן פריה והארץ
 תתן (ו) יבולה, ואח"כ והנחלתי את שארית העם הזה את ככ
 אלה (זכריה ה' יב ז).

- (א) ירושלמי סוף פ"ט דברכות [מהרב הגאון רמ"ג ז"ל], וזילקוט
 חסר כדרכו בכל מקום לקצר.
 (ב) עיין שו"ט מזמור כ"ג.
 (ג) מובא זילקוט שם והוא מכ"י שלפנינו גם בעל יין הרקח
 מביא לה הדרכ הזה.
 (ד) מובא זילקוט שם.
 (ה) מחמת מחיקת הכ"י קרא המעתיק וגו' וזאת ל"ל והגבעות
 כמו שהקנתי בפנים.
 (ו) סיבת את חסר.
 (ז) זילקוט מביא זה המאמר ומתיבת אח"כ השמים.

השמחה

דף כ"ו ע"א הערה ד' נשמטו איזה שורות וכו': סיבת וגו'
 חסר לפי שלא בא לפרש אלא שמלת היום מוסב על יומו של הקב"ה
 וכונה הפסוק כך היא: עד שיפוח היום, ר"ל עד שיפוח אותו היום

פרישה ה .

א. באתי לגני אחותי, יום שהוקם המשכן. (א) אריתי מורי עם בשמי זה קמורת הסמים. אבלתי יערי עם דבשי, אלו אברי עולות ומנחות, שתיתי ייני עם חלבי אלו נסכים ואימורים. אכלו רעים זה משה ואהרן. שתו ושכרו דודים אלו ישראל (ג) וכן לעיל דכתיב והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי עולתיהם וזנחיהם וגו' (ישעי נו ז) .

ב. אני ישנה ולבי ער. זשה הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל (תלים קכא ד) ישנה אני (ג) במלכויות ולבי ער זה הקב"ה [ישג'] צור לבבי וחלקי אלקים לעולם (תלים עג כו). קוק דודי דופק ער ידי הנביאים (ז). פתחי לי פתח שש תשובה (עד) כדי שאבוא ואגאד אתכם. אחותי, רעיתי, יונתי, תמתי, (ה)

שנקרא יום ה' ויחר נראה שהתכוון שיופיע הקב"ה מלכותו בעוה"ז חסרות לפנינו ובאו על נכון בהילקוט ועיין מ"ש במבוא ובהערה הסמוכה לזו אבל אין נראה לומר, כי הדרש וכו' כל"ל .
 דף ל"א ע"ב סוף הערה ב' ז"ל ועיין מה שכתב בזה החכם מהרש"ב נ"י בפסח דבריו למדרש, "אגדה אסתר" שהוליד לאור בשנה זו, דף ט' בהערותיו שם .

(א) עיין כל הענין בחזית .

(ב) מובא בילקוט ובאן חסר הסיוס שני, למען אחי ורעי [תלים קפ"ב ח'] ועיין לעיל פ' ב' א' ב' וכן פירש"י ז"ל שמו ושכרו דודים אלו ישראל וכו' ע"ש .

(ג) מובא בילקוט וממדרש כ"י שלפנינו הוא לקוח ושם היה כתוב "בין" וכו' ועשו המדפיסים ממנו כמיס, ועיין פדר"כ פ' החדש הזה גם בעל יין הרקח נשתמש במאמר זה וכן במאמר שלאחריו, עיין בסמוך .

(ד) כן נדרש בחרגוס ובין הרקח קול דודי דופק ע"י נביאים .

(ה) עיין שו"ס מזמור י"ח .

מדרשן פרשה ה שיר השירים לח

כנגד ארבע מלכיות, יראשי נמלא טל, אמר הקב"ה פתחו לי פתח של תשובה (6) מיד אבא ואגאל אתכם כשם שגאלתי אתכם בעונת הטל. קווצותי רסיסי לילה, בשעה שהקב"ה מחיה את המתים הוא [מנער] קווצותיו והטל יורד. . . (ג) [והעפר מתגבל דכתיב] וצמחו בכין חציר כערבים עלי יבלי מים (ישעיה טד ד). חסר ג) [ד"א אני ישנה במצרים שבאותו לילה הקב"ה שלח עליהם שינה ערבה שלא יפחדו מחמת המחבל ואפי' כן היו רואים שונאיהם משתקנים בשנתם].

ג. פשמתי את כתנתי, זש"ה זדים הליצוני עד מאד וגו' (תלים קיט נא), אלו איה"ע, שהן בכל יום מטעים את ישראל, וישראל אומרים להם פשמתי את כתנתי איככה אלבשנה, וכי יש אדם שהוא פושט את בגדיו ואינו יכול לחזור וללבושם? אלא ד) בלשון נקיה דברה תורה אמרו ישראל לאוה"ע וכי מאחר שאנו נמולין כח' ימים יכודין אנו להחזיר את הערלה? פשמתי את כתנתי איככה אלבשנה, אם אנו עושין ה) כן, אנו עוברין עד מה שציונו הקב"ה, והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם (בראשית יב ג). רחצתי את רגלי במי ה[כיוור] ו) כיצד ארחץ את רגלי במי ע'ז, רחצתי את רגלי ממי העגל איככה אמנפס דע"ז? .

א) עיין בהרגוס .

ב) מובא בילקוט זע"פ הוספתי השלשה חיבות שהסגרתו חסר

היו חסרים פה .

ג) מאמר זה החסר בהעזקה מובא בילקוט ועל פיו החזרתו

אל האבדה לבעליה .

ד) מובא בילקוט שם ומכ"י שלפנינו הוא לקוח.

ה) מהיבט חס אנו וכי עד חיבת עולם חסר בילקוט.

ו) מובא בילקוט שם ולפנינו היה חסר חיבת כיוור, ובילקוט

בא על כנון.

ד. דודי שלח ידו מן החור, בשעה שנגכה) הקב"ה על הים ועשה להן את המים חלונות חלונות כדי שיהיה כל שבט ושבט (ב) מביט בחכירו, וראו ימינו של הקב"ה שהוא (מסבל במצות) [צ"ל מחבל במצרים] ג) שני נמית ימינך תבלעמו ארץ [שמות טו יב], והיה עיךל מיטך על ברכי אמו והתינוק יונק מדדי אמו ופתחו פיהן ואמרו זה אלי ואנוהו. ומעי המו עליו, ר' מאיר אומר אפילו עוברין שבמעו אמן פתחו פיהן ואמרו שירה שני במקהלות ברכו אלקים אדוני ממקור ישראל (תלים ס"ח כ"ז ז). ה. קמתי אני לפתוח לדודי, אמר הקב"ה אני הוא שקימתי עמידת מצות ה) תחילה, דכתיב ואתה פה עמוד עמדי (דברים ה כח). וידוי נטפו מור ואצבעותי מור עובר, בשעה שנתן הקב"ה תורה לישראל נתמלא כד העולם כלו בשמים ו) להיכן עבר? (בפניהם) [צ"ל גזזו הקב"ה] לצדיקים דכתיב על כפות המנעול.

ו. פתחתי אני לדודי בסני, כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (שמות כד ב) ודודי חמק עבר שהיה הקול ז) מתעלם מהן והיו שומעין את הקול מן המזרח והילכין למזרח והקול יוצא מן המערב וכן שומעין מן הצפון והולכין לצפון והיה יוצא מן

ה) נשנה בילקוט שם ומכ"י שלפינו הוא לקוח.

ב) עיין הרמב"ם ז"ל בפ"ה דאבות [מהרב הגאון רמ"ג ז"ל]

נראה מזה שגם לעיני הרמב"ם היה המדרש כ"י שלפינו.

ג) המעתיק שגג וכתב מסבל במזרח ובילקוט בא על נכון ועל

פיו תקנתי בפנים.

ד) עיין סוטה דף ל' ע"ב וירושלמי במקומו, ומכילהא בשלח

מסכתא דסירהא פ"א.

ה) מובא בילקוט שם ושם הגירסא זקן.

ו) מובא בילקוט שם, ועיין שבת פ"ח ע"ב, ופ"ר פ' מהן תורה.

ז) כל המאמר מובא בילקוט ושם נפל טעות בחיבת הקול ע"ש

ועיין פירש"י ז"ל במקומו.

מדרש פרשה ה שיר השירים למ

הדרום הה"ד הן קדם (אלך) ה) ואיננו ואחור ולא אבין וגו' (איוב כג ח) . ב) נפשי יצאה בדברו , בשעה שיצא הדבור פרהה נשמתן של ישראל ג) , בקשתיהו ולא מצאתיהו , זה יום העגל , קראתיו ולא ענני בימי מרגלים ד) .

ז) מצאוני השומרים הסובבים בעיר , ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר במדכיות ה) הכתוב מדבר ; את מוצא בשעה שהיו השונאים מקיפין את ירושלם כל מי שהיה בורח מהן היו מכין אותו ומפצעין את ראשו ונוטלין את כסותו ו) שני' נשאו את רדידי מעלי . וחד אמר בשומרים שבכל דור ודור הפ' מדבר שני' נתנני ה' בידי לא אוכל קום (איכה א יד) .

ה) השבעתי אתכם בנות ירושלם , זש"ה ארי כבתולה חגורת שק ער בעל נעוריה (יואל א ח) , השאר נמחק ז).

- א) ז"ל אלך וכן הוא במקרא ועיין הגהות פ' שמות .
 ב) עיין ספרי דברים פ' שמ"ג , וילקוט איוב סוף רמז תתק"ח מה שמביא שם פ"ר .
 ג) מובא בילקוט שם ועיין שבת דף פ"ה ע"ב , חזית על פ' הכו ממחקים וש"ר פ' כ"ט .
 ד) מובא בילקוט שם .
 ה) מובא בילקוט שם ; ובתרגום נדרש על מלכות בבל .
 ו) בילקוט הג' כזעו .
 ז) הרב החכם מהרש"ב במבוא שלו למדרש זוטא [דף י"ג] העיר כי הבעל שבלי הלקט הפלס לה' ר"ה סי' רפ"ב מביא מאמר אחד ממדרש שה"ס , אשר לא נמצא אצלנו לא בחזית ולא בזוטא , ומאחר שאלפסר שהמאמר ההוא לקוח ממדרש כ"י שלפנינו , אציגה אותו הנה כפי שמנאחי ממנו שם . וז"ל שם : במדרש שה"ס על פ' השבעתי אומרת כנ"י למלאכים העומדים על שערי חפלה ועל שערי דמעה הוליכו הפלתי ודמעתו לפני הקב"ה ורחיו מליצי יושר לפניו שימחול לי על הזדונות ועל השגגות , ונאמר אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף וגו' עכ"ל וטעם הדרש הזה נראה לפי שלא כתיב בפ' הזה אם

י. דודי צה ואדום יבא הקב"ה שהוא צה, ויפרע מעשיו הרשע שנקרא אדום (ה) שג' על בן קרא שמו אדום (בראשית כה ל). ד"א דודי צה ואדום, את מוצא בכמה (ג) דמיונות נדמה הקב"ה עד הנביאים, פעמים שהוא נדמה כבחור ופעמים שהוא נדמה כזקן שג' וכיד הנביאים אדמה (הושע יב א) דגול מרבבה ... רבבה כצמח השרה נתתיך ותרבי ותגדלי (יחזקאל טז יא) [עיין סוטה יא ע"ב].

יא. ראשו כתם פז, אלו האותיות שכל כתר עליון, שבשעה שבקש הקב"ה לברא את העולם ירדו כולם ועמדו לפניו ולא ראה אות שהעולם מתיישב בו אלא בב', (ג) בראשית ברא אלקים (בראשית א א). ולמה בב' ? לפי שג' ראה נתת, לפניך היום את החיים ואת הטוב וגו' (דברים ל טו), אמר הקב"ה אם אני בורא את העולם במדת הדין אינו יכול להתקיים, ואם אני בורא במדת הרחמים אינו יכול להתקיים, הריני בורא במה"ד ובמה"ר, הה"ד ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים (ד) (בראשית ב ד). קווצותיו אלו קווצים שבתורה, שאם אתה מחליף דלית (ה) בריש אתה מחריב את העולם. תכתלים זה הסרגל. שחורות כעורב, אלו האותיות [של תורה]. ד"א את

חעירו וגו' כמו אלל ב' כתובים [ב' ב' ג' ה'] הקודמים, ואלל הם' האחרון של השבעתי ועיין עוד מזה בסמוך על פ' ח' ד' וביוזכ ליום שבה חוס"מ של פסח נאמר השבעתי המון מה"ש וכו' ולפי הנראה על מאמר זה נוסד.

(א) עיין מדרש אגדה בראשית פ' פ"ג.

(ב) עיין מכלתא בשלח מסכתא דשירחא פ' ד' ופ"ר עשרת הדברות פ' קמייחא דמיונות הרבה וכו'.

(ג) עיין ב"ר פ' א', פדר"כ פ' בחדש השלישי ופ"ר פי אנכי, ועיין עוד אהיה דר"ע.

(ד) עיין ב"ר סוף פ' י"ב.

(ה) עיין וי"ר פ' י"ט הנחומא פ' בראשית וחזית במקומו.

מוצא שכל מי שאינו משחיר ומעריב על דברי תורה (א) אין ד"ת מתקיימין בו . ד"א אם אין אדם נעשה אכזרי על עצמו כעורב שנעשה אכזרי על בניו אין ד"ת מתקיימין בו (ג) .

יב . עיניו כיונים על אפיקי מים , (ג) מה היונים האדו משוטטות על אפיקי מים , כך עיניו של הקב"ה משוטטות [על] (ב) כר רעים וטובים (ד) שני' בכל מקום עיני ה' צופות רעים וטובים (משלי טו ג) . ד"א עיניו כיונים אלו (ה) ת"ח שהן גלגל של עולם . כיונים על אפיקי מים , את מוצא בשעה שיושבין ונושאיין ונותנים בד"ת מיד בא הקב"ה ומאיר את עיניהם בהלכה שכן כתיב מצות ה' ברה מאירת עינים (תלים מט ט) , וכתיב זרעו לכם לצדקה [וגו'] נירו לכם ניר (הושע י יב) ; נירו לכם ניר של תורה (ו) כל כדבייה בישין וכדבייה של תורה טבין ; כל פטפטיה בישין ופטפטיה של אורייתא טבין , (ז) אמר ריש לקיש במגילת הסידים מצאו כתוב

(א) בוי"ר גרס אר"ש ב"א דברי תורה לריבין השחרה והערבה ועיין חזיה במקומו , ועיין פירש"י ז"ל עירובין כ"ב ע"א דה"מ משכים .

(ב) בעירובין סס הגירסא נמי שנעשה אכזרי על בניו ועל בני ביחו כעורב וכו' ע"ש ועיין מדרש שמואל פ' ה' . המעתיק כ"י שלפנינו הראה מקום הש"ס כתובה מ"ס ע"ב ודף נ' ע"א , וכחב שהגרסא שלפנינו יותר נכונה , כי על עלמו רשאי הוא לעשות אכזרי .
(ג) מובא בילקוט רמז החקל"א אחר הדרכים על גלילי זהב הלקוח מחזיה ומכאן ואילך הוא מכ"י שלפנינו .

(ד) רש"י ז"ל מביאו וגרס משוטטות בכל הארץ ועיין בפירש המיוחס לרמב"ן ז"ל .

(ה) ז"ל רש"י ז"ל יושבות על מלאה על מלאה של עולם משוטטות בכל הארץ , נוסח רעים וטובים , ד"א ת"ח שהקב"ה נוהגם עינים להאיר לעולם וכו' ע"ש והוא מכ"י שלפנינו וגם הילקוט מביאו .

(ו) כן פירש"י ז"ל במקומו .

(ז) ירושלמי סוף מסכת ברכות [מהרב הגאון רמ"ג ז"ל] .

6) יום תעזוביה ימים תעזובך ועת לדרוש [את] ה' (הושע י"ב).
רוחצות בחלב, דברים ב') שהיו מסותרין מן הכריות מששת ימי
בראשית מלבנין אותו בחלב. יושבות על מלאת, שהן יושבין
וגושאין ונותנין בדי'ת כאדם היושב על הכריכה וממלא ומשקה
ממנה את הפרדים ג).

יג. לחייו כערוגת הכושם, את מצא בשעה שנגלה
הקב"ה על הר סיני נתמלא העולם כולו בשמים דכתיב מגדלות
מרקחים שפתותיו שושנים נימפות מור עובר. איכן עבר? גנוז
הקב"ה לצדיקים כגן עדן ז).

יד. ידיו גלילי זהב ר' חנניה [בן] אחי ר' יהושע
אומר בין כל דבור ודבור ה' דקדוקיה ואותיותיה של תורה
ממוכאים בתרשיש כימא רבא, דכתיב ארוכה מארץ מדה
(איוב י"א ט). [ר' ש' בן דקיש ו] כד היה מטי הרין קריא הוה אמר
יפה למדני חנניה בן אחי ר' יהושע, מה הים הזה בין גל
גדול לגב גדול גלים קטנים, כך בין כל דבור ודבור
דקדוקיה ואותיותיה של תורה. מעוכפת ספירים אלו ספרי
תורה שהם דומים לעשת שן שמקושמת כספיר ז).

מז. זה דודי וזה רעי. אמר הקב"ה כל מי שמבטל
צרכיו ויושב ועוסק בתורה זה דודי וזה רעי, ולא עוד אלא

- א) עיין לעיל ד' ע"ו.
- ב) מובא בילקוט וז"ל רש"י ז"ל הם מנחמים עמנו בחלב של
חורם ומלכנים סהריה וסודותיה ועיין חזית במקומו.
- ג) מובא בילקוט שם.
- ד) עיין לעיל פ' ה' פאוק ה' ובהערוח שם.
- ה) מובא בילקוט, אמנם כל המאמר נובע מירושלמי שק"ס
פ"ו סוף ה"א ועל פיו תקנתי בפנים.
- ו) לפיניו היה חסר והוספתי ע"פ הירושלמי שם.
- ז) מובא בילקוט שם.

מדרש פרשה ה שיר השירים מא

כאלו בנה בית המקדש דכתיב בנות ירושלם]. (6) ד"א דודי
 צח ואדום . צח לישראל (3) ואדום לאוה"ע [שנ' מדוע אדום
 ללבושיך (ג) (ישעי סג א) ; וכן הוא אומר ימינך ה' נאדרי בכח
 (ד) ימינך ה' תרעץ אויב (שמות טו ו) . ואומר ונדעה יד ה' את
 עבדיו וזעם את אויביו (ישעי סו יד) . ואומר משא דבר ה'
 בארץ חדרך (הושע ט י) . חד (ה) לאומות ורך לישראל . כיצא
 בו ולאסורים פקה קוח (ישעי סא א) מפקה לישראל ומקהה
 לאוה"ע . ד"א אדום כר ימות השנה וצח ב"ה , אדום בעה"ז וצח
 בעה"ב , אדום לדור המבול וצח כנח , אדום לדור הפלגה וצח
 לאברהם, אדום לסדום וצח לכוש, אדום למצרים, לא ראו איש
 את אחיו (שמות י כג) , וצח לישראל, ולכל בני ישראל היה
 אור במושבותם [שם]; ערפל לאומות (ישעי ס ב) ועליך יזרח ה'
 [שם] . דגול מרבבה כמד"א ובשם אלקינו נדגול (תלים כו, ו) (ו)
 כבודו של מלך (ז) בזמן שדגיונותיו במקום אחד רבבה (ה' צבאות
 אות ה) הוא כצבא שלו]. ראשו כתם פז [אלו] ישראל... (ט)

(6) לפנינו חסר זה המאמר יבא על נכון בילקוט שם וע"פ
 הוספתיו פה .

(3) מובא בילקוט ריש רמז תתקל"ב ומלווין עליו מדרש , והוא
 מכ"י שלפנינו , וסוף המאמר [מחיבת שני' עד דגול] היה מחוק בכ"י ,
 אבל בא על נכון בילקוט ומשם והשתקתיו ועיין לקמן ו' ה' .

(ג) עיין לעיל פ"י ובהערות שם ועיין רש"י ז"ל מה שפירש
 על חיבת אדום וכן היין הרקח .

(ד) עיין רש"י ז"ל שמות ט"ו ו' .

(ה) עיין פירש"י ז"ל במקומו .

(ו) עיין שו"ט מזמור כו א' .

(ז) דגול מרבבה פירש"י ז"ל הרבה חיילות מקיפין אותו .

(ח) עיין חזיה במקומו , ועוד פדר"כ פי' בהדפסן השלישי [97

ק"ס] ובהערות שם .

(ט) סיוס הדגש חסר , וביין הרקח כחזק על ראשו כחם פז :

מדרש פרשה ה שיר השירים

קוצותיו תלתלים [אלו ת"ח שמתקבצים לעסוק ה] בתורה].
 תילי תילים, [ד"א אדם נכנס ללמוד תורה ושומע] תילי תילים
 של הלכות [ואם עצק הוא בורח, ואם בקי הוא שמח שמצא
 מלאכה שאינה פוסקת]. שחורות כעורב את מוצא שכל מי
 שאינו משחיר ומעריב על ד"ת אין התורה מתקיימת בידו;
 עיניו כיונים אלו הסנהדרין, שני והיה אם מעיני העדה (במדבר
 טו); רוחצות כחלב שהיו מדובנין מן החטא ומעולם לא שפכו
 דם נקי, (ג) יוישבות על מלאה, שהיה מספרם תמיד מלא,
 לחיו בערוגת הבשם, אלו פני הדור שריח מעשיהם הטוב
 נודף למרחוק, שפתותיו שושנים, אלו בעלי המשנה, [נוטפות ג]
 מור עובר שהם מרים למי שעובר עליהם]. ידיו גלילי זהב,
 אלו בעלי מעשה ובעלי צדקה, מעיו עשת שן, אלו הצנועין
 שבהן שאינן נגלין במעשיהם. שוקיו עמודי שש אלו העשירים
 מיוסדים על אדני פז, כפז שהוא נקי מכל פסולת. זה דודי וזה
 רעי, ומה אם ביציר כפיו של הקב"ה נמצאו כל המדות הללו
 בהיוצר עצמו על אחת כו"ב.

פרשה ו

א) אנה הלך דודך, כמד"א כי אין האיש ה' בכיתו הלך
 בדך וגו' (משלי ז' יט) . . . ה) [בשעה שנכנסו שונאים

בשנחס של "ישראל" וכו' עיין שם ומכאן י"א לו .

ה) מובא בילקוט שם והחיבות הסגורות הוספתו על פיו .

ב) עיין ספרי דברים פ' ר"י אשר פדיח על מנת כן פדיהנו
 שלא יהיה בנו ש"ד .

ג) לפינוי חסר עד חיבת עליהם וצ"א על נכון בילקוט שם .

ד) עיין פירש"י ז"ל משלי ז', י"ט, וסנהדרין ל"ו ע"ב [על
 מאמר זה עוררנו הרב מהרש"ב].

ה) לפינוי היה חסר כאן, ונמצא בילקוט רמז התקנ"א ומשם

למקדש היו מטיילים בו ארוכות וקצרות והיו אומרים לישראל
 היכן הוא אלהיכם? אנה פנה דודך, לאומה אחרת? אמרו להן
 [ישראל] עד שאתם מבקשין לידע מקומו, דעו מקום שלוחיו,
 קיסר (6) שאר את ר' יהושע בן חנניה, ואמר לו אלוקיכם
 שהוא אלקי האדקים וארוני האדונים מפני מה אינו מראה שבחו
 בעודם, כדי שיידאו אותו כל הבריות? אמר ליה ר' יהושע מפני
 שאין עיין יכולה להסתכל בו. א"ל הראיני אותו ואסתכל בו,
 א"ל הן. בתקופת תמוז הוציאו והעמידו כנגד (פגימתה) (ז) של
 חמה וא"ל הסתכל כמעלה, זאת רואה אותו. א"ל וכי יש עין
 שיכולה להסתכל (בפגימתה) של חמה? א"ל ר"י ישמעו אזניך
 מה שאת מדבר בפיך; ומה אם זו שהיא אחד משלוחיו של
 הקב"ה אין את יכול להסתכל בו, מי שכתב בו אלף אלפין
 ישמשונה וג' (דניאד ז י); את יכול להסתכל בו? מיד
 נתכייש אותו הרשע ושתק והלך לו. ד"א אנה הלך דודך
 מבית (ג) ראשון, אנה פנה דודך מבית שני, מה בין בית ראשון
 לבית שני? (כשפנה מהם) הקב"ה (כב"ר) ובא לגאלם מבבל
 הוא שב אליהם, וכשפנה מהם מבית שני לא שב אליהם אבל
 טמטין הוא עד שישבו אליו הוי אומר אם תשוב ישראל נאם
 ה' ארי תשוב (ירמיה ד' א).

(ב) דודי ירד לגנו (ז) זה גן [ערן] אצל הצדיקים. ד"א
 בכל יום הקב"ה נגלה עך הצדיקים בג"ע וגמלך בהן אם הוא
 זמן טל מוריד טל לעולם ואם הוא זמן גשם מוריד גשם

בעתקחו, כי מ"י שלפנינו הוא לקוח. וצ"י בסמוך.

(6) עיין חולין כ"ט ע"ב [מהרב הגאון רמ"ג ז"ל].

(ז) נראה ש"ל תקופתה.

(ג) צ"י הרקח מפרש על ב' הרבנות כעין הדרכ שלפנינו.

לעין בהרגוס במקומו.

(ד) מחיבות ערן עד "לעולם" היה חסר לפנינו וצ"ל על נכון

בהילקוט שם ועל פיו הקנחי בפנים.

לעולם], משל למטרוניתא שסרחה על המלך וגרשה מביתו והיו בני אדם קוראין לה זאת גרושת המלך, אמרה להם אעפ"י שגרש אותי מביתו, עדיין שמר כתובתי אצלי ושמו עמי. לרעות בגנים [אדו אוה"ע] ה' שאין לך אומה וכשון שישראל גלו ביניהן שלא נקלם בתוכה ריחן הטוב של ישראל. ולקוט שושנים אלו [צדיקים], שכל זמן שהיה בהמ"ק קיים היו המרכנות מכפרין על עון הדוד ועבשיו שבית המקדש הוא חרב, צדיקים מכפרין במיתתן.

ג) אני לדודי ודודי לי, [אני דודי בע"ה ודודי לך בע"ה], ה' הה"ד ה' אלקינו בעלוננו אדונים זולתך לברך בך נזכיר שמך [ישעי כו יג]... הרעה בשושנים, אך תקרא שושנים אלא שושנים ג) שאין להקב"ה בעלמו אלא ד"א של הלכה.

ד) יפה את רעיתי כתרצה ז) בשעתה. ד"א אימתי? כשאת מתרצית לי. ה) נאווה כירושלם בשלוחה. איזמה כנדגלות בין המככות. אמר הקב"ה אעפ"י שהגלית אתכם בין

ה) מובא בילקוט שם ומכ"י שלפנינו הוא לקוח והדרש שלפני זה נובע מחזית. ומכאן אהה דן שגם המאמרים הקודמים. אשר הקנתיים ע"פ הילקוט, במדרש כ"י קנו מקומם ומשם באו לתוך הילקוט.

ב) סיוס המאמר חסר ועיין מה שפירש"י ז"ל על פ' ישעי' כ"ו, י"ג ותיבות אני לדודי וכו', אשר הסגרתי בפנים. העתקתי פסוק הילקוט, כי במדרש כ"י שלפנינו קנו מקומם.

ג) עיין שבה פ"ח ע"ב ושם נסמן, ותיבה ששונים ר"ל שלומדים והוא רגיל הרבה בדברי חז"ל.

ד) ר"ל כעיר אשר שמה תרנה [מלכים א' י"ד י"ב] ודומו לו נאווה כירושלם.

ה) מובא ברש"י ז"ל בשם ספרי. ונמלא שם בספרי דברים פ' ל"ו.

מדרש פרשה ו שיר השירים מג

האומות הרני ממיל אימתכם כאלו הייתם בארבעה דגלים והענן היה מקיף עליכם .

(ה) הסבי עיניך מנגדי . (ו) [למלך שזמן אורחים כסעודה וצרכי כל מיני סעודה במפה והיו האורחים רואים אותו ודעתן מיושבת . כך הקב"ה הראה דוגמה בעה"ז שד מעין מתן שכרן של צדיקים לע"ל, כבר החיה מתים ע"י אליהו, ויחזקאל ואלישע . והיו מלכים אומניך (ישעי מט כג) נבוכדנצר נפל על אנפוחי ולרגיאכ סגיד (דניאכ ב טז) . כי תעבור במים אתך אני (ישעי מב ב) בים ובירדן ; כי תלך במו אש [שם] . דחנניה מישאכ ועזריה] . שערך בעדר העזים . . . . (ז)

(ו) שניך בעדר הרחלים (ג) [תפלת צדיקים יפה מקרבן כליל שג' ותטב לה' משור פר (תלים סט לב) .

(ז) כפכה הרמון רקתך אפיכו הרקין שביך מכאין מצות כרמון ד.

(ח) ששים המה מלאכות, אלו אפרכיות, ושמונים

(א) מאמר זה חסר לפנינו, ונמצא בילקוט רמז תקל"ב ויען שכבר ראינו לעיל [ה' ט"ז] שהמאמר, אשר בא בראשית רמז זה מכ"י שלפנינו הוא לקוח, אין ספק כי גם זה המאמר שאב בעל הילקוט מכאן ומקום אחד לשניהם. ועל הדגש הזה מביא המהרי"ץ ז"ל בפירושו [כ"י] למסכת אדר"י בשם מדרש שה"ש, מובא מהחכם שעכטער שם בהערותיו פ"י ג"ב חוה ו'. ועל זה העיר החכם הג"ל שלא עלה בידו רק למצוא מעין זה קצת בב"ר ע"ש, ובאמת כבר נמצא כל זה בילקוט. אולם כמו המהרי"ץ כן בעל הילקוט לקחו דבריהם ממדרש כ"י שלפנינו.

(ב) עיין לעיל ד', ה'.

(ג) מובא בילקוט שם ועל פיו הקטני בפנים, ולפנינו מובא הפ' כה אמר ה' קול ברמה נשמע וגו' [ירמיו' ל"א ע"ו] ופ' י"ז שם [עיין ב"ר פי פ"ב], אך קישור הדברים חסר.

(ד) עיין סוף חגיגה וחזית במקומו, ובב"ר פי ל"ב נדרש

פלגשים אלו הדוכסיות ועלמות אין מספר, ונעלמות אין מספר. ד"א ששים המה מלכות שיש להם כתב ולשון (א) ושמונים פלגשים, שלא זכו לכתב, ועלמות אין מספר, אלו האומות שנתערבו זה בזה, לפי שבאו סגחריב ונבוכדנצר ובלבדו את העולם כולו (ב).

(ג) אחת היא יונתי, זו כנ"י שלא נדווגה לאומה אחרת כיונה שאינה מזדווגת אלא לבן זוגה. אחת היא לאמה כמד"א ובפשעכם שלחה אמכם [ישעי' ג א] בכל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם.

חסר

פרשה ו

(א) שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך, א"ר ברכיה (ג) ארבעה פעמים שובי כנגד ארבע מלכיות שישראל נכנסין ויוצאין מתוכן בשלום. השולמית אומה שמסיימין ד' לה שכולם בכל יום שני וישם לך שכולם (כמדבר כו), השולמית אומה שישלום העולם תלוי בה ואומה מי ששמו שלום דר בתוכה שני ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שמות כה ח). השולמית, אומה שעתידי הקב"ה לעשות לה שלום בעולם.

באופן אחר.

(א) עיין ספרי דברים פ' טי"א. ומתחומא קדושים על פ' כי חבאו, ובחזיה במקומו ועיין עוד הוספ' ע"ז דף י' ע"א דה"מ שאין.
(ב) עיין ברכות דף כ"ח ע"א ומגילה י"ב ע"ב והוספ' עס דה"מ ז"ל.

(ג) מובא בילקוט רמז התקל"ב ומגוין ב"ר [פ' ס"ו] ומחובת אומות העולם וכו' נמלא אלגינו בהתחומא פ' במדבר, וסס חסר הליון אך מכה השמיים אשר אני עחיד לפורטס ואשר רבו במספר מסופק אני, אם ילא הליון הלכ מהחם ידי המלקט, ועיין בחזיה במקומו.
(ד) כך גרס החזית וגיב"ר הגיבסא שההגיס מסימין לה שלום.

שנ' הנני נוטה אליה כנהר שלום (ישעי' ס יב), השולמית ר' שמואל בר' תנחומא, ר' הנין ברבי א' ורבי ברכיה בן צוריה משום ר' אידי אמרו אומה שעשתה שלום ביני ובין עוקמי כשקבלה את התורה שנ' אם לא בריתי יומם ודילה חוקות שמים וארץ לא שמתו (ירמי' לג כח), ר' אלעזר ב' אומה אומה שהיא משלמת אסטמוני של עולם, הן הן בעוה"ז והן הן בעוה"ב. ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי א' אומר אומה שכל טובה הבאה לעולם אינה אלא בשבילה, הטל בשבילה שנ' ויתן כך האלקים מטל השמים וג' (בראשית כב כח), הגשמים אינם אלא בשבילה שנ' (ירד) [צ"כ ירעפו] עלי אדם רב (איוב לו כח, ד) השולמית, אומה שאוה"ע אומרים לה ס' שובי שובי, הדבקי בנו ואנו עושים ממך דוכסין שיתמונין והגמונין; וישראל אומרים להם מה תחזו בשודמית? איזה גדולה תחזו לנו? שמא כמחולת המחנים. שמא כגדולה שנתן לנו הקב"ה במדבר במחנה שבינה וכויה? ד"א מה תחזו בשודמית, מה דבר טוב תמצאו בי? [שאנו חוטאים והוא מוחל לנו, יכולים אתם לעשות כך?].

ב' מה יפו פעמיך בנעלים, אמר הקב"ה מה יפו פעמיך שיצאת ו' ממצרים והלכת אחרי במדבר ומה יפו פעמיך בזמן שעלית מכבל. בת גדיב, בתו של אברהם אבינו

-
- א' צב"ר גרס ר"ש צב"ר תנחום ור' הנין צב"ר רבי אידי; צחזית גרס ר"ש צב"ר תנחום ור' הנין צב"ר ר' ברכיה בן צוריה צב"ר ר' ירמיה ובילקוט הגירסא כמו לפנינו.
- ב' צב"ר וצחזית. ר"א צב"ר מרון.
- ג' השם הראשון חסר צב"ר.
- ד' צב"ר וצחזית ליחא לזה הפסוק.
- ה' ע"ס בתנחומא וצחזית, ועיין עוד ספרי דברים פ' שמ"ג.
- ו' צב"ר גרס פ' זה על עולי רגלים. עיין חגיגה ג' פ"ב.
- יבוכה מ"ט פ"ב.

מדרש פרישה ז שיר השירים

שהיה (א) הנדיב הראשון (ב) בעולם . חמוקי ירכיך , אלו הצנועין שביך (ג) .

ג שדרך אגן הסהר , אלו הסנהדרין (ד) שהיתה ישיבתן באמצע ביהמ"ק , אגן הסהר . שהיו יושבין כחצי גורן עגולה , אל יחסר המזג , שהיו מדקדקין שלא ימצא פסוק באחד מהן . במנך ערמת חיים , (ה) והאומות העולם כלפי ישראל כתבן (ו) , אך הבר שנ' תזרם ורוח תשאם וסערה תפיץ ואתה תגל בה' (ישעי' מ"א מז) . סוגה' בשושנים אף הסיגים שביך נדמו כשושנים . (ד) שני שדיך , אלו הזוגות (ז) שעמדו לישראל מיוסי ויוסי עד הלל ושמאי . כשני עפרים תאומי צביה , אעפ"י שזה נשיא וזה אב"ד לא נתגאו זה על זה .

(ח) צוארך כמגדל השן , זה המלך , במגדל השן שבנה (ט) שלמה שהיה נראה למרחוק , כך היה שמו נשמע למרחוק . עיניך ברכות בחשבון , אלו הזקנים (ט) שהיו משקיף מתורתן לכל ישראל כברכה שמשקיף ממנה לשדות בחשבון שהיא בקעה והמים נמשכין לתוכה , (י) על שער בת רבים שהיה

(א) בגמרא שם גרס שנקרא נדיב ופירש"י ז"ל על שם שנדב לבו להכיר צורלו .

(ב) ר"ל בהכרת הצורה כמו שפירש"י ז"ל שם .

(ג) בגמרא מועד קן דף ט"ז ע"א וסוכה מ"ט ע"ב נדרס קן על הסוכה , ועיין חדא"ר פ' י"ז .

(ד) עיין הנחומא ריש פ' כ"ח ובחזית במקומו . ועיין עוד פ"ר פ' כי תשא .

(ה) נראה שחסר תיבת אלו ישראל ועיין פ"ר פ' כי תשא .

(ו) כהנחומא פ' במדבר כך גרס אה"ע נמשלו בחבן .

(ז) בעל יין הרקח מביא דרש זה על פ' ד' ה' .

(ח) עיין חרמס על פ' זה ובהערות בסו"ך .

(ט) עיין ספרי דברים פ' מ"א ומוכא בילקוט שה"ש שם .

(י) וכן פירש"י ז"ל אשר ז"ל : עיניך ככרכות אשר בחשבון

בית מדרשם לתורה כשוק לסחורה, אפך כמגדל הלבנון אלו בעלי צורה, צופה פני דמשק. חסר א) (1) ראשך עליך ככרמל, זהו מלכות[ת] בית [חשמו]נאי, מלמד שהיו מלאים תורה וחכמה ככרמל שהוא מלא כל טוב. ודלת ראשך [זהו מלכות בית הורדוס] כארגמן, צבוע אדום נ) שהיה מזרע אדום, מלך אסור ברהמים נבא על המלכים, שהיו אסורים למלכי רומי, ברהמים אלו מלכי רומי כמד"א הנני מעכה עליהם את מי הנהר הרבים והעצומים (ישעי' ח ד) . ג) . (4) מה יפית ומה נעמת זה בנין הורדוס שכל מי שלא ראה ד) בנין הורדוס לא ראה בנין נאה מימיו . בטאי שבכדקה ? אמר רבה באבני שישא , א"ד באבני כוחלא ומרמרא , אפיק שפה ועיל שפה כי היבא דלקבל סידא סבר למשעיה בדהבא אמרו ליה רבנן שבקי דהכי שפיר טפי דמחזי כי אדווא דימא . ח) זאת קומתך דמתה לתמר , מה"התמר מתמר ועוכה , כך היו ישראל עולין במעלה עד שאר האומות, ושדיך לאשכלות ארו הנשיאים ואבות, ב"ד שהיו דומין לאשכלות, שהכל בהן . ט) אמרתי אעדה בתמר ה) [בשעה שגדו ישראל אמרו להם אוהע"ו מעכשיו אין בו כח] , אמר הקב"ה אני אמרתי

המושכות מים . ונכאן ילא לו פירוש זה .

א) ז"ל לשון רש"י ז"ל , ראיתי "במדרש" בית יער הלבנון שעשה שלמה שהעומד עליו נופה ומונה כמה בחים יש בדמשק וזה הלשון בעלמנו חיחא בזוטא . נמלא שרש"י ז"ל מכנה ח"ה המדרש זוטא פעם בשם מדרש סהס ופעם בשם מדרש אגדה . ועיין מזה במכילת , וקרוז לדרכו של זוטא חיחא גם בהגרוס לפ' זה . ב) בפ"ר פ' מהן תורה חיחא לבוש חדוס היא ארנמן . ג) עיין פ"ר פ' והאמר ליון . ד) עיין בבב"ב דף ד' ע"א וסוכה נ"א ע"ב . ה) מובא בילקוט ברמז התק"ד ופז היה חסר מעט ותקנתי כאשר נא בילקוט .

אעלה בתמר [אני מודיע את גבורתי ביד בניה שג' תמר] ושמי
יתעלה על ידכם. אחזה בסנסנוי, אחזיק בענפים היפים; ויהיו
נא שדיך כאשכלות הגפן, והעמדת אישכלות בכס (ה) ויהי
אפך כתפוחים [כשיצאו מכבשן האש (ו) היה הולך ריחן כריח
התפוחים].

(י) וחכך כיון הטוב, אלו דברי אגדה (ג) הולך לדודי
למישרים [אלו ת"ח]. (ד) שמישרים אתכם כחקב"ה, למה בעלי
הלכה דומין? למיטונות (ה) ולמה בעלי הגדה דומין? למוכרי יין.
הכל צריכין למרי חסיד, ואין הכל צריכין למרי (ו) דינא
ושכרא.

(יא) אני לדודי ועלי תשוקתו, שלש תשוקות הן, (ז)
תשוקת האשה אל בעלה שני ואז אשך תשוקתך (בראשית ב'
טז) תשוקת היצר הרע אל האדם שני' ואלו תשוקתו (שם ד ב)
תשוקת הקב"ה לישראל שני' ועלי תשוקתו. ד"א ועלי תשוקתו
אע"פ [שתשים אנו] מפני השנאה והקנאה שהייתה בי, ועלי
תשוקתו, עלי היה משתוקק והיה מדבר עמי ע"י בת קול.
(יב) לכה דודי נצא השדה, נצא מירושלם, ששנים
רבות עד שלא נחרב הבית גלתה (ח) סנהדרין וישבה לה

(א) נראה ש"ל אלו חנניה מישאל ועזריה.

(ב) כן הוא בילקוט שם.

(ג) מובא בילקוט שם ומכ"י שלפנינו הוא לקוח, ודאי הוא אחד

עם "זה המדרש" ובין הרקח הלשון דברי חוכה.

(ד) מובא בילקוט שם.

(ה) הם המוכרי חטים עיין ערוך ערך זה.

(ו) עיין סוף הוריות וב"ב דף קמ"ה ע"ב.

(ז) עיין ב"ר פ' כ' סימן ג' וחזית במקומו, ועיין עוד פ"ר

פ' רני ושמי ויומא ט' ע"ב.

(ח) עיין שנת ט"ו ע"א ושם נסמן, ועיין מ"ש מזה החכם

גרען דה"י 3 ה"ג נאשע כ"ה.

בחניות, נקינה בכפרים, אלו הכופרים בתורתך (א) ונראה אם יש בהם טובים ממנו.

(ג) נשכימה לכרמים אלו מלכי רומי ויון, נראה אם פרח הגפן, אם נמצא ביניהם צדיק, חסיד וישר, פתח הסמדר אפילו כקמץ שבקמנים שבנו, הנצו הרמונים, אם יש ביניהם בעלי מצות ומעשים טובים, שם אתן את דודי לך, שם תראה מה ביגי לבין אוה"ע.

(ד) הדודאים נתנו ריח, כשנלו ישראל אף הרשעים שבהן נתנו ריח טוב, ועל פתחינו כל מגדים משנה, ברייתא הלכה ואגדה, חדשים (ב) גם ישנים, חדשים אלו הויות, ישנים אלו הלכות שנאמרו למשה מסיני, דודי צפנתי לך, הכל עשיתי בשבילך. (ג)

ד"א הדודאים נתנו ריח, כשישראל שרויין עד אדמתם נקראין כרם וכן הוא אומר ונטעתים עד אדמתם (עמוס ט טו), ומצינו נטיעה בכרם שני ויטע כרם (בראשית ט כ); וכשהן יושבין על אדמת זרים נקראין דודאים, למה? כשם שהדודאים אין להם שרש למטה וענף למעלה ואינו מתקיים, כך ישראל אינו מתקיימים בין האומות והולכים ממקום למקום, שני ואפיין אותם בנוים (ואזרם) (צ"ד ויזרו בארצות) וגו' (יהוקאל לו יט) ועל פתחינו כל מגדים, אלו המידות הטובות שלמדו ישראל ע"י הצרות והשמדות, חדשים גם ישנים, ישנים שהיו מעולם רחמנים, בשנים נומלי חסדים, חדשים שנעשו סבלנים מתונים צייתנים, דודי צפנתי לך כל מה שקבלנו עד עצמני לא קבלנו, אלא בשבילך (ד).

(א) עיין עירובין דף כ"א ע"ב ופ"ר פ' נחמו נחמו.

(ב) בפירש"י ז"ל חדשים שחדשו הסופרים ובעל יין הרקח

מרבח אוחן מהיבט וגם ואב לבולן מסכת עירובין סס.

(ג) עיין סס בפירש"י ז"ל, ובסה"ס במקומו.

(ד) עיין סס בגמרא עירובין.

פרשה ה'

(א) מי יתנך כאח לי, כמד"א ואח לצרה יולד (ה) (משל, יב, יד) שכל זמן שישבו ישראל על אדמתם וזכות ביהמ"ק והקרבות עמדה להם לא בקשו אחוה מלפני המקום, אלא הלכו בעצת יצרם הרע שג' הוי בנים סוררים נאם ה' לעשות עצה לא מני וגוי (ישעי' ל, א), ואחרי שנחרב הבית ונתפזר בעונות בני־העמים אמרו מי יתנך כאח לי לראות בצערי. יונק שדי אמי, אמרה כנ"א אם אני לא זכיתי שיתעוררו רחמיו עלי הרי אבות, שעשו את רצונו והיה נחת רוח לפניו כביכוד ממעשיהם, אמצאך בחוץ אשקך גם לא יבוזו לי חשובי[ם] הם] שהקב"ה יגלה להם את חבתו בין האומות.

(ב) אנהגך אביאך אל בית אמי, אלו בתי המדרשות (ט) שבח"י; תלמדני, את חוקיך; אשקך מ"ין הרקח, מחדושי תורה שאני מחדש בכל יום שנותנים ריח למרחוק, כ"ין הרקח. מעסים רמוני, אלו מצות דרבנן, הסיגים והגדרים שגדרתי וגזרתי עלי בשביל שמך הגדול.

(ג) שטאלו תחת ראשי אעפ"י שיסרני הקב"ה בשמאלו, וימינו תחבקני זה התורה, שנתנה בימין שג' מטינו אש דת למו (דברים לג ב), שאלמלא התורה היו ישראל כל"ן בין האומות. (ד) השבעתי אתכם בנות ירושלים, שבועה זו דמה? אלא אחת לבנין שלמה, ואחת לבנין עזרא וזו לבנין

(א) מוכן ע"פ המכילתא פי' בשלח פ"ג אשר ז"ל: אח לצרה יולד, אח חני לישראל בשעת נרחן שג' למען אחי וגוי וכו' ע"ש, ועיין לעיל ב' סוף פסוק ב', ודע כי מ"כ נפל סס וכל"ל. כן רעימי בין הבנות, ועיין עוד פ"ר פ' ויהי ביום כלות אכלו רעים אלו ישראל וכו' ובמ"ע סס.

(ב) ב"ין הרקח כהוב ד"א בית אמי בית החורה, הכונה על הדכם שלפנינו וכן בסמוך וימינו ע"י חורה הוא לפנינו.

מדרש פרשה ח שיר השירים מז

העמיד א) ובכולן השביע הקב"ה את האומות שיעזרו לכנותו , כדי שישאו ישראל ק"ו בעצמן , ומה האומות העושים מיראה כך , אנו שעושיין מאהבה עאכו"כ , ומה האומות שעושיין בשביל אחרים כך אנו שעושיין בשביל עצמנו אעכו"כ .

ה) מי זאת עולה מן המדבר , זש"ה זכרתי קך חסד געוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר (ירמי' ב ב) . ד"א עולה מן המדבר , מן הגלות [שדומה למדבר] . נ) מתרפקת עד דודה, לא זזה מחבתו אף רגע אחת . תחת התפוח

א) וזהו סיסד הפסוק [רי שמעון ברי יצחק] ביוצר לשבת חול המועד של פסח בפסוק אלה וכלה : "קווח מועד עכס" ר"ל לקווח על עת הגאולה העתידה לבוא , "ליון עלות קריחכס השבעתי אהכס" והג' שבעות שחשז פה ר"ל אחזה של ב' ז' , ושל ב' ה' ואחזה שבכאן , מה שלא חשב אחזה שבפרשה ה' ח' , ליל שבעה זו נדרשה באופן אחר , וכן מצינו באמת שהבעל שבלי הלקט [עיין לעיל דף לט] מביא בשם משה"ס ששבעה זו השביעו כנ"י למלאכי השרה שיוליכו וכו' ע"ס , וקרוב הזכר לודני שבמדרש שה"ס אשר לפנינו היה כחוב כן ובסמוך [בהערות על פ' י"א] הוכחנו שגם רש"י ז"ל מננה למדרש כ"י שלפנינו מדרש שה"ס ולעומת זה מצינו שהבעל שבלי הלקט בעלמו מכנה למדרש חזית בשם אגדת חזית [עיין בזבוער מבוא דף י"ג הערה ה"ן] א"כ ע"כ כוננו במלח מדרש שה"ס על מדרש אחר , ולא על חזית וגם ר"ס בר' יצחק בעלמו , אשר השהמש במדרש כ"י שלפנינו כחוב בהפסוק שני שדיך , מלאוני לישעו מקוה ומסכרת השבעתי המון מלאכי השרה ולפי סדר המקראות מוסב זה על השבעה הנזכרת ה' ח' , ועיין מה שכחתי לעיל במקומו . גם הבבלי ביוצר ליוס א' של פסח כיון לזה המאמר במלות : אחנית לפהר שולים מהר לשלש בשפלים השבעתי וכו' ע"ס ועיין מבוא מ"ס מזה .

ב) כן יסד הפייטן שס , מי זאת עולה שוכני בגיא גלוחס מהר מאחך ההילחם ור"ל מהילה שלא זזה מחבתו ושתחת הזבוער וכו' כמבואר בסמוך .

מדרש פרשה ח שיר השירים

עוררתיך, זה סיני שדומה לתפוח א) מלמד שכפה עליהם הר כגיגית ואמר אם תקבלו את התורה מה טוב ואם לאו שם תהא קבורתכם, שמה חבלתך אמך שמה חבכה ילדתך זש"ה ה' אמר לי בני אתה אני היום ילדתך, באיזה יום ילדתך? זה שנאמר יום אשר עמדת לפני ה' אלוקך בחורב (דברים ד י). ו) [כי עזה כמות אהבה.] ג) בשעה שישראל מומתין על קדוש השם, קשה כשאל קנאה כשחרב ביהמ"ק. רשפיה רשפי אש, ממרום שלח אש (איכה א, יג). ז) מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה, אלו אוה"ע; ונהרות לא ישטפוהו אלו המלכיות; אם יתן איש את כל הון ביתו של המן הרשע בוז יבוזו לו שני' ויבו בעיניו (אסתר ג ו). ח) אהות לנו קטנה. זו התורה שני' אמור לחכמה אחותי את (משלי ז ד). קטנה במראה וגדולה במעשים, ושדים אין

א) ז"ל רש"י ז"ל בתהתית הר סיני העשוי על ראשי כמין הפוח ע"ש ועיין שבת פ"ה ותנחומא פ' נח וחזיה במקומו. ב) מכאן ואלך עד תיבת ר' תנחומא פתח חסר לפנינו, אך הדרשות בעצמם ס"ל לא נאבדו מאתנו מכל וכל כי כבר מצאנו מקום להם בהילקוט רמז תקל"ד כי כאשר תראה ותבנתן בעיין בוחנת חכיר מסגנונם ומלשונם שהם חלקי פחלקי מדרש כ"י שלפנינו. וכן כבר נשנו איזה מהן במדרש זה למשל הדרש על דומה לך לפני [פ' י"ד]. נמצא אלפיו לעיל ב יב, והדרש [שם יסמוך] אין לך מכל הנטיעות מקום דחוק וכו' דומה להדרש אשר בדף א ע"ב. וכן שהאוה"ע משולים לקוים הוא לפנינו בדף יט ע"א. לכן אין ספק שמקורם במדרש כ"י זה, ומעתה נהבדל לנו שלמראה עיני הראשונים היו שלשה מדרשים מסודרים על מגלת שה"ש, ושרוב מאמרי הילקוט אשר לא ידענו עד היום מקורם, מובאים במדרש שה"ש כ"י שלפנינו, ודע שהנאמר מי יחקך כאש לי אלו שבעה דברים שהמשיח וכו', המובא בילקוט שם אחר על הרי בשמים אין לך וכו' הוא לקוח ממדרש זוטא על הפסוק אנהגך ע"ש.

לה כאשה, אבל היא מניקת ככל העולם, שנאמר דדיה ירווך
 בכל עת (משלי ה יט), מה נעשה לאחותינו, באיזה פנים
 נקביר פני שכינה במצותיה של תורה? והקב"ה אומר להם.

(ט) אם חוטא היא, אם משימין עצמם כחומה לחצים,
 נבנה עליה שירת כסף, כשם שהכסף נכנס לאור ויוצא שלש
 ואינו חסר, כך הם נכנסין למלכות ויוצאין שלמים, ואם דלת
 היא, כשם שהדלת אינו אלא לשעה, כך אינם אלא לשעה.
 יא) כרם היה לשלמה, זה בהמ"ק, וכמה תלהו בשלמה?
 לפי שנתן נפשו עליו, בבעל המון, אלו ישראל, שני בקוד
 רנה ותידה המון חונג (תלים מב ה), נתן את הכרם לנוטרים
 (ז) אלו המלכיות.

יב) כרמי שכי לפני, אמר לו הקב"ה אתה צערת את
 עצמך בחכמה, חייך אי אתה מפסיד; הלמד נוטל חלק אחד (ג)
 והמלמד נוטל חמשה חלקים, דכתיב האלף לך שרטה (ד).
 יג) היושבת בגנים אין מקלסין מלמעלה עד שיתחילו

(א) עיין מדרש שו"ט ופירש"י ז"ל שם במקומו.
 (ב) בפירש"י ז"ל נתן את הכרם לנוטרים. מסרם ליד אדונים
 קשים, בכל מדי, ין וחדום, במדרש שה"ש מנחתי מקלה סמך
 על נוטרים הללו שהם המלכיות ע"כ לשון זה לא מנחתי לא בחיית
 ולא בזומא, זולת בהילקו, אשר הליל את רוב מדרשי פרשה זאת
 מלכת לאבדון ע"י שהפסד בילקוטו—שם נמנח מאמר זה, גם בכל הספר
 לא מנחתי סיכנה את אחד מן המדרשים הידועים לנו עד היום, בשם
 מדרש שה"ש, ומה שכתב לעיל די' א' ולשון זה במדרש שה"ש הלך
 כבר ראינו [שם] שעל מדרש כ"י שלפנינו כיון, ברור א"כ הדבר,
 שלשון זה ממדרש כ"י שלפנינו הוא נובע, והוא הוא הנקרא
 אללו מדרש שה"ש.

(ג) ר"ל "מאחיס" כמו שכתוב ומאחיס לנוטרים. ואין פירושו
 של "נוטרים" זה כפירושו של נוטרים דלעיל, עיין הערה שלפני זאת.
 (ד) עיין חזית במקומו.

ישראל דכתיב ב'ן יחד כוכבי בקר (איוב לח ב) א.

יד) ברח דודי, אי'תני? ביום שחרב בית המקדש, ודמה לך לצבי, מה הצבי הזה הודך בסוף העולם וחוזר למקומו, אף ישראל אעפ"י שנתפזרו בכל העולם עתידין לחזור שני אלכה ואשובה אל (מקומי) (הושע ב ט) דקלטינים ג) מלכא צד צביין וחפי קרניהון ברהב ושלחון לאפריקי בסוף י"ג שנים הלכו לבתריהון, על הרי בשמים, אין לך בכל הנטיעות מקום דחוק כאותו של בשמים, לפי שבעולם הזה אומה"ע שמשולים כקוצים הם בריוח, וישראל דחוקין, ולע"ד העם ההילכים בחשך ראו אחר גדול (ישעי' ט א).

[ר' תנחומא ד) פתח] לב חכם ישכיל פיהו (משלי מז כג)

א) עיין ילקוט יחזקאל רמז שמה מה שמביא מענין זה בשם התנחומא .

ב) במקרא אישי כתיב ובעיקר הלרעה עיין לעיל ג' ז' ט' , והדמיון בחזית על פ' ודמה לך לצבי הוא בסגנון אחר .

ג) ירושלמי שביעיה פ"ט, ה"ב [דף ל"ח ע"ד, ושם בשינוי קצת] .

ד) זה המאמר ליחא גם לפנינו בשינוי קצת והמעתיק הציגו בראש הספר; ובאמת כאן מקומו כאשר בא על נכון בהילקוט בסוף הספר והטעם לזה לפי שאמר, כיון ששרתה עליו רוח"ק ואמר שלשה וכו', א"כ כבר אמר כי אז ידעו הכל מהו חכמו, גם מדברי הסופר, שמו"ס "ובזכות החורה" וכו' נראה קצת שכל מקומו של המאמר הזה, לפי שבא בו באחרונה תיבת "הורס" ועליה שפיר נופל ובזכות החורה, ומה שמזוין בהילקוט פסיקתא רבתי, אשר כן דרכו לכתוב את מדרש חזית, עולה על המאמר שלפני זה ושל אחר זה, אבל זה שלפנינו ליחא בחזית, רק קצת דומה לו נמצא שם בפרשה א' פ' א' סימן ז', וזה כבר מובא בילקוט משלי רמז התקנ"ה ונכעו הדפוס נפל שם מן הציון תיבת רבתי, ולשון הילקוט שם הוא ע"ש הלשון של חזית כאשר יראה המעיין שם, כי כמו כן כמו החס חסר חיבות:

[בנוהג שבכולם אומנים נכנסין לעיר אומרין מהו אומנתם ,
 פעמים שאינם צריכין דומר , שמתוך כדיהם נכרת אומנותם ;
 אבל חכם שנכנס לעיר מי מודיע חכמתו ? פיו שנכנס לבית
 המדרש ודורש , למה הדבר דומה לחבית סתומה ואין אדם
 יודעמה בתוכה] כך שלמה אעפ"י שקלסו הקב"ה וה' נתן חכמה
 לשלמה (מא ה נו) לא היינו יודעין מה חכמתו , וכיון ששרתה
 עליו רוח'ק ואמר שלשה ספרים שה"ש , משקי , וקהלת ,
 ידעו הכל חכמתו . הוי לב חכם ישכיל פיהו , ועל שפתיו
 יוסיף לקח , שהוסיף על לקחה של תורה :

* * *

ובזכות התורה (ח) אנו עתידין להגאד שנ' קומי אורי כי
 בא אורך וגו' ונא' והלכו גוים לאורך , ונא' כי מציון תצא
 תורה . יה'ר בשם שזכני לסיימו בן נזכה לקיימו . נשתלם
 בחדש אייר ו' י"ב בו שנת תתק"ז לבריית עולם .
יהודא העלוב מכב צד ומכל פנה בר' **שבת** בר' **יהודה**
 הזקן מ"ב"ג"ע" .

ר' תנחומא פתח ועוד שינוים אחרים , אשר אין מן הנוכך
 להעיר עליהם , כי כל הרוצה לח שתי הדרכות האלו יכירם מעצמו . אין
 ספק מעשה שזה שמביא הילקוט כאן הוא לקוח מכ"י שלפנינו והנחתו
 הנה כמו שהוא בא בהילקוט .
 (ח) הם דברי הסופר . ומה שכתוב כאן „יהודה" פעם בא'
 לבסוף ופעם בא' הוא טעות המעתיק , ונראה שבשניהם ל"ל בא' .

הוספה למוֹדֵרֵשׁ נֶרֶד הַיְשׁוּרִים

1. אחר גמר הדפסת רוב הספר עוררני החכם המלון מדרש"ו שעכטער
זצ"ל, אשר כזעזעז בעה"ק תו"ב בימים האלו, על "ספר הגדה שיר
השירים" אשר הוציא הוא לאור במ"ע „Jewish. Quart. Review“,
למנת תרג"ד — תרג"ו, אשר הוא אחד עם המדרש זוטא שהוציא לאור
החכם המלון מהור' שלמה זובער נ"י המוצא בספר הזה פעמים אין
מספר. ויהי כאשר זה הספר הג' לדי ראייתו כי החכם שעכטער
נ"י מביא איזה דרשות מחזק כ"י הראשונים, אשר מובאות שם בשם
מדרש שה"ש, שממדרש כ"י שלפנינו הן לקוחות. גם מלחז"י, כי מה
שכתוב על גליון אחד ממדרש „הגדה שה"ש“, מובא אלל החכם הג'ל
רוברת ח', נומר 30 (1896) דף ש"ג, שהו' אינו מנוף המדרש
הזה כי אם ממדרש שה"ש כ"י שלפנינו, רק איזה מעתיק הוסיף אלה
הדרשות מדעזיה דנפשיה ורזיגס על הגליון, לפי שראה שהרבה
פסוקים לא נדרשו במדרש שלפניו. ולפי שראיתי שיש שם איזה שינוי
בנוסח וגם לפעמים שם הנוסח יותר נכון ממה שלפנינו לחשוב שלא
למותר יהיה לספח כל אלו המאמרים לזה הספר.

הוספה א' לדרך א' ע"ב

שה"ש למה נאמר בדישון רבים? לפי שהא מכיל בו
שירים חרבה... שבחו של הקב"ה... ושבחו של ישראל...
[אגדת שה"ש דף שי"ד בשם הלקח טוב], כך זה נמצא לפנינו
שם ושאר הדרש נמצא גם (1) באגדת שה"ש ובעד הל"ט
הרכיבם יחד ויעשה מהם מאמר אחד.

הוספה ב' לדרך ג' ע"א — ז' ע"א

ד"א שמן תורק שמך... כך יצא שם הצדיקים במקום
שנשחטו על קדושת השם כגון רשב"ג נשיא ישראל ור'
שמאל בן אלישע כה"ג בן כה"ג שבא הקוסמונוס בימי מלכות

(1) עיין בהערות של החכם מהורר שלמה זובער נ"י למדרש

הרשעה ומצאם יושבין בעזרה נושאין ונותנין בהלכות הפסק
 נטלם והביאם לפני המלך. בא להרוג את רשב"ג... וכן
 הוציפה התורגמן שהיה ר"ע מורא אותו יפ"פית מכני אדם הוצק
 הן בשפתותיך שהיה יודע בעי' 2) לשינות ותפשוהו והרגוהו. וכן
 ר' יהודה בן כבא... וכן בן עזאי חתנו של ר"ע שמתוך
 חבתו בתורה הניח את אשתו מצאוהו בבית המדרש והרגוהו.
 וכן ר"ע היו עושיין קולמסין של קנים ונותנין בין צפרניו
 (לתוך) [צ"ל לסוף] כ' שנה הוציאוהו מבית האסירין והרגוהו...
 וכן ר' חנינה בן תרדיון... וכן ר' טרפון שהיה חרד במצות
 פעם אחת היה רעב בא"י וקדש ג' מאית נשים כדי להאכילן
 בתרומה ומצאוהו בעזרה ועיוורוהו 3) וכן ר' ישוב שהיה
 משארית החסידים ונתפש עק מטתו והרגוהו... [אגרת שח"ש
 שם דף שט"ו בשם הל"מ].

הוספה ג' .

ובמדרש שה"ש שטתחיל 4) וישב שלמה בתחילתו על

זוטא שיר א, הוא ל"ב. 2) ולפניו [ריש דף ה' ע"א כחוב נע"פ
 ולריך להקן שס כמו שהוא בל"ט. 3) לפניו [דף ז' ע"ג] הגירסא
 והרגוהו. ושתי אלה הנסמכות היו גם לפני המסדר זה המדרש איכה
 רבה. ואפשר כי גם לפני הפיטן של אלה אזכרה היה הגרסא
 "ועיוורוהו" ולא הרגוהו. 4) לפניו כחוב קודם וישב שלמה עוד שטה
 אזה. והוא סוף איזה מאמר החסר בראשיתו. וכן נמצא אצלנו
 בהעמקה מקודם לזה כזה"ל: כל הקורא פסוק של שה"ש כמין זמר
 מביא רעה לעולם, ומזוין עליו [מהרב הגאון רמ"ג ז"ל] סנהדרין
 ק"א, ויעדתי [דף א' הערה א'] להח לזה מקם בסוף הספר.
 ובהה מלאחי שהחכם שעכטער נ"י מביא בשם כ"י המכומן 1481
 [British Museum] אשר כחוב בחובו כזה"ל: פתיף קוליס
 ז"ל: כל הקורא שה"ה שלח צעחו מביא מבל לעולם ואיזה הוא
 שעתו? זה חג הסוכות של באכפך מנרנך ומיקבך, ע"כ. ונראה

הוספה למדרש שיר השירים

דרש עלמות אהבוך מפורש מעשה ר' חנינא בן תרדיון כמו
בגמרא דידן ומסקנא אותו היום שנשרף אוהו הקדש (כש) מת
קיסר אמרו עליו על ר"ח בן תרדיון שהי' יושב עד כסאו ג' (5)
חדשים והן רואין לו ושמחין בסבורין שחוא המלך, והמלך
נידון תחתיו כאש ששה חדשים סבורין (6) שהוא ר' חנינא בן
תרדיון וכשבא הדבר אצל החכמים אמרו צדיק מצרה נחלץ ויבא
רשע תחתיו. [שם בשם יחסי (7) תנאים ואמוראים חלק
ב' דף פ ע"א]. +

הוספה ד' .

ומפורש במדרש שה"ש שלישי ר' חוצפית המתורגמן
כשהיה ר"ע רואהו היה קורא עליו יפיפית מבני אדם הוצק חן
בשפתותיך שהיה יודע בע' לשונות ובקי' בהן ותפסוהו עם
תלמידיו והרגו כולן עמו. [שם בשם יחסי תנאים ואמוראים
דף 95 ע"ב]. +

הוספה ה' .

ובן עזאי שכתבתי למעלה שאף הוא נהרג כמפורש במד'
שה"ש [שם בשם יחסי תנאים ואמוראים ח"ג דף קע"ט ע"ב]. +

הוספה ו' ל"ט ע"ב , עד דף מ"א ע"א .

ראשו כתם פז זה ממה"מ שנראה לישראל ברוב דמיונות (8)
שנגלה עליהם על הים לעשות מלחמה עם פרעה נגלה ככחור

זה המאמר הוא אחד עם שלפנינו ; אך לפי עדותו של בעל יחסי
הנאים והמוראים ז"ל שכל זה הוא הוספה מאיזה מעתיק. (5) ז"ל ו'
חדשים וכן הוא בסוף המאמר וכן הוא לפנינו. (6) חיבות סבורי
עד תרדיון הסרוס לפנינו וכן הגירסא יותר נכונה. (7) עיין מה
שכתב החכם שעכטער כ"י שם דף סט"ז הערה ז'. (8) כן איהא
לפנינו דף ל"ט ע"ב ד"א וכו' אח מולא בכמה דמיונות וכו' ע"ש .

הוספה למדרש שיר השירים נא

מפני שבחור נאה למלחמה שני' ה' איש מלחמה ה' שמו. ובמתן תורה כזקן שאין ד"ת נאים לצאת אלא מפי זקן שני' ונגד זקניו כבוד ואומר לבושיה כתלג חיור. ויוצותיו תלתלים אלו קווצותיו של תורה 9) שבהן העולם עומד, כיצד אם היה כותב אחד אם החקיף ריש בדלית נעקר מן הגולם, ר' היה כותב כי לא תשתחוה לאל אחר החליף ד' כריש נעקר מן העולם, הא מצינו שכל העולם אינו אלא קווי אותיות + תלתלים שחורות כעורב במי אתה מוצא תלי תלים של תורה במי שמשכים 10) ומשחיר כעורב, עיניו כיונים על אפיקי מים אלו חכמי 11) ישראל שני' והיה אם מעיני העדה לפי שאין לך בכל בריות נאים כעיני יונה [על] כ) אפיקי מינו איכו חכמים 12) ותלמידים שיושבים על אפיקי של תורה ודנין את הדין לאמיתו. רוחצות כחלב דברים המסותרים מבני אדם מכינים אותם כחלב 13) ד"א אילו ד"ת שהן ערבין כחלב ומתוקין כדבש 14) יושבת על מלאת אלו בתי מדרשות 15) לחייו בערוגת הנושם מגדלות מרקחים אלו הלוחות, שפתותיו 16) שושנים איכו הלכות מצות שבזמן שישאל בם גרים [נזהרים] מביאות אותן לחיי העוה"ב, כיצד אשתו נדה או אחותו יושבת עמו בבית רצה משמש רוצה אינו משמש, וכי אדם רואהו? הא אינו מתירא אלא ממי שגזר על הנדה, פירותיו מכולים רצה מפריש תרומה רצה אינו מפריש וכי אדם רואהו? הא אינו מתירא אלא ממי שצוה על התרומה וכן ככל מצוה ומצוה, ידיו גלילי זהב ממולאני בתרשיש זו 17)

---

9) כך הוא לפנינו שם עד סוף המאמר. 10) קן נדרש גם לפנינו דף מי ע"א, אך הדרש על מלת כעורב חכר פה. 11) לפנינו כחוב ד"א עיניו כיונים אלו ח"ה. 12) לפנינו כחוב חס מולא כשעה שיושבין ונושחין ונוחנים בד"ת וכו'. 13) הוא לפנינו שם דף מי ע"ב. 14) לפנינו חסר. 15) לפנינו נדרש קנת כסגנן אחר. 16) לפנינו נדרש על מתן תורה, הדרש מכאן ואילך עד תיבות ידיו גלילי זהב, לקוח מחזיה ז' ג' ע"ש ושם נכמן, 17) דרשה נפרשה

הוספה למדרש שיר השירים

עבודת כה"ג ביה"ב מעיו עשת שן זה החשן, מעולפת ספירים זה אפוד שוקיו עמודי שש עמידתו על הרצפה, מיוסדים על אדני פז בשעת עמידתו בלשכת סנהדרין, מראהו כלכנון מלמד שהוא גדול מאחיו במראה בקומה בעושר בחכמה חכו ממתקים בשעת קריאתו בס"ת וכלו מהמדים בשעת צאתו מבית קדשי הקדשים, זה דודי זה יהושע הכהן הגדול וזה רעי סיעתו כמו שג' יהושע הכהן הגדול אתה ורעך [אגדת שה"ש דף ש"ג ממה שהיה כתוב על הגליון].

הוספה זו לדף מ"ד ע"ב [פסיקא].

במנך ערמת חייטין כדרך שממלקין את החטים מתוך הדומן כך סילת אתכם. (18) רבן גמליאל היה אומר במנך ערמת החטים סוגה בשושנים הצדיקים (19) שנכם הם החייטים והחוטאין שבכם נאים כשושנים [אגדת שיר השירים דף ש"ז ממה שהיה כתוב על הגליון].

הזאת מהחלקות במדרש כ"י שלפנינו לשחי פנים, האחד מכפר בשבחיו של הקב"ה והשני בשבחם של ישראל. [עין דף מ"א ע"ב ובהערות סס]. וכן מדבר הדרש שבכאן עד סוף המאמר בשבחיו של הנהיג אשר בכבודו מסבדים גם ישראל. לכן נראה שהוא לקוח מומדרש כ"י שלפנינו, רק הכושרים או המעתיקים השמיטוהו מן הכתב. (18) כבר נבחנו סס [הערה ה'] שלפנינו המאמר קטוע, ונראה שהיה כחוב כמו שהוא כאן, ולפ"ז לריך לגרום בערך ערמת חטים כדרך וכו' (אבל), ואזה"ע כלפי וכו' ובזה יבא המאמר על נכון. (19) גם זה המאמר חסר סס וכך ז"ל ר"ג וכו' הצדיקים שבך הם הרעים. והסיגים [או החוטאין] שבך נדמו [או נליכ] כשופים.

דף.	עמוד.	שורה.	תחת.	צ"ל.	נב
יד	א	טז	רבי	רב	
טו	ב	כב	סוף תקפ"ג רי	סוף רמז תקפ"ג	
טז	א	ה	במותו	במותו	
"	ב	ב	טו	[ט"ו—ט"ז]	
יז	א	כו	סוף	תחילת	
"	ב	יג	שלהו	שלה ל	
יה	"	יב	והתאנה	והתאנה	
"	"	כו	בלעדם	בלעדן	
יט	"	ה	בעצי היער	בין הבנות	
כז	"	כט	בספרא	בספרו	
כד	"	יב	הנצנים	הניצנים	
כה	א	כב	ובמל	ובעל	
כט	ב	כו	שלפנינו שם	את השם	
לא	א	כג	בפ רשו	בפירושן	
"	ב	כה	בתבנית	בתרגום	
רב	א	טז	בפנים	בפנים	
"	"	"	בח"ש	בת"ש	
לג	"	ג	שמרשו	שירשו	
לה	"	טז	בני	בניא	
"	"	יז	דף ל	דף א'	
"	"	כא	בתרגום ;	בתרגום :	
"	"	"	אינון	אינון	
"	"	"	כאריא	כארייון	
"	"	כו	וממדרש	ומדרש	
"	"	כה	אהר	אחה	
מב	ב	כו	לעיין	ועיין	
"	"	ז	הרוד	הרוד	
מה	"	כא	דאי	צריך למחוק	
טז	"	ד'	לי	אלי	
"	"	"	"	תלים ב ז	
מה	כו	"	הציון	הציון	
"	כט	כא	תיבות	תיבות!	

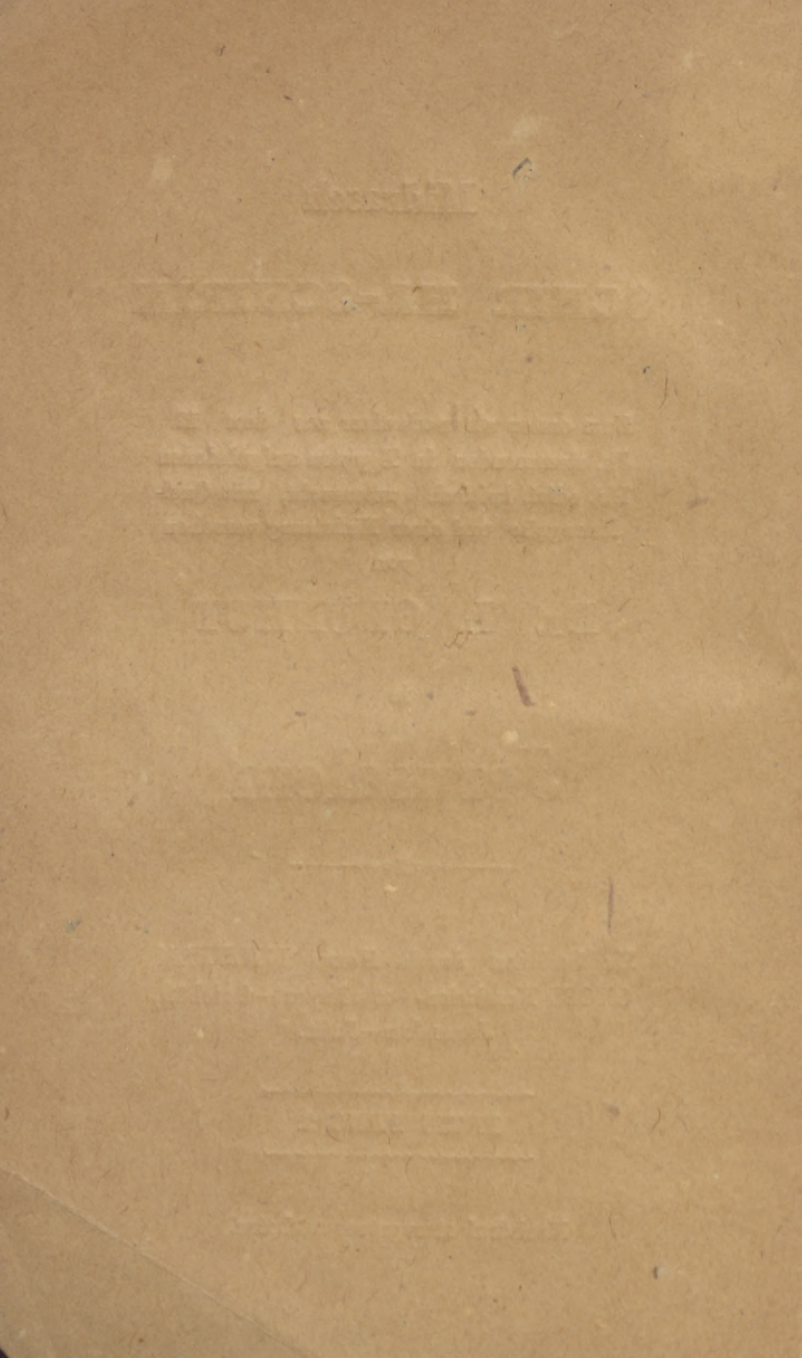

לוח התיקונים

נב

דף: עמוד: שורה: תחת: צ"ל:

פה	פה	ה'	א'	ב'
[צ"ל רעה]	צ"ל רעה	טז	ב'	"
בנות	כנות	ד'	א'	ג'
פסיקתא	פסיקתו	כ'	"	"
גורף	גורף	כב	"	"
ברחו	וברחו	ג'	ב'	"
שמוע	שמעון	יט	"	"
והיה	וסיה	כג	"	ג'
ר"ש ב"ג	ר"ע ב"ג	כ'	ב'	"
ונ"ב	ופ"ב	כב	"	ד'
ע"א	ט"א	כו	"	"
ועיין	וע'	יח	א'	ה
איד	איז	כד	א'	ה
בריה	בריו	"	"	"
אמרו ישרי לאוה"ע	(אמרו לאוה"ע)	יו	ב'	ט'
כתיקונן	כתיקונו	יא	א'	"
ועי' לק' דף לו ע"א	אחר אות שם	כ'	ב'	"
הלל	הללו	כא	"	"
וכל	יוכל	כג	"	"
(מכם)	מכם	ט'	א'	י"א
זה	(זה)	יג	"	"
אחריה	אחרי	יז	ב'	"
הפ'	ה"פ	כב	"	"
כנגד	כנגר	ו'	א'	ג'
סוף	ס'	כח	ב'	ד'
[ארוננו שג' יוסף]	(ארוננו יוסף)	טז	א'	יג'
הה"ד	חח"ד	יט	ב'	"
למקור לרש"י	למקורגם לרש"י	כז	"	"

B
439.

Midrasch

SCHIR HA-SCHIRIM

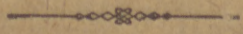
Zum ersten Male nach einer aus dem 12. Jh. stammenden in Egypten aufgefundenen Hs. edirt, kritisch untersucht, mit Quellenangabe und einer Einleitung versehen

von

Dr. L. GRÜNHUT

in

Jerusalem

Zu beziehen durch Herrn WILHELM GROSS Komission- et Export-Geschäft, Jerusalem—Jaffa.

PREIS FRNC. 2.

Nachdruck strengstens verboten.